

Ragni Hege Kitterød

**Han jobber, hun jobber, de
jobber**

Arbeidstid blant par av
småbarnsforeldre

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, april 2005
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-6775-7 Trykt versjon
ISBN 82-537-6776-5 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe
06.01

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå/258

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Ragni Hege Kitterød

Han jobber, hun jobber, de jobber

Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre

Rapporter 2005/10 • Statistisk sentralbyrå 2005

Denne rapporten gir en oversikt over arbeidstid, arbeidstidsordninger og arbeidstidsønsker blant par av småbarnsforeldre. Ved å bruke par som enhet, og ikke mødre eller fedre hver for seg, får vi en bedre forståelse av hvor mye tid barnefamilier bruker i yrkeslivet, og av mødres og fedres ulike forhold til familie- og yrkesarbeid. Slike analyser av par har hittil vært forholdsvis sjeldne i Norge. Både her og i andre land oppfordres det nå til å supplere analyser av mødre og fedre med analyser av foreldrepar. Framstillingen i rapporten er i all hovedsak deskriptiv. Analysene gjelder for par av gifte og samboende foreldre med barn null til seks år og er basert på en utvalgsundersøkelse fra våren 2002.

Par av småbarnsforeldre i Norge bruker forholdsvis mye tid til yrkesarbeid, men sjenerøse permisjonsordninger samt tilbud om kontantstøtte til ett- og toåringer gir mulighet for pusethull i den tidlige småbarnsfasen. Det er først og fremst mødre som reduserer yrkesinnsatsen når barna er små, men også blant fedre er det en tendens til at de med helt små barn bruker noe mindre tid i yrkeslivet enn dem med noe eldre barn. Uansett barnas alder bruker imidlertid mødre i gjennomsnitt mindre tid til yrkesarbeid enn fedre.

Par med lang utdanning bruker mer tid til yrkesarbeid enn par mindre utdanning. Blant høyt utdannede par har langt flere lang samlet ukentlig arbeidstid, og begge parter har oftere full jobb. Det er særlig par der mor har lang universitetsutdanning som skiller seg ut med mye yrkesarbeid. Disse utgjør imidlertid en liten andel av samtlige par.

Dagens småbarnsforeldre bruker mer tid i yrkeslivet enn småbarnsforeldre i 1980. Dette henger primært sammen med at flere par nå har to fulle jobber. Det er blitt vanligere at mor står for mellom en tredel og halvparten av parets yrkesarbeid, men det har ikke vært noen økning i andelen par der mor står for mer enn halvparten av yrkesarbeidet. En slik tilpasning er fremdeles ganske uvanlig.

Mors yrkestilknytning og arbeidstid varierer forholdsvis lite med fars yrkestilknytning og arbeidstid, og omvendt. Fedre med lang arbeidstid (minst 45 timer per uke) har nesten alltid en partner som jobber mindre enn dem selv. Mødre med lang arbeidstid har derimot sjelden en partner som bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem selv.

Blant foreldre med barn ett til seks år er både mor og far i arbeid på vanlig dagtid i 38 prosent av parene. I en av tre par arbeider en av foreldrene dagtid, mens den andre har en annen arbeidstidsordning, og i resten av parene er en eller begge på permisjon eller ikke yrkesaktive. En tilpasning med far i arbeid på dagtid og mor i en annen arbeidstidsordning er mest utbredt når mor har kort deltidsarbeid. Trolig er dette en strategi for å unngå bruk av eksternt barnetilsyn. Par der mor har lang universitetsutdanning skiller seg ut med en høy andel der begge parter har vanlig dagarbeid, og også med en høy andel der begge parter har full jobb på dagtid.

De fleste foreldre er fornøyde med arbeidstiden sin, få ønsker lengre arbeidstid, men en del kunne tenke seg å arbeide mindre. Det er imidlertid sjelden at begge parter i samme par gjerne vil jobbe mindre. Spørsmål om arbeidstidspreferanser kan være vanskelige å tolke. Ønsker om kortere arbeidstid er vanligst blant dem som bruker mye tid i yrkeslivet. Dette tyder på at mange ønsker mer luft og rom i hverdagen, men for en del er nok svarene mer uttrykk for hva de ideelt sett kunne tenke seg, enn for at de faktisk vil redusere arbeidstiden hvis de får mulighet til det. På den annen side er det trolig en viss underrapportering av ønsker om kortere arbeidstid blant foreldre med lav inntekt ettersom mange av disse ikke vil ha råd til å jobbe mindre.

Par som bruker mye tid til yrkesarbeid, bruker noe mindre tid til husarbeid enn dem som bruker lite tid til yrkesarbeid, men forskjellen er forholdsvis liten. Husarbeidstiden varierer ikke med barnas alder, men flere barn innebærer mer husarbeid. Uansett barnas alder og antall barn står mor for størsteparten av husarbeidet.

Prosjektstøtte: Barne- og familiedepartementet, Norges forskningsråd

Innhold

1. Innledning.....	9
1.1. Fra analyser av individer til analyser av par.....	9
1.2. Innholdet i rapporten	10
2. Data og definisjoner	12
2.1. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen	12
2.2. Spørsmål om yrkesdeltakelse og arbeidstid.....	12
2.3. Grupperingsvariabler i tabellene	13
3. Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre.....	15
3.1. Yrkestilknytning og arbeidstid blant mødre og fedre hver for seg	15
3.2. Arbeidstid blant par av foreldre med barn i ulike aldersgrupper	17
3.3. Størst likedeling når mor har full jobb.....	18
3.4. Lang arbeidstid i par der mor har lang utdanning	19
3.5. Hvor mange par har to fulle jobber?	21
4. Endringer i pars arbeidstid.....	24
4.1. Datakilder.....	24
4.2. Flere par med lang ukentlig arbeidstid	24
5. Forholdet mellom mors og fars arbeidstid.....	26
5.1. Fedre med lang arbeidstid har nesten alltid en partner som jobber mindre	26
5.2. Mødre med full jobb har sjelden en partner som bakkemannskap hjemme.....	27
5.3. Mor har sjelden lengre arbeidstid enn far	27
6. Arbeidstidsordninger og arbeidstid blant foreldrepar.....	32
6.1. Arbeidstidsordninger blant mødre og fedre	32
6.2. Arbeidstidsordninger blant par av foreldre.....	33
6.3. Parets arbeidstidsordninger og arbeidstid	35
7. Ønsker om kortere eller lengre arbeidstid	38
7.1. Økt fokus på spørsmål om arbeidstidspreferanser.....	38
7.2. Spørsmål om ønsket arbeidstid - hvordan stille dem og hvordan tolke dem?	38
7.3. Mange vil gjerne jobbe mindre, få vil jobbe mer	39
7.4. Få par der begge ønsker kortere arbeidstid.....	41
7.5. Ønsker om kortere arbeidstid vanligst blant dem som jobber mye	42
7.6. Arbeidstidens lengde stor betydning for ønsker om å jobbe mindre også i multivariate analyser.....	43
7.7. Ønsker om kortere arbeidstid vanligst blant dem med høy inntekt	44
7.8. Ønsker om å jobbe mindre - overrapportering blant noen og underrapportering blant andre?	45
8. Mye tid på jobb - lite tid til husarbeid?	47
8.1. Måling av husarbeid	47
8.2. Mor står for omtrent 70 prosent av husarbeidet uansett barnas alder.....	47
8.3. Minst husarbeid når mor har lang arbeidstid og lang utdanning	48
9. Oppsummering og videre analyser	52
9.1. Opplysninger om par gir bedre innsikt i barnefamiliers tidsmønster	52
9.2. Arbeidstid blant par av foreldre	52
9.3. Endringer i arbeidstid blant par av småbarnsforeldre	53
9.4. Forholdet mellom mors og fars arbeidstid.....	53
9.5. Arbeidstidsordninger blant foreldrepar	53
9.6. Ønsker om kortere eller lengre arbeidstid	53
9.7. Tid til husarbeid, tid til yrkesarbeid	54
9.8. Videre analyser av pars tidsmønster	54
Litteratur.....	56
Tidligere utgitt på emneområdet	59
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter	60

Tabellregister

3. Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre

3.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter yrkestilknytning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent	16
3.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter yrkestilknytning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	16
3.3. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder	18
3.4. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen	18
3.5. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent	18
3.6. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	18
3.7. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid	19
3.8. Par med barn 1-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent	19
3.9. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes utdanningsnivå	20
3.10. Par med barn 1-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent	20
3.11. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for yngste barns alder. Prosent	21
3.12. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	21
3.13. Par med barn 1-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent	22
3.14. Par med barn 1-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent	22

4. Endringer i pars arbeidstid

4.1. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid. 1980 og 2002. Prosent	25
4.2. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene. 1980 og 2002. Prosent	25
4.3. Par med barn 0-6 år etter mors andel av parets samlede arbeidstid. 1980 og 2002. Prosent	25

5. Forholdet mellom mors og fars arbeidstid

5.1. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-6 år. Prosent	26
5.2. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-2 år. Prosent	26
5.3. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 3-6 år. Prosent	27
5.4. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-6 år. Prosent	27
5.5. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-2 år. Prosent	27
5.6. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 3-6 år. Prosent	27
5.7. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent	28
5.8. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for yngste barns alder. Prosent	28
5.9. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	28
5.10. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	29
5.11. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent	29

5.12. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent.....	30
5.13. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper foreldrenes utdanningsnivå. Prosent	30
5.14. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent	31

6. Arbeidstidsordninger og arbeidstid blant foreldrepar

6.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder. Prosent.....	33
6.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	33
6.3. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder. Prosent	34
6.4. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	34
6.5. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent	34
6.6. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent.....	35
6.7. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent.....	36
6.8. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent	36
6.9. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent	37
6.10. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent.....	37

7. Ønsker om kortere eller lengre arbeidstid

7.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter om de er fornøyde med sin arbeidstid, synes kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre, eller ikke er yrkesaktive, i grupper for yngste barns alder	40
7.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter om de er fornøyde med sin arbeidstid, synes kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre, eller har permisjon eller ikke er yrkesaktive, i grupper for yngste barns alder. Prosent	40
7.3. Andel av par med barn 0-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for yngste barns alder. Prosent	41
7.4. Andel av par med barn 0-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent.....	41
7.5. Andel av par med barn 1-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent.....	42
7.6. Andel av par med barn 1-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent	42
7.7. Resultater fra logistiske regresjonsanalyser av hvorvidt mor ønsker kortere arbeidstid, hvorvidt far ønsker kortere arbeidstid og hvorvidt begge parter ønsker kortere arbeidstid. Modell 1. Analysene gjelder for par med yngste barn 1-6 år, der begge parter var i arbeid på intervjutidspunktet.....	44
7.8. Resultater fra logistiske regresjonsanalyser av hvorvidt mor ønsker kortere arbeidstid, hvorvidt far ønsker kortere arbeidstid og hvorvidt begge parter ønsker kortere arbeidstid. Modell 2. Analysene gjelder for par med yngste barn 1-6 år, der begge parter var i arbeid på intervjutidspunktet.....	45

8. Mye tid på jobb - lite tid til husarbeid?

8.1. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder... 48	48
8.2. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 0-6 år etter yngste barns alder og antall barn i husholdningen	48
8.3. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid	49
8.4. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes utdanningsnivå	49
8.5. Resultater fra regresjonsanalyser av mors tid til husarbeid, fars tid til husarbeid, og parets tid til husarbeid. Timer per uke. Modell 1	51
8.6. Resultater fra regresjonsanalyser av mors tid til husarbeid, fars tid til husarbeid, og parets tid til husarbeid. Timer per uke. Modell 2.....	51

Forord

Denne rapporten beskriver arbeidstid, arbeidstidsordninger og arbeidstidsønsker blant par av småbarnsforeldre i Norge. Statistikk og forskning om foreldres arbeidsmarkedsatferd viser gjerne mønstre for mødre og fedre hver for seg, mens analyser med paret som enhet er mer sjeldne. Både i Norge og internasjonalt har forskere de senere åra tatt til orde for at analyser av mødre og fedre bør suppleres med analyser på par- eller husholdsnivå. Dette gir et bedre inntak til å forstå kvinners og menns ulike forhold til familie- og yrkesliv, og også bedre innsikt i tidsproblematikken i barnefamiliene. Hvor vanlig er det f. eks. at begge foreldre har full jobb, hvor mange par har samlet sett svært lange arbeidsuker, hvor mange fulltidsarbeidende fedre har støtte hjemme av en deltidsarbeidende partner, hvor ofte har mødre med full jobb en partner som bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem selv, og hvor vanlig er det at minst en av foreldrene arbeider utenom vanlig dagtid? I denne rapporten vises en del tabeller som belyser slike og lignende spørsmål. Framstillingen er i all hovedsak deskriptiv. Meningen er å gi en første oversikt over materialet og å inspirere til videre utforskning av dette feltet. Analysene gjelder for gifte og samboende foreldre med barn null til seks år og er basert på *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002*.

Rapporten inngår som et ledd i rapporteringen fra to analyseprosjekter. Det ene kalles *Tid brukt til arbeid ute og hjemme blant foreldrepår* og er finansiert av Barne- og familiedepartementet. Det andre prosjektet, *Det nye arbeidslivet: Nye arbeidstidsordninger blant fedre og mødre og blant foreldrepår*, er finansiert over Norges forskningsråds arbeidslivsforskningsprogram.

1. Innledning

1.1. Fra analyser av individer til analyser av par

Foreldres yrkestilknytning og arbeidstid omfattes med stor interesse både av politikere og forskere. Det har vært en viktig familiepolitisk målsetning i flere tiår at både mødre og fedre skal kunne kombinere yrkes- og familiearbeid, og også at arbeidet ute og hjemme skal deles jevnt mellom foreldrene. Samtidig har man ønsket å sikre stor grad av valgfrihet og fleksibilitet i småbarnsfasen. Etter hvert som mødre har fått sterkere yrkestilknytning, samtidig som fedre flest fremdeles arbeider full tid, og ofte med mye overtids- og ekstraarbeid, har vi sett en økende bekymring for at barnefamilienes hverdag er for hektisk.

Det meste av statistikk og forskning om foreldres arbeidsmarkedsatferd i Norge har hatt individet som enhet. Man har sett på endring og variasjon blant grupper av mødre og grupper av fedre, mens analyser med paret som enhet er mer sjeldne. Ettersom det er større variasjon i mødres enn i fedres yrkestilknytning og arbeidstid, og ettersom endringene de siste tiåra har vært mer omfattende blant mødre enn blant fedre, har det vært større forskningsmessig og politisk interesse for mødres enn for fedres tilpasninger på arbeidsmarkedet. Det er foretatt en rekke analyser av tilpasninger blant mødre generelt (f. eks. Ellingsæter og Iversen 1984, Gulbrandsen og Hoel 1986, Kjeldstad 1991, Jensen 2000) og, etter innføringen av kontantstøtten i 1998/99, blant mødre med ett- og toåringer spesielt (f. eks. Hellevik 2000, Håkonsen et al. 2001, Knudsen 2001, Rønsen 2001 og 2004a, Schøne 2002, Sture og Koren 2004). Tabeller over mødres yrkestilknytning og arbeidstid inngår også som en del av den løpende rapporteringen fra Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftundersøkelser, som er hovedkilden for arbeidsmarkedsstatistikken i Norge (f. eks. Statistisk sentralbyrå 2003), men tilsvarende tabeller lages ikke for fedre. Det finnes imidlertid enkelte analyser av fedres arbeidstid (f. eks. Ellingsæter 1991, Kitterød og Kjeldstad 2003). Mens man for mødres vedkommende har vært særlig opptatt av andelen yrkesaktive og forholdet mellom heltids- og deltidsarbeid, har man for fedre fokusert mye på andelen med lang arbeidstid.

Flere forskere har de senere åra tatt til orde for at studier av mødre og fedre hver for seg bør suppleres med analyser på par- eller husholdsnivå. Ved å ta utgangspunkt i paret som enhet kan vi få en bedre forståelse av tidsproblematikken i barnefamiliene og av mødres og fedres ulike forhold til yrkes- og familieliv. Hvor mange par har f. eks. sammenlagt svært lange arbeidsuker, hvor vanlig er det at begge parter har full jobb, i hvilken grad kan fedre med lang arbeidstid støtte seg på en deltidsarbeidende eller ikke yrkesaktiv partner, hvor vanlig er det at mor bruker mer tid i yrkeslivet enn far, og hvor utbredt er det at minst en av partene arbeider utenom vanlig dagtid?

I USA har Jacobs og Gerson (1998, 2001, 2004) vist hvordan analyser av par kan nyansere forklaringene på hvorfor flere enn før opplever tidsklemma. Et viktig poeng er da at det ikke først og fremst er den individuelle arbeidstiden som har økt, slik det ofte er blitt hevdet (Schor 1992, Hochschild 1997). Men økningen i andelen toinntektsfamilier innebærer at yrkesaktive foreldre oftere enn før mangler fulltids støtte på hjemmebane. Selv om dagens toinntektsfamilier i USA ikke bruker så veldig mye mer tid til yrkesarbeid enn toinntektsfamilier tidligere, har altså økningen i mødres yrkesdeltakelse medført at det er blitt langt flere som er i denne situasjonen. En analyse fra Australia, som også omfatter tid til hus- og omsorgsarbeid, avdekker et lignende mønster (Bittman 2004). Jacobs og Gornick (2001) viser også at par i USA i gjennomsnitt har lengre samlet ukentlig arbeidstid enn par i mange andre vestlige land. Dette gjelder både når man ser alle par under ett, og når man ser på par der begge parter er i jobb.

For Norges vedkommende viste Iversen (1986) allerede på 1980-tallet hvordan analyser av arbeidstid blant par kan gi verdifull kunnskap om familiens tidsmønster. Likevel har slike analyser vært forholdsvis sjeldne i Norge, i hvert fall basert på kvantitative datakilder. Det er imidlertid kommet enkelte bidrag. Abrahamsen og Storvik (2002) viser, på grunnlag av en undersøkelse blant utvalgte yrkesgrupper på begynnelsen av 1990-tallet, hvordan den samlede arbeidstiden i par varierer sterkt mellom yrkesgrupper.

Mannsdominerte yrker innebærer lang arbeidstid for både mødre og fedre, men forskjeller i arbeidstid mellom par skyldes mer variasjoner i mors enn i fars arbeidstid. Ut fra en undersøkelse blant foreldre med helt små barn på midten av 1990-tallet viser Brandth og Kvande (2003) blant annet at fedre med lang arbeidstid gjerne har en partner med kortere arbeidstid enn dem selv, mens mødre med lang arbeidstid sjelden har en partner som jobber mindre enn dem selv.

Denne rapporten belyser arbeidsmarkedstilpasninger blant par av foreldre med barn null til seks år på grunnlag av en utvalgsundersøkelse fra 2002.¹ Jeg viser den samlede arbeidstiden blant par og undersøker hvordan mor og far i samme par innretter seg i forhold til hverandre. Jeg ser også på partenes arbeidstidsordninger, og på hvorvidt foreldrene er fornøyde med arbeidstiden sin eller gjerne skulle arbeide mer eller mindre. Mange av de familiepolitiske reformene de siste tiåra har nettopp vært rettet mot småbarnsforeldre, og særlig mot dem med barn under tre år. Vi har sett en betydelig utbygging av barnehagetilbudet, en kraftig utvidelse av foreldrepermisjonen, innføring av fire ukers fedrekvote i foreldrepermisjonen, samt innføring av kontantstøtte til foreldre med ett- og toåringer som ikke går i barnehage. Reformene har blant annet hatt som siktemål å lette kombinasjonen av yrkes- og familieliv for foreldre og å gi dem større valgfrihet og fleksibilitet når det gjelder arbeidstid og type barnetilsyn. Samtidig har det vært en viktig målsetting å oppnå en likere fordeling av yrkes- og familiearbeid mellom mødre og fedre. Mens noen satsningsområder, som f. eks. barnehageutbygging og utvidet foreldrepermisjon, stimulerer til økt yrkesarbeid blant mødre, ser kontantstøtteordningen ut til å trekke i motsatt retning (Rønsen 2004a). Bedrede permisjonsrettigheter for fedre har gitt fedre en mer aktiv del i barneomsorgen, i hvert fall i barnets første leveår (Brandth og Kvande 2003). Intensjonen har vært at fedre skal engasjere seg mer i barneomsorgen også når barna blir større.

1.2. Innholdet i rapporten

Foreldres yrkestilpasninger er resultat av egne ønsker og av muligheter og begrensninger på en rekke områder. Eksempelvis vil det ha betydning hvor mye tid man ønsker å ha sammen med barna, hvilke muligheter man har for å skaffe tilfredsstillende barnetilsyn, hvordan det lokale arbeidsmarkedet ser ut, hvilke føringer arbeidsplassen gir for deltid og overtid, og ikke minst hvilket inntektsbehov husholdningen har. Partnerens tilpasning vil også ha betydning for de valg man treffer, og forholdet mellom partenes lønnsnivå vil være en viktig faktor. Det datamaterialet som benyttes her viser ikke hvilke avveininger som ligger bak partenes fordeling av omsorgs- og forsørgeroppgaver,

og heller ikke om den tilpasningen vi observerer, er i tråd med begge parter ønsker eller et resultat av den ene partens tilpasning til den andre.

Framstillingen i rapporten er i all hovedsak deskriptiv. Formålet er ikke å forklare hvorfor foreldre ordner seg som de gjør, men å gi en oversikt over foreldres arbeidstid, arbeidstidsordninger og arbeidstidsønsker slik dette ser ut når vi tar utgangspunkt i paret som enhet. Det er også et ønske å inspirere til videre analyser på dette feltet. Dessverre ble det stilt få spørsmål om tid brukt til familiearbeid i den undersøkelsen som analyseres her. Man kartla partenes tid til vanlig husarbeid, men ikke til barneomsorg og vedlikeholdsoppgaver. Vi får derfor et ufullstendig bilde av parets tid til ulønnet arbeid, men velger likevel å ta med noen tabeller som viser tid til yrkes- og husarbeid i sammenheng.

Ettersom foreldre, og særlig mødre, arbeider mindre når barna er helt små, noe som har vært en viktig målsetting i flere familiepolitiske reformer, skiller jeg mellom foreldre med barn på ulike alderstrinn. Vi vet også at mødres tilpasninger varierer med antallet barn. Også antall barn benyttes derfor som grupperingsvariabel i tabellene i rapporten. Videre vet vi at foreldrenes, og særlig mødres, utdanningsnivå har stor betydning for parets tilpasninger i yrkes- og familieliv, og det er særlig mødre med lang utdanning som bruker mye tid i yrkeslivet. Par med lang utdanning har også stått sentralt i den offentlige debatten i Norge de siste tiåra. I Norge, som i mange andre vestlige land, er det f. eks. en klar tendens til at høyt utdannede mødre går raskere tilbake til yrkeslivet etter en fødsel enn dem med kortere utdanning. De har dessuten oftere fulltidsarbeid (Rønsen og Sundström 1996, Kjeldstad og Nymoene 2004). Parets utdanningsnivå er derfor også en viktig grupperingsvariabel i rapporten. Foreldrenes tilpasninger i yrkeslivet har selvsagt sammenheng med en rekke andre forhold, som f. eks. yrke, næring og sektor, husholdningens inntekt og partenes lønn. Slike faktorer er ikke tatt med i denne rapporten, men kan være aktuelle i senere analyser av pars yrkestilpasninger. I tillegg til yngste barns alder, antall barn i husholdningen og partenes utdanningsnivå, brukes partenes arbeidstid som en grupperingsvariabel i rapporten. Selv om dette ofte inngår i konstruksjonen i den avhengige variabelen i tabellene, gir det i en del tilfelle god mening å anvende dette som grupperingsvariabel. Eksempelvis kan vi da se hvor vanlig det er at mor har lengre arbeidstid enn far i par der mor har lang ukentlig arbeidstid i forhold til i par der far har lang ukentlig arbeidstid.

Rapporten er bygd opp som følger: I kapittel to redegjør jeg for datamaterialet som benyttes. Kapittel tre viser arbeidstid blant par av foreldre, kapittel fire diskuterer endringer i pars arbeidstid siden begynnelsen av 1980-tallet, og kapittel fem viser partenes

¹ Jeg har tidligere skrevet en artikkel om pars arbeidstid i tidsskriftet *Søkelys på arbeidsmarkedet* (Kitterød 2004a). Noen av tabellene i foreliggende rapport inngår i denne artikkelen.

arbeidstid i forhold til hverandre. Kapittel seks gir en oversikt over parets arbeidstidsordninger, kapittel sju diskuterer arbeidstidsønsker, og i kapittel åtte vises noen tabeller der parets tid til yrkes- og husarbeid sees i sammenheng. Kapittel ni oppsummerer noen hovedfunn i rapporten.

2. Data og definisjoner

2.1. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen

Rapporten er basert på *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002* (for enkelthets skyld ofte omtalt som *Barnetilsynsundersøkelsen 2002*), gjennomført av SSB på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Formålet med undersøkelsen var å gi en bred oversikt over bruk av, og ønsker om, ulike tilsynsordninger for barn, samt å kunne vurdere de mer langsiktige konsekvensene av ordningen med kontantstøtte. Det ble også stilt noen spørsmål om foreldrenes yrkesdeltakelse, arbeidstid, og arbeidstidsordninger og om hvorvidt de var fornøyde med arbeidstiden sin, og også om hvor mye tid de brukte til husarbeid. Det er slike opplysninger som benyttes i denne rapporten.

Til undersøkelsen ble det trukket et utvalg av 3900 mødre med barn født 1996 eller senere. Ettersom man ønsket å studere foreldre med barn i kontantstøttealder spesielt, ble mødre med barn født 1. januar 1999 eller senere overrepresentert i utvalget. Det er utarbeidet vektorer for å korrigere for ulik trekk sannsynlighet blant mødre med barn i ulike aldersgrupper. Prosent- og gjennomsnittene i denne rapporten er basert på det vektete materialet, mens antall observasjoner rapporteres ut fra de uvektede materialet. Intervjuene ble gjennomført over telefon, og svarandelen blant mødrene var 82 prosent. For gifte og samboende forsøkte man også å få et kort intervju med partneren. Hvis dette ikke var mulig, innhentet man noen opplysninger om partneren fra mødrene ved et såkalt indirekte intervju. En del opplysninger, bl. a. om deltakernes inntekt, utdanning og landbakgrunn ble koblet til intervjuopplysningene fra SSBs registre. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen er dokumentert i Pettersen (2003).

Analysene i denne rapporten gjelder for par av foreldre der begge parter selv har gitt opplysninger om sin yrkesaktivitet, arbeidstid og så videre. Dette utgjør 2166 par og omfatter 76 prosent av alle de gifte og samboende mødrene i nettoutvalget. Det ble foretatt indirekte intervju om 549 partnere. Disse er altså holdt utenfor i analysene her ettersom jeg antar at

opplysningene om fars arbeidstid er mer nøyaktige når disse gis av far selv, enn når de gis av partneren.

Dessuten finnes det ikke opplysninger om fars ønskede arbeidstid i de indirekte intervjuene. Slike store utvalg av par av foreldre er forholdsvis sjeldne. Analyser av arbeidstid blant par er derfor tidvis basert på undersøkelser der den ene parten gir opplysninger om både egen og partners arbeidstid (f. eks. Abrahamsen og Storvik 2002, Brandth og Kvande 2003). Iversen (1986) analyserte derimot pars arbeidstid på grunnlag av et utvalg av par av ektefeller i yrkesaktiv alder der begge parter gav opplysninger om sin egen arbeidstid. Dette var en del av SSBs Levekårsundersøkelse i 1980. I kapittel fire i foreliggende rapport diskuterer jeg endringer i arbeidstiden blant par av småbarnsforeldre ved å sammenholde opplysningene fra Barnetilsynsundersøkelsen 2002 med noen tabeller fra Iversens analyse. Kjeldstad og Nymoen (2004) benytter opplysninger fra ektefellen i SSBs arbeidskraftundersøkelser for å analysere ulike former for deltidsarbeid blant par. Her er det imidlertid ikke paret som er analyseenhet, men opplysninger om ektefellens arbeidstid, gitt av ektefellen selv, inngår som en mulig faktor for å forklare den enkeltes tilpasning. I SSBs Arbeidskraftundersøkelse har man utvalg av familieenheter, og for gifte par intervjues begge parter. Den løpende statistikken lages imidlertid med individet som enhet.

2.2. Spørsmål om yrkesdeltakelse og arbeidstid

I forskning og statistikk om utviklingen på arbeidsmarkedet benyttes ofte noe forskjellige avgrensninger og begreper. Ulike spørsmålsformuleringer og ulike definisjoner av yrkesaktivitet og arbeidstid kan gi noe ulike bilder av foreldres tidsmønster. Trolig vil også tema for undersøkelsen, og den konteksten spørsmålene inngår i, ha en viss betydning for det bildet vi får. I en analyse av foreldres arbeidstid i perioden 1991-2001 diskuterer Kitterød og Kjeldstad (2004) hvordan SSBs arbeidskraft-, levekårs- og tidsbruksundersøkelser gir noe ulike bilder av hvor mye, når og hvor foreldre arbeider. I *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002*, som altså er den undersøkelsen som analyseres her, stilte man følgende spørsmål for å fange opp om

respondentene var yrkesaktive eller ikke: *Har du vanligvis inntektsgivende arbeid? Hvis du har lønnet/ulønnet permisjon fra jobben din, regnes du som yrkesaktiv og skal svare på spørsmålene ut fra den jobben du har permisjon fra.* De som svarte ja, ble senere spurt om de for tiden hadde lønnet eller ulønnet fødsels- eller adopsjonspermisjon. Spørsmålet om arbeidstid lød som følger: *Hvor mange timer arbeider du gjennomsnittlig i uken? Du skal regne med overtidstimer og ekstrajobber.* Yrkesaktive med permisjon oppgav da arbeidstiden i den jobben de hadde permisjon fra. Denne måten å kartlegge arbeidstid på skiller seg noe fra det som gjøres i andre undersøkelser. I SSBs arbeidskraftundersøkelser spør man om den avtalte arbeidstiden i hoved- og eventuelle biyrker i en bestemt referanseuke, samt hvor mange timer man faktisk jobbet i denne uka (Bø og Håland 2002). I SSBs levekårsundersøkelser spør man gjerne hvor mange timer per uke man vanligvis arbeider i hoved- og eventuelle biyrker, inkludert overtid- og ekstraarbeid (Hougen 2004).

I *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002* kartla man også en del andre sider ved foreldrenes arbeidsforhold. I denne rapporten ser vi på spørsmål om foreldrenes arbeidstidsordning samt spørsmål om de var fornøyde med sin nåværende arbeidstid eller om kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre. Undersøkelsen hadde færre spørsmål om tid brukt til familiearbeid enn om tid brukt til yrkesarbeid. Det inngikk spørsmål om hvor mye tid man selv og partneren brukte til husarbeid per uke, men ikke hvor mye tid man brukte til barneomsorg og vedlikeholdsoppgaver. Det ble imidlertid stilt en del spørsmål om hvordan man fordelte ulike arbeidsoppgaver hjemme. Slike spørsmål om relativ arbeidsdeling diskuteres ikke i denne rapporten, men er analysert andre steder (f. eks. Kitterød 2004b, Pettersen 2004). I kapittel åtte i denne rapporten vises noen tabeller over tid brukt til husarbeid blant par av småbarnsforeldre.

2.3. Grupperingsvariabler i tabellene

Tabellene i rapporten er gruppert etter yngste barns alder, antall barn i husholdningen, mors og fars utdanningsnivå og forholdet mellom partenes utdanningsnivå. En del tabeller er også gruppert etter mors, fars og parets arbeidstid.

Variabelen *yngste barns alder* refererer til barnets alder på intervjudtidspunktet, og ikke til barnets alder ved utgangen av året, slik det ofte gjøres ellers. Denne inndelingen er valgt fordi familiepolitiske ordninger som f. eks. foreldrepermisjon og kontantstøtte gjelder i forhold til hvor gamle barna er til enhver tid. Det skiller mellom seks aldersgrupper av barn, nemlig yngste barn null år, yngste barn ett år, yngste barn to år, yngste barn tre år, yngste barn fire år og yngste barn fem til seks år (kalt fem år + i tabellene).

I en del tabeller kombineres variabelen *Yngste barns alder* med en variabel som måler *Antall barn under 18 år i husholdningen*. For å unngå for små grupper benyttes her en noe grovere inndeling av yngste barns alder (null år, ett til to år, tre til seks år). Når det gjelder antall barn, skiller det mellom grupper med ett barn, to barn og tre eller flere barn.

Variablene *Mors utdanningsnivå*, *Fars utdanningsnivå* og *Utdanning for paret* er laget ut fra SSBs utdanningsregister. Jeg skiller mellom tre utdanningsnivåer, nemlig fullført utdanning på videregående skole-nivå, fullført utdanning fra universitet- eller høyskole ett til fire år, og fullført utdanning fra universitet- eller høyskole minst fem år. Denne inndelingen gir mange observasjoner i den første gruppen og forholdsvis få i den siste. Selv om en forholdsvis liten andel av foreldrene i utvalget har minst fem års universitetsutdanning, velger jeg å skille ut dette som en egen gruppe ettersom de høyest utdannede foreldrene har vært mye framme i den offentlige debatten i Norge og ofte skiller seg fra dem med mindre utdanning både i holdninger til likedeling av familie- og yrkesarbeid, og i tilpasninger ute og hjemme. Eksempelvis er høyt utdannede mødre generelt mer positive til likedeling mellom menn og kvinner av arbeid ute og hjemme enn dem med mindre utdanning (Ellingsæter m. fl. 1994 og 1997), de går raskere tilbake til yrkeslivet etter barnfødsler, har høyere yrkesdeltakelse og arbeider oftere heltid (Rønsen og Sundström 1996, Kjeldstad og Nymoen 2004, Rønsen 2004b).

Også når det gjelder kombinasjon av partenes utdanningsnivå, har jeg lagt vekt på å skille ut par der en eller begge har lang universitetsutdanning. Variabelen skiller mellom følgende seks grupper: Begge parter har høyeste utdanning fra videregående skole, en har utdanning fra videregående skole og en har universitetsutdanning inntil fire år, begge har universitetsutdanning inntil fire år, far har minst fem års universitetsutdanning, mens mor har kortere utdanning, mor har minst fem års universitetsutdanning, mens far har kortere utdanning, og til sist, par der begge parter har minst fem års universitetsutdanning.² I og med at det er få observasjoner i enkelte av disse kategoriene, skal det gjerne store prosentforskjeller til mellom gruppene for at forskjellene skal være statistisk signifikante.

Selv om parets arbeidstid er en av de viktigste analysevariablene i rapporten, benyttes mors arbeidstid, fars arbeidstid og parets arbeidstid også som grupperingsvariabler i en del tabeller. På den måten kan vi f. eks. se hvordan parets samlede arbeidstid varierer med hver av partenes arbeidstid. For mors yrkestilknytning / arbeidstid skiller jeg mellom følgende fem kategorier: De som ikke var yrkesaktive, eller hadde permisjon på

² Denne inndelingen skiller seg noe fra den som ble benyttet i en artikkel om arbeidstid blant foreldrepar i tidsskriftet *Søkelys på arbeidsmarkedet* (Kitterød 2004a).

intervjutidspunktet,³ de med en gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid på 1-19 timer per uke, de med en arbeidstid på 20-36 timer per uke, de med en arbeidstid på 37-44 timer per uke og de med en arbeidstid på 45 timer eller mer per uke.⁴ De samme kategoriene benyttes for fedre, bortsett fra at kategoriene to og tre er slått sammen, til 1-36 timer per uke. Grunnen til dette er at få fedre arbeider deltid.

³ Dette skiller seg fra definisjonen av sysselsatte og ikke sysselsatte i SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Der regnes alle som var midlertidig borte fra arbeidet i referanseuka med betalt permisjon som sysselsatte. De som var borte fra arbeid med permisjon uten lønn, regnes som sysselsatte bare dersom permisjonen varer under ett år.

⁴ Denne inndelingen i heltid og deltid skiller seg noe fra praksis i SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Inndelingene gjøres der på grunnlag av respondentenes avtalte ukentlige arbeidstid, mens jeg her baserer meg på opplysninger om gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid. For sysselsatte uten arbeidstidsavtale, benytter man i Arbeidskraftundersøkelsen opplysninger om vanlig ukentlig arbeidstid. Man innhenter dessuten, for dem med avtalt/vanlig arbeidstid 32-36 timer per uke, opplysninger om hvorvidt dette regnes som heltid i respondentens yrke. Hovedregelen er at en avtalt/vanlig arbeidstid under 37 timer per uke regnes som deltid. Unntaket er tilfeller der den avtalte arbeidstiden for heltid i yrket er mindre enn 37 timer (for nærmere omtale av definisjoner i Arbeidskraftundersøkelsen, se Bø og Håland 2002).

3. Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre

3.1. Yrkestilknytning og arbeidstid blant mødre og fedre hver for seg

Vi vet at småbarnsmødre har fått en sterkere tilknytning til arbeidsmarkedet de siste tiåra, både ved en økning i andelen yrkesaktive, og ved en forskyvning mot mer lang deltid og heltid blant de yrkesaktive (Gulbrandsen og Hoel 1986, Kjeldstad 1991, Bø og Molden 2000, Kitterød og Kjeldstad 2004). Samtidig innebærer de bedre permisjonsrettighetene på 1990-tallet at den faktiske arbeidstiden til mødre med helt små barn har økt lite siden inngangen til 1990-tallet. Etter utvidelsen i 1993 utgjør den betalte foreldrepermisjonen ett år med 80 prosent lønn, eller 42 uker med 100 prosent lønn. Fire uker er forebeholdt far, ni uker (tre før fødsel og seks etter fødsel) er forebeholdt mor, og resten kan deles mellom foreldrene. I tillegg har hver av foreldre rett til ett års ulønnet permisjon. Også analyser av mødre med barn i kontantstøttealder (ett og to år) viser en viss økning i mødres permisjonsbruk de siste åra, slik at flere enn før formelt sett er yrkesaktive, men er midlertidig borte fra arbeid med permisjon (Rønsen 2004a, Sture og Koren 2004).

For fedre så man på 1980-tallet en økning i andelen med lang ukentlig arbeidstid (Ellingsæter 1991), men denne tendensen snudde på 1990-tallet. Fremdeles arbeider mange fedre langt mer enn vanlig arbeidstid, men andelen er noe lavere enn ved inngangen til 1990-åra, noe som gjelder både for den formelt avtalte og den faktiske arbeidstiden (Kitterød og Kjeldstad 2003, 2004). Fremdeles er det imidlertid få fedre som arbeider deltid, og forholdsvis få tar permisjon utover de fire ukene som er forebeholdt far gjennom fedrekvoten, samt to uker ved barnets fødsel (Lappegård 2003).

Selv om det er parets arbeidstid som er hovedfokus i denne rapporten, vises innledningsvis et par tabeller over mors og fars yrkestilknytning og arbeidstid hver for seg for å gi en bedre forståelse av hva som ligger bak tallene på parnivå. Tabell 3.1. viser andelen ikke yrkesaktive, andelen med permisjon og andelen med ulik ukentlig arbeidstid blant mødre og fedre med barn

i ulike aldersgrupper.⁵ Som ikke yrkesaktive regnes de som svarte nei på spørsmålet om de vanligvis hadde inntektsgivende arbeid, og heller ikke hadde lønnet eller ulønnet permisjon fra en jobb. Videre vises andelen som sa at de vanligvis hadde inntektsgivende arbeid, og som senere oppgav at de hadde lønnet eller ulønnet fødsels- eller adopsjonspermisjon. For de som faktisk var i arbeid på intervju tidspunktet, vises andelen med ulik gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid. Her er skal altså eventuelt overtids- og ekstraarbeid være medregnet (se kapittel to for nærmere omtale av spørsmålsformuleringer i undersøkelsen). Det ble innhentet opplysninger om gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid også for dem som hadde permisjon på intervju tidspunktet. Ettersom fokus i denne rapporten er på hvor mye tid foreldre faktisk tilbringer i yrkeslivet, og ikke på deres formelle yrkestilknytning, vises ikke arbeidstiden for dem med permisjon. I statistikk om, og analyser av, foreldres arbeidstid vises ofte andelen med deltidsarbeid, heltidsarbeid osv. som presenter av de yrkesaktive. I denne rapporten er formålet å vise hvor vanlig ulike tilpasninger er blant småbarnsforeldre generelt. Tallene prosentueres derfor med utgangspunkt i alle gifte/samboende foreldre, også dem som ikke er yrkesaktive. Særlig for mødre gir dette en lavere andel av f. eks. heltidsarbeidende enn hva vi får når prosentene beregnes av de yrkesaktive. Jeg minner ellers om at mødrene med de yngste barna var overrepresentert i utvalget i den undersøkelsen som benyttes her (se kapittel 2). Derfor er antall observasjoner betydelig høyere for mødre med små barn enn for dem med noe eldre barn. Prosenttallene i tabell 3.1. er (som i de øvrige tabellene i rapporten) basert på det vektende materialet, mens antall personer rapporteres uvektet.

Ser vi alle gifte/samboende mødre med barn null til seks år under ett, var 18 prosent ikke yrkesaktive, 15 prosent var yrkesaktive, men hadde lønnet permisjon på intervju tidspunktet, 4 prosent var yrkesaktive, men hadde ulønnet permisjon, og i alt 63 prosent var

⁵ Foreldre i par der en eller begge hadde uoppgitte verdier på spørsmålene om yrkestilknytning eller arbeidstid, er holdt utenfor i tabellene i rapporten. Dette gjelder for 11 observasjoner.

faktisk i arbeid på intervjutidspunktet. 10 prosent hadde kort deltidsarbeid (1-19 timer per uke), 27 prosent arbeidet 20-36 timer per uke, 22 prosent arbeidet 37-44 timer per uke, og 4 prosent arbeidet minst 45 timer per uke. Hovedtyngden av de ikke yrkesaktive mødrene definerte seg selv som hjemmearbeidende, mens de øvrige gjerne var studenter, arbeidsledige eller på tiltak, mottok en eller annen form for trygdeytelser eller var på attføring.

Som vi kunne vente, og i tråd med andre datakilder, varierer mødres arbeidstid og yrkestilknytning mye

med yngste barns alder. Kun 8 prosent av dem med barn under ett år var i arbeid på intervjutidspunktet, og hele 70 prosent hadde lønnet permisjon. Når yngste barn var ett år, var 62 prosent av mødrene yrkesaktive. Andelen yrkesaktive økte med yngste barns alder fram til yngste barn var tre år, og var deretter 82-84 prosent. Uansett yngste barns alder er det forholdsvis få mødre som har lange arbeidsuker (minst 45 timer), og det er også forholdsvis få som har kort deltidsarbeid. Hovedtyngden av mødrene arbeider enten lang deltidd eller omtrent vanlig fulltid.

Tabell 3.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter yrkestilknytning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Ikke i arbeid			I arbeid					Totalt	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv, lønnet permisjon	Yrkesaktiv, ulønnet permisjon	I alt	1-19 timer per uke	20-36 timer per uke	37-44 timer per uke	45 timer + per uke		
Mødre										
Alle	18	15	4	63	10	27	22	4	100	2154
Yngste barns alder										
0 år	19	70	3	8	2	3	4	-	100	464
1 år	21	5	12	62	11	24	25	2	100	546
2 år	20	4	5	72	12	32	25	3	100	461
3 år	16	2	0	82	11	35	30	6	100	288
4 år	15	1	-	84	15	37	27	6	100	186
5 år +	14	0	1	84	11	40	26	7	100	209
Fedre										
Alle	4	3	1	92	1	8	52	31	100	2154
Yngste barns alder										
0 år	3	12	1	83	1	6	51	25	100	464
1 år	4	1	1	94	1	8	53	31	100	564
2 år	3	1	1	95	1	9	51	34	100	461
3 år	4	2	1	93	0	10	51	32	100	288
4 år	5	1	1	94	1	8	55	31	100	186
5 år +	4	1	-	95	0	10	54	32	100	209

Tabell 3.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter yrkestilknytning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Ikke i arbeid			I arbeid					Totalt	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv, lønnet permisjon	Yrkesaktiv, ulønnet permisjon	I alt	1-19 timer per uke	20-36 timer per uke	37-44 timer per uke	45 timer + per uke		
Mødre										
Yngste barns alder/antall barn										
0 år, ett barn	18	70	4	8	1	1	5	-	100	171
0 år, to barn	21	68	2	9	1	4	4	-	100	184
0 år, tre barn +	17	71	3	9	3	3	4	-	100	109
1-2 år, ett barn	19	5	7	69	10	27	31	2	100	365
1-2 år, to barn	15	4	10	71	12	30	26	3	100	405
1-2 år, tre barn +	31	4	11	54	14	24	14	3	100	237
3-6 år, ett barn	15	1	1	83	9	24	45	5	100	149
3-6 år, to barn	14	1	1	85	12	39	27	7	100	317
3-6 år, tre barn +	17	2	-	81	15	43	18	6	100	217
Fedre										
Yngste barns alder/antall barn										
0 år, ett barn	5	17	2	77	2	4	48	23	100	171
0 år, to barn	2	10	1	88	1	6	54	27	100	184
0 år, tre barn +	4	8	2	86	1	10	52	23	100	109
1-2 år, ett barn	5	1	1	94	2	8	54	30	100	365
1-2 år, to barn	3	1	1	95	1	8	55	31	100	405
1-2 år, tre barn +	4	1	1	94	0	9	45	39	100	237
3-6 år, ett barn	10	1	1	88	-	10	46	32	100	149
3-6 år, to barn	3	1	1	95	0	9	55	31	100	317
3-6 år, tre barn +	3	2	-	96	1	9	54	33	100	217

I tråd med andre datakilder finner vi noe høyere andel i arbeid blant fedre enn blant mødre, noe som gjelder uansett yngste barns alder. Fedres yrkestilknytning og arbeidstid varierer dessuten mindre med yngste barns alder enn hva som er tilfellet for mødre. Imidlertid oppgav hele 12 prosent av fedrene med barn under ett år at de hadde lønnet permisjon på intervjudtidspunktet. Sett i lys av at fedre flest tar forholdsvis få uker av foreldrepermisjonen, er denne andelen forholdsvis høy. Andelen med lang ukentlig arbeidstid er også noe lavere blant fedre med barn under ett år, enn blant dem med noe eldre barn, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant på nivåer som vanligvis benyttes. Blant dem med barn over ett år var det, uansett yngste barns alder, en betydelig andel av fedrene, om lag en av tre, som arbeidet minst 45 timer per uke, mens få jobbet mindre enn 37 timer per uke. De ikke yrkesaktive fedrene var oftest trygdet eller på attføring, men en del var også studenter, arbeidsledige eller på tiltak. Noen ganske få definerte seg som hjemmearbeidende.

Tabell 3.2. viser den samme fordelingen som tabell 3.1., men gruppert etter en kombinasjon av yngste barns alder og antall barn i husholdningen. For mødre ser vi at for dem med barn ett til to år, er det færre i arbeid blant dem med tre eller flere barn enn blant dem med ett eller to barn, og det er særlig full jobb som er mindre vanlig blant mødre med minst tre barn. Når yngste barn er tre til seks år, har antall barn liten betydning for om mødre er i arbeid eller ikke, men ser ut til å medføre noe kortere arbeidstid. Andelen som arbeidet minst 37 timer per uke var lavere blant dem med minst tre barn enn blant dem med ett eller to barn. For fedres vedkommende hadde antall barn mindre å si for hvorvidt de var i arbeid eller ikke, og for den ukentlige arbeidstiden.

3.2. Arbeidstid blant par av foreldre med barn i ulike aldersgrupper

Tabell 3.3. viser den gjennomsnittlige arbeidstiden for par av foreldre, i grupper for yngste barns alder. I tillegg vises gjennomsnittet for mødre og fedre hver for seg, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. For dem som hadde permisjon på intervjudtidspunktet, er arbeidstiden satt til null timer. Ser vi alle småbarnsforeldre under ett, brukte mor og far sammenlagt i gjennomsnitt 58,4 timer til yrkesarbeid per uke.⁶ Gjennomsnittet for mødre og fedre var henholdsvis 19,5 timer og 39 timer. Parets arbeidstid varierer imidlertid betydelig med yngste barns alder. Ettersom mor sjelden er i arbeid når barna er under ett år, var den samlede arbeidstiden blant par med null-åringer bare 37,4 timer per uke, og mors andel av dette var bare 7 prosent. Parets samlede arbeidstid økte fram til yngste barn var

tre år, og var deretter ganske stabil resten av småbarnsfasen. Når parets arbeidstid øker med yngste barns alder, bunner dette først og fremst i at mors arbeidstid øker, noe som framgår både av gjennomsnittstallene i tabell 3.3., og av de grupperte fordelingene i tabell 3.1.. Men også blant fedre var den gjennomsnittlige arbeidstiden noe kortere blant dem med null-åringer enn blant dem med eldre barn, noe som bl.a bunner i at en del fedre med barn under ett år har foreldrepermisjon (jf tabell 3.1.).

Uansett barnas alder bruker mødre i gjennomsnitt mindre tid i yrkeslivet enn fedre. Ser vi hele småbarnsfasen under ett, sto mødre for en tredjedel av parets samlede arbeidstid. Etter at yngste barn var fylt tre år, utgjorde mødres andel i gjennomsnitt 40 prosent av parets arbeidstid.

Tabell 3.4. viser de samme målene som tabell 3.3., men gruppert etter yngste barn alder og antall barn i husholdningen. I tråd med det som ble vist i tabell 3.2., ser vi at den gjennomsnittlige arbeidstiden er kortere for mødre med ett- og toåringer som har minst tre barn, enn for dem som har ett eller to barn. Dette gir en kortere samlet arbeidstid i par med minst tre barn enn i par med ett eller to barn. Også når yngste barn er tre til seks år, har mødre med minst tre barn i gjennomsnitt noe kortere ukentlig arbeidstid enn dem med ett eller to barn.

I tabellene 3.5. og 3.6. er parets samlede arbeidstid delt inn i timegrupper slik at vi kan studere fordelingene bak gjennomsnittstallene i tabellene 3.3. og 3.4. Blant par med barn under ett år hadde få en samlet arbeidstid utover 49 timer per uke, noe som bl. a. bunner i at få mødre er i arbeid når barna er så små. Andelen par med en samlet arbeidstid på minst 50 timer per uke øker sterkt med yngste barns alder. Når yngste barn var tre år, hadde vel halvparten av parene en samlet ukentlig arbeidstid på minst 70 timer, 16 prosent jobbet 80-89 timer per uke, og 10 prosent jobbet minst 90 timer per uke. Omtrent samme mønster finner vi når yngste barn er fire eller fem år. Tabell 3.6. viser fordelingen av parets samlede arbeidstid i grupper for yngste barns alder og antall barn.

Småbarnsfamilier bruker altså jevnt over forholdsvis mye tid til yrkesarbeid, men sjenerøse permisjonsordninger kombinert med tilbud om kontantstøtte for ett- og toåringer gir mulighet for pustehull i den tidlige småbarnsfasen. Det er først og fremst mødre som reduserer yrkesinnsatsen når barna er helt små, men også blant fedre er det en tendens til at de med helt små barn bruker noe mindre tid i yrkeslivet enn dem med noe eldre barn. For mødres del er det også slik at tiden til yrkesarbeid varierer med antall barn. Særlig ser det ut til at de med minst tre barn bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem med ett eller to barn. Fedres gjennomsnittlige arbeidstid varierer lite med antall barn i husholdningen.

⁶ Dette er betydelig lavere tall enn hva Abrahamsen og Storvik (2002) viser i sin analyse av pars arbeidstid. Dette har bl. a. sammenheng med at Abrahamsen og Storvik kun ser på toinntektsfamilier, og med at deres datamateriale omfatter foreldre med barn t.o.m. 17 år. Dessuten er deres data fra 1992, altså året før de store utvidelsene i foreldrepermisjonen.

Tabell 3.3. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder

	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel	Fars andel	Antall personer/par
Alle	58,4	19,5	39,0	33	67	2154
Yngste barns alder						
0 år	37,4	2,6	34,8	7	93	464
1 år	58,4	18,9	39,5	32	68	546
2 år	62,1	21,5	40,6	35	65	461
3 år	65,6	26,0	39,6	40	60	288
4 år	65,5	25,9	39,6	40	60	186
5 år +	66,3	26,3	40,1	40	60	209

Tabell 3.4. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen

	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel	Fars andel	Antall personer/par
Yngste barns alder						
0 år, ett barn	34,5	2,5	32,0	7	93	171
0 år, to barn	39,6	2,7	36,9	7	93	184
0 år, tre barn +	38,4	2,7	35,7	7	93	109
1-2 år, ett barn	60,5	21,7	38,7	36	64	365
1-2 år, to barn	62,0	21,7	40,3	35	65	405
1-2 år, tre barn +	56,4	14,8	41,6	26	74	237
3-6 år, ett barn	65,9	28,1	37,8	43	57	149
3-6 år, to barn	66,8	26,8	40,0	40	60	317
3-6 år, tre barn +	64,3	23,6	40,7	37	63	217

Tabell 3.5. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	0-39 timer	40-49 timer	50-59 timer	60-69 timer	70-79 timer	80-89 timer	90 timer +	Totalt	Antall par
Alle	22	16	11	15	20	11	6	100	2154
Yngste barns alder									
0 år	50	34	9	3	2	1	1	100	464
1 år	21	18	14	13	19	11	5	100	546
2 år	16	12	13	16	23	13	7	100	461
3 år	14	10	7	17	26	16	10	100	288
4 år	13	6	13	24	25	11	8	100	186
5 år +	9	9	11	20	29	13	9	100	209

Tabell 3.6. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	0-39 timer	40-49 timer	50-59 timer	60-69 timer	70-79 timer	80-89 timer	90 timer +	Totalt	Antall par
Yngste barns alder									
0 år, ett barn	50	36	8	2	3	1	-	100	171
0 år, to barn	50	31	11	3	2	2	1	100	184
0 år, tre barn +	50	35	9	3	2	-	2	100	109
1-2 år, ett barn	18	15	12	13	22	13	5	100	365
1-2 år, to barn	18	11	14	15	22	12	7	100	405
1-2 år, tre barn +	21	21	14	16	16	8	5	100	237
3-6 år, ett barn	17	9	5	14	29	17	9	100	149
3-6 år, to barn	11	7	12	19	28	13	10	100	317
3-6 år, tre barn +	10	12	12	24	24	12	7	100	217

3.3. Størst likedeling når mor har full jobb

Tabell 3.7. viser den gjennomsnittlige arbeidstiden for paret, i grupper for mors arbeidstid, fars arbeidstid og summen av partenes arbeidstid, og tabell 3.8 viser parets samlede arbeidstid fordelt etter timegrupper, i grupper for mors og fars ukentlige arbeidstid. Ettersom arbeidstiden for foreldre med barn under ett år avviker såpass mye fra det som er vanlig i resten av småbarns-

fasen, er foreldre med helt små barn holdt utenfor i disse tabellene. Tabellene 3.7. og 3.8. gjelder altså for foreldre med yngste barn ett til seks år. Den gjennomsnittlige arbeidstiden for alle par sett under ett var da 63,1 timer per uke, altså betydelig høyere enn det som ble vist i tabell 3.3., der også foreldre med null-åringer inngår i gjennomsnittet.

Tabell 3.7. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid

	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel	Fars andel	Antall personer/par
Alle	63,1	23,2	39,9	37	63	1 690
Mors yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon	39,8	-	39,0	-	100	455
1-19 timer per uke	54,9	14,9	40,0	27	73	200
20-36 timer per uke	68,8	27,9	40,9	41	59	527
37-44 timer per uke	76,8	38,5	38,2	50	50	442
45 timer + per uke	92,5	49,8	42,6	54	46	66
Fars yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon	23,5	-	23,5	100	-	101
1-36 timer per uke	54,6	24,2	30,4	44	56	161
37-44 timer per uke	62,3	23,2	39,1	37	63	888
45 timer per uke +	74,5	22,8	51,7	31	69	540
Parets arbeidstid						
0-39 timer per uke	31,1	8,2	22,9	26	74	271
40-49 timer per uke	43,3	4,1	39,2	9	91	213
50-59 timer per uke	54,3	13,2	41,1	24	76	204
60-69 timer per uke	64,4	23,9	40,5	37	63	278
70-79 timer per uke	74,8	34,0	40,9	45	55	395
80-89 timer per uke	83,2	36,3	46,9	44	56	209
90 timer + per uke	99,0	41,2	57,8	42	58	120

Tabell 3.8. Par med barn 1-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	0-39 timer	40-49 timer	50-59 timer	60-69 timer	70-79 timer	80-89 timer	90 timer +	Totalt	Antall par
Alle	15	12	12	17	24	13	7	100	1 690
Mors yrkesaktivitet / arbeidstid									
Ikke yrkesaktiv / permisjon	44	37	13	3	2	1	0	100	455
1-19 timer per uke	9	12	50	24	3	1	2	100	200
20-36 timer per uke	5	1	7	40	29	13	5	100	527
37-44 timer per uke	7	2	1	2	51	26	11	100	442
45 timer + per uke	-	4	-	2	2	28	64	100	66
Fars yrkesaktivitet / arbeidstid									
Ikke yrkesaktiv / permisjon	92	7	-	1	-	-	-	100	101
1-36 timer per uke	26	9	20	19	23	3	-	100	161
37-44 timer per uke	14	12	12	21	32	7	2	100	888
45 timer per uke +	-	12	12	13	15	27	21	100	540

Som vi kunne vente, ser vi at parets samlede arbeidstid øker kraftig med mors samlede arbeidstid, og er betydelig høyere når mor har lange arbeidsuker (minst 45 timer) enn når mor ikke er i arbeid eller arbeider deltid. Som vist tidligere, er det imidlertid få mødre som har såpass lange arbeidsuker. Fars gjennomsnittlige ukentlige arbeidstid varierer lite med mors ukentlige arbeidstid. I par der mor arbeidet minst 45 timer per uke, arbeidet fedre i gjennomsnitt 42,6 timer per uke, og dette skilte seg lite fra fedre i par der mor arbeidet vanlig heltid eller deltid. Ettersom mors arbeidstid varierer mer enn fars, er mors arbeidstid mer avgjørende enn fars arbeidstid for hvor stor andel av yrkesarbeidet mor står for. Blant par der mor arbeidet minst 37 timer per uke, sto mor i gjennomsnitt for halvparten av parets yrkesarbeid.

Par der far hadde lang arbeidstid (minst 45 timer per uke) hadde i gjennomsnitt kortere samlet arbeidstid enn par der mor hadde lang arbeidstid, 74,5 timer per uke mot 92,5 timer per uke. Dette bunner i at

partnerne til fedre med lang arbeidstid i gjennomsnitt arbeider betydelig mindre enn partnerne til mødre med lang arbeidstid. Blant par der mor hadde lang ukentlig arbeidstid var det hele 64 prosent som sammenlagt arbeidet minst 90 timer per uke (tabell 3.8.). Når far arbeidet minst 45 timer per uke, var det bare 21 prosent av parene som sammenlagt arbeidet minst 90 timer per uke.

3.4. Lang arbeidstid i par der mor har lang utdanning

Vi vet fra tidligere studier at mødre med lang utdanning gjerne har høyere yrkesdeltakelse og lengre arbeidstid enn mødre med mindre utdanning. Jacobs og Gerson (2001) har hevdet at den store oppmerksomheten om tidspress og lange arbeidsdager i USA dels henger sammen med at høyt utdannede par er overrepresentert blant dem med lang arbeidstid, og det er også disse parene som ofte setter dagsorden i den offentlige debatten. Tabellene 3.9. og 3.10. viser den ukentlige arbeidstiden blant par av småbarnsforeldre i

Norge i grupper for mors og fars utdanningsnivå og for ulike utdanningskombinasjoner blant par. Foreldre med barn under ett år er holdt utenfor her ettersom de fleste mødre har permisjon i barnets første leveår uansett utdanningsnivå, og ettersom den lave yrkesdeltakelsen blant mødre med helt små barn bidrar til å trekke ned gjennomsnittstallene for småbarnsforeldres arbeidstid.

Vi ser at parets samlede arbeidstid øker klart med mors utdanningsnivå. Par der mor har minst fem års universitets- eller høyskoleutdanning brukte i gjennomsnitt 73 timer per uke til yrkesarbeid (tabell 3.9.). Hele 36 prosent hadde en samlet ukentlig arbeidstid på minst 80 timer per uke, men bare 12 prosent arbeidet sammenlagt minst 90 timer per uke (tabell 3.10). Når arbeidstiden er lengre i par der mor har lang utdanning enn i par der mor har kortere utdanning, henger dette sammen med variasjoner i mors arbeidstid. Den gjennomsnittlige arbeidstiden blant fedre varierer lite med mors utdanningsnivå. Selv om høyt utdannede mødre i gjennomsnitt bruker mer tid i yrkeslivet enn dem med mindre utdanning, utfører mødre med lang universitetsutdanning i gjennomsnitt bare 44 prosent av parets samlede yrkesarbeid (tabell 3.9.).

Sammenligner vi pars arbeidstid etter fars utdanningsnivå, ser vi også en viss forskjell, slik at den samlede arbeidstiden er lengre når far har lang, enn når far har kort, utdanning. Dette bunner imidlertid mer i variasjon i mors enn i fars arbeidstid, noe som trolig henger sammen med at høyt utdannede fedre ofte har høyt utdannede partnere.

Også når vi sorterer etter utdanningskombinasjoner blant foreldrene, ser vi klare forskjeller i parets arbeidstid. Par der ingen hadde utdanning utover videregående skole brukte i gjennomsnitt 61,2 timer per uke til yrkesarbeid, og bare 17 prosent hadde en samlet arbeidstid på minst 80 timer. For par der begge hadde lang universitets- eller høyskoleutdanning var den gjennomsnittlige arbeidstiden 72,3 timer per uke, og hele 36 prosent hadde en ukentlig arbeidstid på minst 80 timer. Imidlertid jobbet bare 9 prosent minst 90 timers uke, det vil si at både mor og far i snitt hadde det som gjerne defineres som lang arbeidstid i levekårssammenheng, nemlig en ukentlig arbeidstid på minst 45 timer. Også par der mor har lang universitetsutdanning, mens far har kortere utdanning, skiller seg ut med en lang samlet arbeidstid. Det samme er ikke tilfellet i par der far har lang utdanning, mens mor har kortere utdanning.

Tabell 3.9. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mødres og fedres andel av parets samlede arbeidstid. Tall for gifte/samboende foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes utdanningsnivå

	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel	Fars andel	Antall personer/par
Mors utdanningsnivå						
Videregående skole	61,3	21,0	40,4	34	66	955
Universitet, t. o. m. 4 år	64,7	25,2	39,6	39	61	571
Universitet, 5 år +	73,0	32,5	40,5	44	56	114
Fars utdanningsnivå						
Videregående skole	62,3	22,5	39,8	36	64	1088
Universitet, t. o. m. 4 år	64,2	24,5	39,8	38	62	371
Universitet, 5 år +	67,2	25,4	41,8	38	62	181
Utdanning for paret						
Begge videregående skole	61,2	21,3	40,0	35	65	797
En videregående / en universitet t. o. m. 4 år	64,4	24,2	40,2	38	62	400
Begge universitet t. o. m. 4 år	63,4	25,0	38,4	39	61	219
Far universitet 5 år + / mor kortere utdanning	63,8	21,2	42,6	33	67	110
Mor universitet 5 år + / far kortere utdanning	74,1	33,9	40,2	46	54	43
Begge universitet 5 år +	72,3	31,6	40,7	44	56	71

Tabell 3.10. Par med barn 1-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	0-39 timer	40-49 timer	50-59 timer	60-69 timer	70-79 timer	80-89 timer	90 timer+	Totalt	Antall par
Mors utdanningsnivå									
Videregående skole	18	13	13	19	19	11	7	100	955
Universitet, t. o. m. 4 år	12	11	11	15	30	13	7	100	571
Universitet, 5 år +	8	4	3	14	35	24	12	100	114
Fars utdanningsnivå									
Videregående skole	16	11	13	19	23	11	7	100	1088
Universitet, t. o. m. 4 år	13	13	11	14	25	14	9	100	371
Universitet, 5 år +	12	10	6	17	26	21	8	100	181
Utdanning for paret									
Begge videregående skole	18	12	13	19	21	11	6	100	797
En videregående / en universitet t. o. m. 4 år	12	12	12	19	25	13	8	100	400
Begge universitet t. o. m. 4 år	14	12	11	12	31	13	7	100	219
Far universitet 5 år + / mor kortere utdanning	13	15	9	17	22	16	7	100	110
Mor universitet 5 år + / far kortere utdanning	4	6	7	9	39	19	17	100	43
Begge universitet 5 år +	10	3	1	17	33	27	9	100	71

Også i Norge er det altså slik at høyt utdannede småbarnsforeldre bruker atskillig mer tid i yrkeslivet enn dem med kortere utdanning. Langt flere har samlet sett lang ukentlig arbeidstid, og det er særlig mors utdanningsnivå som bidrar til å trekke parets arbeidstid opp. Selv om par der begge parter har lang universitetsutdanning utgjør en forholdsvis liten andel av småbarnsforeldrene, er disse svært synlige i den offentlige debatten i Norge.

3.5. Hvor mange par har to fulle jobber?

Parets samlede arbeidstid kan være resultat av ulike tilpasninger blant foreldrene. Eksempelvis kan en samlet arbeidstid på 75 timer per uke bunne i at begge parter arbeider omtrent vanlig fulltid, eller i deltidsarbeid for mor og mye overtids- og ekstraarbeid for far. I debatten om tidsklemma har man fokusert mye på par der begge har full jobb, og kanskje særlig på par med to karrierejobber der begge arbeider mer enn vanlig full tid. Men hvor vanlig er egentlig slike tilpasninger blant småbarnsforeldre i Norge? Hvor mange par har to fulle jobber, og hvor vanlig er det at en eller begge parter arbeider betydelig mer enn vanlig arbeidstid? Tabell 3.11. viser andelen par der både mor og far har full jobb, i grupper for yngste barns alder. Par der en eller begge arbeider mindre enn full tid er utelatt i tabellen. Prosenttallene summerer derfor ikke til hundre. I tillegg til andelen par der begge har full jobb, vises andelen der ingen av partene var i arbeid på

intervjutidspunktet. Her inngår også par der en eller begge hadde permisjon.

Ser vi alle gifte/samboende foreldre med barn null til seks år under ett, var det 4 prosent der ingen av partene var i arbeid på intervjutidspunktet. I 12 prosent av parene arbeidet begge omtrent vanlig full tid, dvs. 37-44 timer per uke. I 7 prosent av parene arbeidet den ene forelederen vanlig full tid, mens den andre hadde lang ukentlig arbeidstid, og i kun 2 prosent av parene hadde begge parter lang ukentlig arbeidstid. I alt hadde begge parter full jobb (minst 37 timer per uke) i 21 prosent av parene. Her er det imidlertid stor variasjon etter yngste barns alder, og det er, som vi kunne vente, særlig par med barn under ett år som skiller seg ut. I hele 13 prosent av disse parene var ingen av foreldrene i yrkesaktivt arbeid på intervjutidspunktet, og i bare 2 prosent av parene arbeidet begge foreldre minst 37 timer per uke. Når yngste barn var ett år, hadde 22 prosent av foreldreparene to fulle jobber, og dette er omtrent samme andel som vi finner også for dem med noe eldre barn. I tabellen ser vi en noe høyere andel med to fulle jobber blant dem med barn over tre år enn for dem med ett- og toåringer, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Uansett barnets alder var det sjelden at begge foreldre hadde svært lange arbeidsuker, og etter at barnet var fylt ett år, var det også få par der ingen av partene var i yrkesarbeid på intervjutidspunktet.

Tabell 3.11. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Ingen i arbeid		Begge i arbeid			Antall par
	Begge permisjon/ikke yrkesaktive	Begge 37-44 timer	En 37-44 timer/en 45 timer +	Begge 45 timer +	Begge 37 timer +	
Alle	4	12	7	2	21	2154
Yngste barns alder						
0 år	13	1	1	-	2	464
1 år	2	14	7	1	22	546
2 år	2	13	11	1	24	461
3 år	2	16	11	3	29	288
4 år	1	16	7	5	27	186
5 år +	1	16	9	2	27	209

Tabell 3.12. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Ingen i arbeid		Begge i arbeid			Antall par
	Begge permisjon/ikke yrkesaktive	Begge 37-44 timer	En 37-44 timer/en 45 timer +	Begge 45 timer +	Begge 37 timer +	
Yngste barns alder/antall barn						
0 år, ett barn	18	1	1	-	2	171
0 år, to barn	9	1	1	-	1	184
0 år, tre barn +	10	1	1	-	2	109
1-2 år, ett barn	2	17	10	1	27	365
1-2 år, to barn	2	14	10	1	24	405
1-2 år, tre barn +	3	7	5	1	13	237
3-6 år, ett barn	3	23	15	2	40	149
3-6 år, to barn	1	16	9	3	29	317
3-6 år, tre barn +	1	10	5	3	19	217

Tabell 3.13. Par med barn 1-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	Ingen i arbeid		Begge i arbeid			Antall par
	Begge permisjon/ikke yrkesaktive	Begge 37-44 timer	En 37-44 timer/en 45 timer +	Begge 45 timer +	Begge 37 timer +	
Alle	2	15	9	2	25	1690
Mors yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon	7	-	-	-	-	455
1-19 timer per uke	-	-	-	-	-	200
20-36 timer per uke	-	-	-	-	-	527
37-44 timer per uke	-	55	27	-	82	442
45 timer + per uke	-	-	41	45	86	66
Fars yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon	29	-	-	-	-	101
1-36 timer per uke	-	-	-	-	-	161
37-44 timer per uke	-	28	3	-	31	888
45 timer per uke +	-	-	22	6	29	540
Parets arbeidstid						
0-39 timer per uke	11	-	-	-	-	271
40-49 timer per uke	-	-	-	-	-	213
50-59 timer per uke	-	-	-	-	-	204
60-69 timer per uke	-	-	-	-	-	278
70-79 timer per uke	-	50	-	-	50	395
80-89 timer per uke	-	21	41	-	62	209
90 timer + per uke	-	-	50	27	77	120

Tabell 3.14. Par med barn 1-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Ingen i arbeid		Begge i arbeid			Antall par
	Begge permisjon/ikke yrkesaktive	Begge 37-44 timer	En 37-44 timer/en 45 timer +	Begge 45 timer +	Begge 37 timer +	
Mors utdanningsnivå						
Videregående skole	2	11	7	2	20	955
Universitet, t. o. m. 4 år	2	19	10	1	30	571
Universitet, 5 år +	-	25	17	5	47	114
Fars utdanningsnivå						
Videregående skole	2	13	7	2	22	1088
Universitet, t. o. m. 4 år	2	17	13	2	32	371
Universitet, 5 år +	0	19	10	3	33	181
Utdanning for paret						
Begge videregående skole	2	11	7	2	20	797
En videregående / en universitet t. o. m. 4 år	1	14	10	2	26	400
Begge universitet t. o. m. 4 år	2	22	11	1	34	219
Far universitet 5 år + / mor kortere utdanning	1	16	8	2	26	110
Mor universitet 5 år + / far kortere utdanning	-	29	21	5	55	43
Begge universitet 5 år +	-	23	14	5	42	71

Tabell 3.12. viser de samme målene som tabell 3.11. i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Både for par med barn ett til to år og for dem med barn tre til seks år er det mindre vanlig med to fulle jobber når man har tre eller flere barn, enn når man har ett barn. Eksempelvis ser vi at i par med ett barn i alderen tre til seks år, hadde 40 prosent to fulle jobber, og i 17 prosent av parene arbeidet minst en av partene lange arbeidsuker. Blant dem med yngste barn tre til seks år og minst tre barn i husholdningen, hadde bare 19 prosent to fulle jobber og bare i 8 prosent av parene hadde minst en av foreldrene lang ukentlig arbeidstid.

Tabell 3.13. viser de samme målene som i de to foregående tabellene, i grupper for mors, fars og parets

ukentlige arbeidstid. De uavhengige variablene inngår her i konstruksjonen av analysevariablene, og tabellen har derfor en del tomme celler. Par med barn under ett år er holdt utenfor i denne tabellen. Ettersom størsteparten av fedrene har minst full jobb, er det relativt mange med to fulle jobber i par der mor har full jobb. Når mor arbeidet vanlig full tid (37-44 timer per uke), hadde begge parter full jobb i 82 prosent av parene. Når mor hadde lange arbeidsuker (45 timer +), noe som altså gjaldt for forholdsvis få mødre, hadde begge parter full jobb i 86 prosent av parene, og begge parter hadde lang ukentlig arbeidstid i 45 prosent av disse parene. Når far hadde full jobb, var det bare om lag 30 prosent av parene der begge parter hadde minst full jobb, og når far hadde lang ukentlig

arbeidstid, var det bare 6 prosent av parene der begge parter hadde lange arbeidsuker.

Tabell 3.14. viser andel par med to fulle jobber i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Også her er par med barn under ett år holdt utenfor. Igjen ser vi at par med lang utdanning bruker mer tid i yrkeslivet enn dem med mindre utdanning, og at det særlig er mors utdanningsnivå som har betydning. Når mor hadde videregående skole som høyest fullførte utdanning, hadde 20 prosent av parene to fulle jobber, og i 9 prosent av parene hadde minst en av partene lang ukentlig arbeidstid. Når mor hadde lang universitetsutdanning, hadde hele 47 prosent av parene to fulle jobber, og i 22 prosent av parene hadde minst en av partene lang ukentlig arbeidstid. Uansett partenes utdanningsnivå var det imidlertid forholdsvis få par der begge arbeidet minst 45 timer per uke. Eksempelvis gjaldt dette 5 prosent av parene der bare mor hadde lang universitetsutdanning, og samme andel ser vi blant par der begge parter hadde lang universitetsutdanning. Blant par der begge hadde utdanning fra videregående skole var det 2 prosent der begge parter hadde lang ukentlig arbeidstid.

4. Endringer i pars arbeidstid

4.1. Datakilder

Det er en utbredt oppfatning at den samlede arbeidstiden blant foreldrepar har økt, både fordi det er blitt flere toinntektsfamilier, og fordi mødre har trappet opp sin yrkesinnsats uten at det har vært en tilsvarende reduksjon blant fedre. Som nevnt innledningsvis, argumenterer Jacobs og Gerson (1998, 2001, 2004) for at økt opplevelse av tidspress i USA har sammenheng med en forskyvning mot flere toinntektspar, og ikke først og fremst med at dagens toinntektspar arbeider mer enn par med to inntekter gjorde før. For Norges vedkommende har vi ikke tidligere undersøkelser som er direkte sammenlignbare med *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002* når det gjelder opplysninger om arbeidstid for par, men vi kan få et grovt bilde av utviklingen i pars arbeidstid ved å sammenligne med resultater vist i Iversen (1986), der hun analyserer arbeidstid blant par basert på SSBs Levekårsundersøkelse 1980.

Til denne undersøkelsen intervjuet man par av ektefeller om en rekke levekårsfaktorer, og begge parter gav opplysninger om sin yrkestilknytning og arbeidstid. Datamaterialet er riktignok ikke helt sammenlignbart med den undersøkelsen som analyseres i foreliggende rapport. Parutvalget i Levekårsundersøkelsen 1980 omfatter bare gifte par, mens undersøkelsen fra 2002 også omfatter samboende par. Imidlertid var det neppe mange samboende småbarnsforeldre i 1980. Videre gir ikke Levekårsundersøkelsen 1980 opplysninger om hvorvidt foreldre hadde permisjon fra jobben eller ikke, men ettersom foreldrepermisjonen var kort i 1980, vil dette gjelde få av respondentene i undersøkelsen. Det kan også ha betydning for sammenlignbarheten at spørsmålene om yrkesaktivitet og arbeidstid ble stilt litt forskjellig i de to undersøkelsene. Mens undersøkelsen som analyseres i foreliggende rapport bare omfattet småbarnsforeldre, omfattet utvalget til Levekårsundersøkelsen 1980 personer 16-79 år. Dette innebærer at vi har forholdsvis få småbarnsforeldre i utvalget, noe som gir større usikkerhet ved tallene og begrenser muligheten for å si noe sikkert om endringer over tid.

Jeg har ikke gjennomført egne analyser av Levekårsundersøkelsen 1980 til denne rapporten, men baserer

meg på tabeller publisert i Iversen (1986).⁷ Jeg har foretatt de samme inndelinger av datamaterialet fra 2002 som Iversen viser i sine analyser. Disse skiller seg noe fra de inndelingene som benyttes ellers i denne rapporten. Ettersom Iversens analyse dreier seg om befolkningen i yrkesaktiv alder generelt, har hun få tabeller som kun gjelder for småbarnsforeldre. Iversen diskuterer ikke forskjeller mellom grupper av småbarnsforeldre, men ser alle gifte par med barn null til seks år under ett. Vi kan derfor ikke studere variasjon etter yngste barns alder, antall barn i husholdningen eller foreldrenes utdanningsnivå i 1980. Det forholdsvis lave antallet observasjoner i gruppen av småbarnsforeldre legger også begrensninger på hvilke inndelinger det ville ha vært mulig å gjøre.

4.2. Flere par med lang ukentlig arbeidstid

Tabell 4.1. viser foreldrepar med barn null til seks år etter parets ukentlige arbeidstid, basert på *Levekårsundersøkelsen 1980* og *Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002*. For enkelhets skyld omtales den sistnevnte som *Barnetilsynsundersøkelsen 2002* i tabellene i dette kapitlet. Det ser ut til å ha vært en klar økning i andelen foreldrepar som sammenlagt har lang ukentlig arbeidstid. I 1980 brukte 24 prosent av foreldrepårene minst 71 timer per uke til yrkesarbeid, mens dette gjaldt 34 prosent i 2002. Endringen er mindre enn vi kanskje kunne vente ut fra all oppmerksomheten om tidspress og travelhet i barnefamilieene de siste åra. Imidlertid kan det ha blitt mer markerte forskjeller enn før mellom par med helt små barn og dem med noe større barn ettersom romslige permisjonsordninger nå bidrar til en lang periode utenfor yrkeslivet mens barna er helt små, samtidig som mange mødre vender tilbake til yrkeslivet på heltid eller lang deltid etter en periode hjemme.

Ser vi på ulike kombinasjoner av heltids yrkesaktivitet, deltids yrkesaktivitet og det å ikke være yrkesaktiv, finner vi en betydelig økning i andelen par der både mor og far har heltidsjobb, fra 13 til 25 prosent (tabell

⁷ Tallene i tabell 4.1. er hentet fra tabell 2.11. i Iversen (1986), tallene i tabell 4.2. er hentet fra tabell 2.13. i Iversens rapport, og tallene i tabell 4.3. er hentet fra tabell 4.12. i Iversens rapport.

4.2.). I tråd med Iversens inndeling er full jobb definert som en arbeidstid i hoved- og eventuelle biyrker på minst 35 timer per uke i tabell 4.2., kort deltid er definert som en ukentlig arbeidstid på 1-19 timer, og lang deltid er satt til 20-34 timer per uke. Vi ser ellers at en tilpasning med far i full jobb og mor ikke yrkesaktiv er blitt langt mindre vanlig. Mens om lag halvparten av parene hadde en slik tilpasning i 1980, gjaldt dette om lag en av tre par i 2002.

I tabell 4.3. er parene fordelt etter hvor stor del av deres samlede tid til yrkesarbeid som mor står for. Her ser vi en nedgang i andelen par der mor ikke er i arbeid og en nedgang i andelen par der mor bidrar med opp til en tredel av yrkesarbeidet. Derimot er det blitt langt vanligere at mor står for mellom en tredel og halvparten av parets samlede yrkesarbeid. Det har imidlertid ikke vært noen signifikant økning i andelen

par der mor står for mer enn halvparten av parets samlede arbeidstid. I 2002 gjaldt dette fremdeles bare 11 prosent av parene, mot 7 prosent i 1980.

De enkle sammenstillingene i tabellene 4.1. til 4.3. viser altså at dagens småbarnsforeldre bruker atskillig mer tid i yrkeslivet enn småbarnsforeldre i 1980, og at denne utviklingen langt på vei henger sammen med at flere enn før har to fulle jobber. Ut fra de tabellene som er publisert i Iversen (1986) kan vi ikke si noe sikkert om hvor mye av endringene i småbarnsforeldres samlede arbeidstid som bunner i at det er flere toinntektspar enn før, og hvor mye som bunner i at par med to jobber bruker mer tid til yrkesarbeid enn hva toinntektsfamilier gjorde på begynnelsen av 1980-tallet. Slike analyser vil selvsagt være mulig å gjøre ved nye analyser av 1980-undersøkelsen.

Tabell 4.1. Par med barn 0-6 år etter samlet ukentlig arbeidstid. 1980 og 2002. Prosent

	0 timer	1-40 timer	41-50 timer	50-70 timer	71 timer +	Totalt	Antall par
Levekårsundersøkelsen 1980	1	30	18	28	24	100	341
Barnetilsynsundersøkelsen 2002	4	24	13	25	34	100	2154

Tabell 4.2. Par med barn 0-6 år etter ulike arbeidstidskombinasjoner for partene. 1980 og 2002. Prosent

	Ingen er yrkesaktive	Mor ikke yrkesaktiv, far minst heltid	Mor kort deltid, far minst heltid	Mor lang deltid, far minst heltid	Begge minst heltid	Andre tilpasninger	Totalt	Antall par
Levekårsundersøkelsen 1980	1	49	16	20	13	3	100	341
Barnetilsynsundersøkelsen 2002	4	32	9	21	25	10	100	2154

Tabell 4.3. Par med barn 0-6 år etter mors andel av parets samlede arbeidstid. 1980 og 2002. Prosent

	Mor ikke yrkesaktiv	Mor bidrar med opptil 1/3 av parets samlede yrkesarbeid	Mor bidrar med mellom 1/3 og 50 % av parets samlede yrkesarbeid	Mor bidrar med mer enn 50 % av parets samlede yrkesarbeid	Totalt	Antall par
Levekårsundersøkelsen 1980	49	24	20	7	100	341
Barnetilsynsundersøkelsen 2002	37	12	41	11	100	2154

5. Forholdet mellom mors og fars arbeidstid

Partnerens arbeidstid vil være en viktig rammebetingelse når foreldre med små barn skal avgjøre hvor mye tid de selv skal bruke i yrkeslivet. Med en partner som er hjemme eller arbeider deltid, er det lettere å tilbringe mye tid på jobb hvis man ønsker det. På den annen side kan partnerens ønske om deltid eller full tids hjemmearbeid gjøre at enkelte må jobbe mer enn de strengt tatt ønsker for å skaffe tilstrekkelige inntekter til husholdningen. Dette kapitlet belyser forholdet mellom mors og fars yrkestilknytning og arbeidstid på parnivå. Vi ser hvordan mors arbeidstid varierer med fars arbeidstid og omvendt, samt hvor vanlig det er at mor bruker minst like mye tid til yrkesarbeid som far, og omvendt. Som nevnt tidligere, vet vi ikke hvilke avveininger og forhandlinger som ligger bak de mønstrene vi observerer, og vi vet ikke om de faktiske tilpasningene er resultat av begge parters ønsker, eller av at den ene har måttet tilpasse seg den andre.

5.1. Fedre med lang arbeidstid har nesten alltid en partner som jobber mindre

Tabell 5.1. viser mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid for par med barn ett til seks år. Foreldre med barn under ett år er altså holdt utenfor her ettersom de fleste mødre da har permisjon, uansett partnerens arbeidstid. Det er en viss tendens til at mor bruker noe mindre tid til yrkes-

arbeid når far har lang arbeidstid, enn når han har kortere arbeidstid, men hovedinntrykket er at mors arbeidstid varierer forholdsvis lite med fars arbeidstid. Uansett fars yrkestilknytning og arbeidstid var 21-29 prosent av mødrene ikke yrkesaktive eller hjemme med permisjon, forholdsvis få arbeidet kort deltid, mens det store flertallet arbeidet 20-44 timer per uke, og svært få hadde lang ukentlig arbeidstid. Dermed har fedre som bruker mye tid i yrkeslivet nesten alltid en partner som jobber mindre enn dem selv. Eksempelvis hadde vel sju av ti fedre med lang arbeidstid en partner som arbeidet under 37 timer per uke, 22 prosent hadde en partner som arbeidet 37-44 timer per uke, og bare 6 prosent hadde en partner som arbeidet minst 45 timer per uke. Den gjennomsnittlige ukentlige arbeidstiden for partnere til fedre med lang arbeidstid var 22,8 timer.

Tabellene 5.2. og 5.3. viser de samme fordelingene som tabell 5.1., men for henholdsvis par med yngste barn ett til to år, og for par med yngste barn tre til seks år. I all hovedsak ser vi her det samme mønsteret som i tabell 5.1., men ettersom mødre med ett- til toåringer jevnt over bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem med tre- til seksåringer, er forskjellen mellom fars og mors arbeidstid større for dem med ett- til toåringer, enn for dem med større barn.

Tabell 5.1. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-6 år. Prosent

	Mors arbeidstid					Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/ permisjon	1-19 timer	20-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Fars arbeidstid								
Ikke yrkesaktiv / permisjon	29	10	25	32	4	100	23,5	101
1-36 timer	21	13	34	29	4	100	24,2	161
37-44 timer	24	12	32	28	3	100	23,2	888
45 timer +	26	11	34	22	6	100	22,8	540

Tabell 5.2. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par barn med 1-2 år. Prosent

	Mors arbeidstid					Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/ permisjon	1-19 timer	20-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Fars arbeidstid								
Ikke yrkesaktiv / permisjon	39	10	17	31	3	100	19,3	59
1-36 timer	29	14	30	25	2	100	20,9	96
37-44 timer	34	12	27	25	2	100	20,0	527
45 timer +	34	10	30	24	3	100	20,2	325

Tabell 5.3. Mors yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for fars yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 3-6 år. Prosent

	Mors arbeidstid					Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/permisjon	1-19 timer	20-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Fars arbeidstid								
Ikke yrkesaktiv / permisjon	20	10	31	33	5	100	27,2	42
1-36 timer	13	12	37	33	5	100	27,3	65
37-44 timer	15	13	37	30	5	100	26,2	361
45 timer +	20	11	38	21	10	100	25,3	215

Tabell 5.4. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-6 år. Prosent

	Fars arbeidstid				Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/permisjon	1-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Mors arbeidstid							
Ikke yrkesaktiv / permisjon	7	8	51	34	100	39,8	455
1-19 timer	5	10	55	29	100	40,0	200
20-36 timer	5	10	52	33	100	40,9	527
37-44 timer	7	10	55	27	100	38,2	442
45 timer +	6	8	41	45	100	42,6	66

Tabell 5.5. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 1-2 år. Prosent

	Fars arbeidstid				Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/permisjon	1-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Mors arbeidstid							
Ikke yrkesaktiv / permisjon	7	8	53	32	100	40,1	338
1-19 timer	5	11	54	29	100	40,0	116
20-36 timer	4	10	51	35	100	41,1	277
37-44 timer	7	10	53	31	100	38,5	251
45 timer +	8	8	48	36	100	40,2	25

Tabell 5.6. Fars yrkestilknytning og arbeidstid i grupper for mors yrkestilknytning og arbeidstid blant par med barn 3-6 år. Prosent

	Fars arbeidstid				Totalt	Gjennomsnitt, timer	Antall personer
	Ikke yrkesaktiv/permisjon	1-36 timer	37-44 timer	45 timer +			
Mors arbeidstid							
Ikke yrkesaktiv / permisjon	7	7	48	37	100	39,4	117
1-19 timer	5	9	56	30	100	40,1	84
20-36 timer	5	9	53	32	100	40,5	250
37-44 timer	7	11	57	24	100	38,0	191
45 timer +	5	8	39	48	100	43,5	41

5.2. Mødre med full jobb har sjelden en partner som bakkemannskap hjemme

Tabell 5.4. viser fars yrkestilknytning og arbeidstid etter mors yrkestilknytning og arbeidstid for par med barn ett til seks år. Stort sett varierer fars arbeidstid lite med mors arbeidstid. Uansett hvor mye eller lite tid mor brukte i yrkeslivet, arbeidet det store flertallet av fedre minst 37 timer per uke, og en betydelig andel arbeidet minst 45 timer per uke. Mødre med full jobb har altså sjelden en partner som arbeider betraktelig mindre enn dem selv, noe man også finner i andre studier (f. eks. Brandth og Kvande 2003, Kjeldstad og Nymo 2004). Det kan faktisk se ut til at fedre med partnere med lange arbeidsuker (minst 45 timer), brukte noe mer tid til yrkesarbeid enn andre fedre, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Ettersom få mødre har lange arbeidsuker, får vi få observasjoner

for denne gruppen i materialet og dermed stor usikkerhet ved tallene.

Tabellene 5.5. og 5.6. viser de samme fordelingene som tabell 5.4., men for henholdsvis par med yngste barn ett til to år, og for par med yngste barn tre til seks år. Stort sett finner vi det samme mønsteret i disse tabellene som i tabell 5.4.

5.3. Mor har sjelden lengre arbeidstid enn far

Forholdet mellom partenes arbeidstid kan også belyses ved å se på andelen par der far har lengre arbeidstid enn mor, andelen par der foreldrene har like lang arbeidstid, og andelen par der mor har lengre arbeidstid enn far. Også målt på denne måten kommer det klart fram at småbarnsmødre sjelden har en partner som bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem

selv, mens det motsatte er tilfellet for småbarnsfedre. Tabell 5.7. viser forholdet mellom mors og fars arbeidstid i grupper for yngste barns alder. Også par der en eller begge ikke var i yrkesarbeid på intervju-tidspunktet, er regnet med. Dersom ingen av foreldrene var yrkesaktive, regnes de som å ha like lang arbeidstid. Ser vi alle foreldrepar med barn null til seks år under ett, var det 11 prosent av parene der partene hadde like lang arbeidstid, 11 prosent der mor hadde lengre arbeidstid enn far, og 78 prosent der far hadde lenger arbeidstid enn mor. Ettersom svært mange mødre hadde permisjon i barnets første leveår, var det sjelden at mor hadde lengre arbeidstid enn far når barnet var under ett år. Utover dette er det liten variasjon etter yngste barns alder i andelen par der mor har lengre arbeidstid enn far, og omvendt.

Inndelingen i tabell 5.7. er svært grov og sier ikke noe om størrelsesforskjellen mellom foreldrenes arbeidstid. I tabell 5.8. vises dette litt mer detaljert. Her er de

mødrene som hadde lengre arbeidstid enn sine partnere fordelt etter hvor mye lengre arbeidstid de hadde, og de samme er gjort for fedre som hadde lengre arbeidstid enn sine partnere. De tre første kolonnene i tabell 5.8. utgjør altså til sammen den første tallkolonnen i tabell 5.7. (mor lengre arbeidstid enn far), og de tre neste kolonnene i tabell 5.8. summer til tredje tallkolonne i tabell 5.7. (far lengre arbeidstid enn mor). Prosenttallene i tabell 5.8. summerer ikke til 100 ettersom andelen par der mor og far har like lang arbeidstid (midtkolonnen i tabell 5.7.) er utelatt. Ettersom de fleste fedre arbeider minst fulltid, er det sjelden at mor bruker mye mer tid i yrkeslivet enn far. Uansett yngste barns alder er det imidlertid ikke uvanlig at far bruker mye mer tid til yrkesarbeid enn mor. Eksempelvis ser vi at i 21 prosent av parene med barn fem til seks år, brukte far minst 30 timer mer enn mor til yrkesarbeid, og i 36 prosent av disse parene oversteg fars arbeidstid mors arbeidstid med 10-29 timer.

Tabell 5.7. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Mor lengre arbeidstid enn far	Like lang arbeidstid	Far lengre arbeidstid enn mor	Totalt	Antall par
Alle	11	11	78	100	2 154
Yngste barns alder					
0 år	5	13	83	100	464
1 år	10	10	79	100	546
2 år	10	9	80	100	461
3 år	14	14	72	100	288
4 år	14	11	75	100	186
5 år +	14	12	74	100	209

Tabell 5.8. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Mor lengre enn far			Far lengre enn mor			Antall par
	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	
Alle	5	2	4	14	26	38	2154
Yngste barns alder							
0 år	1	0	4	1	4	78	464
1 år	5	2	4	15	23	41	546
2 år	5	3	2	16	31	34	461
3 år	6	3	5	20	26	26	288
4 år	7	3	4	16	40	20	186
5 år +	6	4	3	17	36	21	209

Tabell 5.9. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Mor lengre arbeidstid enn far	Like lang arbeidstid	Far lengre arbeidstid enn mor	Totalt	Antall par
Yngste barns alder					
0 år, ett barn	5	19	76	100	171
0 år, to barn	4	9	88	100	184
0 år, tre barn +	5	10	85	100	109
1-2 år, ett barn	13	13	74	100	365
1-2 år, to barn	9	9	82	100	405
1-2 år, tre barn +	8	8	85	100	237
3-6 år, ett barn	19	17	64	100	149
3-6 år, to barn	14	14	73	100	317
3-6 år, tre barn +	11	7	82	100	217

Tabell 5.10. Par med barn 0-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Mor lengre enn far			Far lengre enn mor			Antall par
	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	
Yngste barns alder							
0 år, ett barn	4	-	1	2	4	71	171
0 år, to barn	3	1	-	2	4	82	184
0 år, tre barn +	4	-	1	-	4	82	109
1-2 år, ett barn	4	3	6	16	25	33	365
1-2 år, to barn	3	2	4	20	28	34	405
1-2 år, tre barn +	3	2	3	8	26	51	237
3-6 år, ett barn	9	2	7	17	25	22	149
3-6 år, to barn	3	4	7	20	32	20	317
3-6 år, tre barn +	3	3	5	15	42	26	217

Tabell 5.11. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	Mor lengre arbeidstid enn far	Like lang arbeidstid	Far lengre arbeidstid enn mor	Totalt	Antall par
Alle	12	11	77	100	1690
Mors yrkesaktivitet/arbeidstid					
Ikke yrkesaktiv/permisjon	-	7	93	100	455
1-19 timer per uke	5	-	95	100	200
20-36 timer per uke	7	2	91	100	527
37-44 timer per uke	25	31	44	100	442
45 timer + per uke	63	11	26	100	66
Fars yrkesaktivitet/arbeidstid					
Ikke yrkesaktiv/permisjon	71	29	-	100	101
1-36 timer per uke	41	8	51	100	161
37-44 timer per uke	7	16	78	100	888
45 timer + per uke	1	2	97	100	540
Parets arbeidstid					
0-39 timer per uke	26	11	63	100	271
40-49 timer per uke	7	0	92	100	213
50-59 timer per uke	4	-	96	100	204
60-69 timer per uke	5	2	93	100	278
70-79 timer per uke	12	31	56	100	395
80-89 timer per uke	15	9	76	100	209
90 timer + per uke	16	6	78	100	120

Tabellene 5.9. og 5.10. viser forholdet mellom mors og fars arbeidstid i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Ettersom mødre med flere barn ofte bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem med færre barn, er det noe større forskjeller mellom fars og mors arbeidstid i par med minst tre barn enn i par med ett eller to barn.

Tabellene 5.11. og 5.12. viser forholdet mellom mors og fars arbeidstid i grupper for mors arbeidstid, fars arbeidstid og parets samlede arbeidstid. Tabellene gjelder for par med barn ett til seks år. Så lenge mor arbeider mindre enn vanlig full tid, har far lengre arbeidstid enn mor i over 90 prosent av parene, og som oftest overstiger fars arbeidstid mors med et betydelig antall timer. Når mor arbeidet omtrent vanlig fulltid (37-44 timer per uke), hadde far lengre arbeidstid enn mor i bare 44 prosent av parene, og forskjellen mellom partenes arbeidstid var da forholdsvis beskjeden. Når mor hadde en ukentlig arbeidstid på minst 45 timer, noe som altså gjaldt i forholdsvis få par, hadde mor lenger ukentlig arbeidstid enn far i hele 63 prosent av

parene. Målt på denne måten kan det altså se ut til at de fleste mødre med lange arbeidsuker har en partner som jobber mindre enn dem selv. Dette er et annet bilde enn det som gis i tabell 5.4., der forholdet mellom partenes arbeidstid beskrives med grupperte fordelinger for arbeidstid. Selv mødre med lang ukentlig arbeidstid har imidlertid sjelden en partner som jobber betydelig mindre enn dem selv. Eksempelvis hadde bare om lag en tredel av mødre med en arbeidstid på minst 45 timer en partner som jobbet minst ti timer mindre enn dem selv. Derimot hadde mer enn 80 prosent av fedrene med lang arbeidsuke en partner som arbeidet minst ti timer mindre enn dem selv. Hele 45 prosent hadde en partner som jobbet minst 30 timer mindre enn dem selv.

Ser vi på forholdet mellom mors og fars arbeidstid i grupper av par med ulik samlet arbeidstid, finner vi størst andel med lik arbeidstid for begge parter når paret sammenlagt arbeider 70-79 timer per uke. Dette er trolig par der begge parter arbeider vanlig full tid. Men også her oversteg fars arbeidstid mors arbeidstid i

56 prosent av parene. Blant par med lang samlet arbeidstid (minst 80 timer per uke), hadde far lengre arbeidstid enn mor i nærmere åtte av ti par.

Tabellene 5.13. og 5.14. viser forholdet mellom mors og fars arbeidstid i grupper for partenes utdanningsnivå. Ettersom høyt utdannede mødre bruker mer tid i yrkeslivet enn dem med kortere utdanning, er det vanligere at mor har lengre arbeidstid enn far i slike par enn i par der mor har

mindre utdanning. Særlig er dette tilfellet for par der mor har lang universitetsutdanning, mens far har kortere utdanning, noe som imidlertid gjelder for en liten andel av alle par. I om lag en av tre slike par hadde mor lengre arbeidstid enn far, mens partene brukte like mye tid i yrkeslivet i 22 prosent av disse parene. Men også her var det slik at far brukte mer tid til yrkesarbeid enn mor i nesten halvparten av parene, og i de tilfelle der mor hadde lengre arbeidstid enn far, utgjorde forskjellen bare noen ganske få timer.

Tabell 5.12. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Mor lengre enn far			Far lengre enn mor			Antall par
	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	
Alle	6	3	4	17	30	30	1690
Mors yrkesaktivitet/arbeidstid							
Ikke yrkesaktiv/permisjon	-	-	-	0	1	92	455
1-19 timer per uke	1	4	-	1	62	31	200
20-36 timer per uke	1	2	4	23	58	9	527
37-44 timer per uke	14	2	8	31	13	1	442
45 timer + per uke	27	30	6	13	13	-	66
Fars yrkesaktivitet/arbeidstid							
Ikke yrkesaktiv/permisjon	2	12	58	-	-	-	101
1-36 timer per uke	26	13	2	11	21	18	161
37-44 timer per uke	5	2	-	21	31	26	888
45 timer + per uke	1	1	-	14	38	45	540
Parets arbeidstid							
0-39 timer per uke	20	5	1	1	4	58	271
40-49 timer per uke	5	2	1	1	6	86	213
50-59 timer per uke	0	3	1	2	60	35	204
60-69 timer per uke	0	2	3	20	60	13	278
70-79 timer per uke	-	0	12	29	20	7	395
80-89 timer per uke	-	3	12	37	29	10	209
90 timer + per uke	-	12	4	10	44	23	120

Tabell 5.13. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid, i grupper foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Mor lengre arbeidstid enn far	Like lang arbeidstid	Far lengre arbeidstid enn mor	Totalt	Antall par
Mors utdanningsnivå					
Videregående skole	10	10	80	100	955
Universitet, - 4 år	14	13	74	100	571
Universitet, 5 år +	21	15	64	100	114
Fars utdanningsnivå					
Videregående skole	12	11	77	100	1988
Universitet, - 4 år	14	12	75	100	371
Universitet, 5 år +	10	8	82	100	181
Utdanning for paret					
Begge videregående skole	11	10	79	100	797
En videregående / en universitet - 4 år	12	11	77	100	400
Begge universitet - 4 år	15	14	71	100	219
Far universitet 5 år + / mor kortere	7	6	87	100	110
Mor universitet 5 år + / far kortere	31	22	47	100	43
Begge universitet 5 år +	15	10	74	100	71

Tabell 5.14. Par med barn 1-6 år etter hvem av partene som har lengst arbeidstid og hvor mye lengre arbeidstid den ene parten har enn den andre, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Mor lengre enn far			Far lengre enn mor			Antall par
	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	1-9 timer	10-29 timer	30 timer +	
Mors utdanningsnivå							
Videregående skole	4	3	3	15	31	35	955
Universitet, - 4 år	6	3	5	19	30	25	571
Universitet, 5 år +	14	5	3	23	29	12	114
Fars utdanningsnivå							
Videregående skole	5	3	4	15	31	31	1 988
Universitet, - 4 år	6	4	4	18	29	27	371
Universitet, 5 år + 45 timer + per uke	6	2	2	25	29	28	181
Utdanning for paret							
Begge videregående skole	5	3	3	14	31	34	797
En videregående / en universitet - 4 år	5	2	5	17	33	27	400
Begge universitet - 4 år	6	4	5	20	26	25	219
Far universitet 5 år + / mor kortere	4	2	1	23	26	38	110
Mor universitet 5 år + / far kortere	22	7	2	14	20	13	43
Begge universitet 5 år +	9	3	3	28	34	12	71

6. Arbeidstidsordninger og arbeidstid blant foreldrepar

Arbeid utenom vanlig dagtid har vist seg å være en viktig strategi i mange småbarnsforeldres organisering av hverdagen. Ved at en av foreldrene arbeider på ettermiddags- og kveldstid og/eller i helgene kan man redusere bruken av eksterne barnetilsynsordninger dersom man ønsker det. Særlig har dette vist seg å være en vanlig tilpasning blant foreldre med barn i kontantstøttealder (Bungum m. fl. 2001, Lande 2001). På den annen side kan mange oppleve skift-, turnus- og helgearbeid som belastende ettersom man må jobbe mens andre har fri. Barnehager hevdes dessuten å være mest anvendelige for foreldre med vanlig dagarbeid. Når en eller begge foreldre arbeider utenfor barnehagens åpningstid, vil det ofte være slik at barnehagen ikke dekker foreldrenes behov for barnetilsyn fullt ut. Dette kapitlet viser hvor stort omfang ulike arbeidstidsordninger har blant småbarnsforeldre i Norge. Også her er det parett som er enhet, men innledningsvis vises et par tabeller for mødre og fedre hver for seg slik at vi får en bedre forståelse av hva som ligger bak tallene på parnivå. I forskning og statistikk om folks arbeidsmarkedsatferd vises ofte prosentfordelinger kun for de yrkesaktive (f. eks. Kitterød og Kjeldstad 2004, Bø 2005). Ettersom det i denne rapporten legges vekt på å vise hvor vanlig ulike tilpasninger er blant par av småbarnsforeldre generelt, prosentueres tallene med utgangspunkt i alle gifte/samboende foreldre, uavhengig av om de er yrkesaktive eller ikke. Særlig for mødre gir dette lavere andeler for de ulike arbeidstidsordningene enn hva man får ved å beregne prosentene av de yrkesaktive. Som ellers i denne rapporten er foreldre med permisjon på undersøkelsestidspunktet gruppert sammen med de ikke yrkesaktive foreldrene.

6.1. Arbeidstidsordninger blant mødre og fedre

Tabell 6.1. viser andelen mødre og fedre med ulike arbeidstidsordninger, i grupper for yngste barns alder. Spørsmålet ble stilt som følger: *Hvilken av arbeidstidsordningene jeg nå skal lese opp har du vanligvis?* Spørsmålet hadde åtte svaralternativer. Samtlige av disse er tatt med i tabell 6.1. Hovedskillet går mellom dem med arbeid på vanlig dagtid på den ene siden, og dem med andre arbeidstidsordninger på den annen. Det kan imidlertid være litt uklart hva som ligger i det

tredje svaralternativet, nemlig arbeid som starter i vanlig dagtid, men slutter etter kl 1800. Dette dreier seg nok først og fremst om forskjøvet arbeidstid der det er pålagt å arbeide etter kl 1800, men også de som i utgangspunktet skal arbeide vanlig dagtid, men som ofte har lange arbeidsdager, kan tenkes å plassere seg selv i denne kategorien.

Ser vi alle mødre med barn null til seks år under ett, var 42 prosent i vanlig dagarbeid på intervjutidspunktet, men her er det stor variasjon etter barnets alder. Blant mødre med barn over tre år hadde vel halvparten vanlig dagarbeid på intervjutidspunktet. Om lag 20 prosent av mødrene var i arbeid med andre arbeidstidsordninger, og turnusarbeid var da det vanligste. 9 prosent hadde turnusarbeid, mens hver av de andre ordningene var forholdsvis lite utbedt. Selv om kvelds-, natt- og helgearbeid brukes av mange småbarnsforeldre for å redusere bruken av eksterne barnetilsynsordninger, og selv om mange typiske kvinneyrker må utføres utenom vanlig dagtid, er vanlig dagtid altså langt den vanligste arbeidstidsordningen blant småbarnsmødre.

Ser vi gifte/samboende fedre med barn null til seks år under ett, var 70 prosent i vanlig dagarbeid på intervjutidspunktet. Denne andelen varierer lite med yngste barns alder. Vel 20 prosent av fedrene hadde andre arbeidstidsordninger. Andelen i skift- og turnusarbeid var til sammen 11 prosent.

Tabell 6.2. viser mødres og fedres arbeidstidsordninger i grupper for yngste barns alder og antall barn. For mødre finner vi en klart lavere andel med vanlig dagarbeid blant dem med yngste barn ett til to år og minst tre barn i husholdningen, enn blant dem med yngste barn ett til to år og ett eller to barn. Dette skyldes imidlertid ikke at flere av trebarnsmødrene hadde andre arbeidstidsordninger, men at flere ikke var yrkesaktive eller hadde permisjon på intervjutidspunktet. Også blant mødre med yngste barn tre til seks år er det tilsynelatende færre med vanlig dagarbeid blant dem med minst tre barn enn blant dem med ett eller to barn, men forskjellen er ikke statistisk signifikant.

Tabell 6.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Dag-arbeid	Starter før 0600, slutter før 1800	Starter på dagtid, slutter etter 1800	Fast kvelds-arbeid	Fast natt-arbeid	Skift-arbeid	Turnus-arbeid	Annen ordning	Ikke yrkesaktiv/ permisjon	Totalt	Antall personer
Mødre											
Alle	42	0	3	1	2	3	9	2	37	100	2 154
Yngste barns alder											
0 år	5	-	0	1	0	0	2	0	92	100	464
1 år	41	0	3	1	2	2	9	3	38	100	546
2 år	48	1	4	1	2	3	11	2	28	100	461
3 år	60	-	2	1	3	4	8	2	18	100	288
4 år	53	1	6	1	3	5	13	3	16	100	186
5 år +	53	0	5	-	2	6	14	3	16	100	209
Fedre											
Alle	70	1	4	0	1	6	5	5	8	100	2154
Yngste barns alder											
0 år	64	0	3	0	1	5	4	5	17	100	464
1 år	69	0	6	0	1	6	6	5	6	100	546
2 år	72	1	4	1	1	6	5	5	5	100	461
3 år	74	0	4	-	1	5	5	4	7	100	288
4 år	67	1	3	1	2	8	4	9	6	100	186
5 år +	74	0	4	1	0	9	4	2	5	100	209

Tabell 6.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Dag-arbeid	Starter før 0600, slutter før 1800	Starter på dagtid, slutter etter 1800	Fast kvelds-arbeid	Fast natt-arbeid	Skift-arbeid	Turnus-arbeid	Annen ordning	Ikke yrkesaktiv/ permisjon	Totalt	Antall personer
Mødre											
Yngste barns alder/antall barn											
0 år, ett barn	6	-	-	1	-	-	1	1	92	100	171
0 år, to barn	5	-	-	-	1	1	2	-	91	100	184
0 år, tre barn +	4	-	1	2	-	-	2	1	91	100	109
1-2 år, ett barn	48	0	2	1	1	3	12	2	31	100	356
1-2 år, to år	48	0	3	1	2	2	10	3	29	100	405
1-2 år, tre barn +	32	0	6	0	4	3	7	3	46	100	237
3-6 år, ett barn	61	-	5	1	2	4	7	4	17	100	149
3-6 år, to barn	57	0	4	0	3	5	13	2	15	100	317
3-6 år, tre barn +	49	1	5	1	3	6	13	4	19	100	217
Fedre											
Yngste barns alder/antall barn											
0 år, ett barn	63	-	2	1	1	5	2	3	23	100	171
0 år, to barn	68	1	4	-	2	4	7	3	13	100	184
0 år, tre barn +	58	1	4	-	1	8	5	10	14	100	109
1-2 år, ett barn	72	1	4	0	0	6	6	5	7	100	356
1-2 år, to år	72	1	5	0	1	7	5	5	5	100	405
1-2 år, tre barn +	64	1	8	0	1	6	6	7	6	100	237
3-6 år, ett barn	76	2	2	-	0	5	2	1	12	100	149
3-6 år, to barn	73	0	5	0	0	8	5	4	5	100	317
3-6 år, tre barn +	67	-	3	2	2	8	6	8	4	100	217

6.2. Arbeidstidsordninger blant par av foreldre

Så lenge vi ser på arbeidstidsordninger blant fedre og mødre hver for seg, vet vi ikke hvor vanlig det er at begge foreldre arbeider vanlig dagtid, eller at en eller begge parter arbeider utenom vanlig dagtid. For å få en oversikt over dette, har jeg kombinert opplysningene for mor og far i samme par. For ikke å få altfor mange kategorier, skiller jeg da kun mellom dem som arbeider vanlig dagtid på den ene side, og dem med andre ordninger på den annen. I tillegg skilles de som ikke var yrkesaktive eller hadde permisjon på intervju tidspunktet ut som en egen gruppe. Dette gir ni kategorier, som vist i tabell 6.3. De

fire første kategoriene dekker par der begge var i arbeid på intervju tidspunktet, og de fem siste gjelder par der en eller begge ikke var yrkesaktive eller hadde permisjon på intervju tidspunktet.

Ser vi alle par med barn null til seks år under ett, var begge foreldre i vanlig dagarbeid i 31 prosent av parene. I 14 prosent av parene arbeidet far vanlig dagtid, mens mor hadde annen arbeidstidsordning, i 8 prosent av parene hadde mor dagtid, mens far hadde annen ordning, og i 6 prosent av parene var begge i arbeid i annen ordning. Også her er det selvsagt stor variasjon etter yngste barns alder, slik at prosenttallene er høyere for dem med større barn enn for dem med

helt små barn. Blant foreldre med barn fem til seks år hadde begge foreldre vanlig dagarbeid i 43 prosent av parene, og i nærmere 40 prosent av parene (20 prosent + 8 prosent + 10 prosent) hadde minst en av foreldrene en annen arbeidstidsordning. Målt på denne

måten er altså arbeid utenom vanlig dagtid svært utbredt blant småbarnsforeldre der begge er i jobb.

Tabell 6.4. viser de samme fordelingene som tabell 6.3., men i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen.

Tabell 6.3. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Begge dagtid	Far dag/mor annen ordning	Mor dag/far annen ordning	Begge annen ordning	Far dag/mor ikke i arbeid	Far annen ordning/mor ikke i arbeid	Mor dag/far ikke i arbeid	Mor annen ordning/far ikke i arbeid	Begge perm, ikke yrkesaktive	Totalt	Antall par
Alle	31	14	8	6	24	8	3	1	4	100	2 154
Yngste barns alder											
0 år	2	2	0	0	61	18	3	1	13	100	464
1 år	29	14	10	6	27	9	3	1	2	100	546
2 år	37	16	9	7	18	8	2	1	2	100	461
3 år	47	14	9	6	13	3	4	1	2	100	288
4 år	38	20	11	9	9	6	4	1	1	100	186
5 år +	43	20	8	10	11	3	1	2	1	100	209

Tabell 6.4. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidordning og yrkestilknytning, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Begge dagtid	Far dag/mor annen ordning	Mor dag/far annen ordning	Begge annen ordning	Far dag/mor ikke i arbeid	Far annen ordning/mor ikke i arbeid	Mor dag/far ikke i arbeid	Mor annen ordning/far ikke i arbeid	Begge perm, ikke yrkesaktive	Totalt	Antall par
Yngste barns alder/antall barn											
0 år, ett barn	1	1	1	-	61	13	4	1	18	100	171
0 år, to barn	2	2	1	1	65	18	3	1	9	100	184
0 år, tre barn +	3	2	-	1	53	28	1	3	10	100	109
1-2 år, ett barn	37	13	9	7	22	6	2	2	2	100	365
1-2 år, to barn	35	17	11	5	21	7	2	1	2	100	405
1-2 år, tre barn +	21	16	8	7	27	15	3	-	3	100	237
3-6 år, ett barn	49	13	6	6	13	1	6	3	3	100	149
3-6 år, to barn	43	19	11	7	11	4	3	1	1	100	317
3-6 år, tre barn +	37	19	10	12	11	7	2	1	1	100	217

Tabell 6.5. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidordning og yrkestilknytning, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	Begge dagtid	Far dag/mor annen ordning	Mor dag/far annen ordning	Begge annen ordning	Far dag/mor ikke i arbeid	Far annen ordning/mor ikke i arbeid	Mor dag/far ikke i arbeid	Mor annen ordning/far ikke i arbeid	Begge perm, ikke yrkesaktive	Totalt	Antall par
Alle	38	16	9	7	17	6	3	1	2	100	1690
Mors yrkesaktivitet/arbeidstid											
Ikke yrkesaktiv, permisjon	-	-	-	-	68	25	-	-	7	100	455
1-19 timer per uke	27	45	10	13	-	-	2	3	-	100	200
20-36 timer per uke	44	25	13	13	-	-	2	2	-	100	527
37-44 timer per uke	69	8	13	3	-	-	6	1	-	100	442
45 timer + per uke	44	20	13	17	-	-	6	-	-	100	66
Fars yrkesaktivitet/arbeidstid											
Ikke yrkesaktiv, permisjon	-	-	-	-	-	-	49	22	29	100	101
1-36 timer per uke	19	7	32	21	7	14	-	-	-	100	161
37-44 timer per uke	44	21	6	5	20	4	-	-	-	100	888
45 timer + per uke	39	16	10	8	18	9	-	-	-	100	540
Parets arbeidstid											
0-39 timer per uke	1	0	-	2	44	16	17	8	11	100	271
40-49 timer per uke	3	8	2	5	65	15	2	1	-	100	213
50-59 timer per uke	22	29	11	11	19	9	-	-	-	100	204
60-69 timer per uke	42	31	11	11	1	3	0	-	-	100	278
70-79 timer per uke	63	17	13	5	0	2	-	-	-	100	395
80-89 timer per uke	66	13	12	8	-	1	-	-	-	100	209
90 timer per uke +	52	14	19	15	-	-	-	-	-	100	120

Tabell 6.6. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og yrkestilknytning, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Begge dagtid	Far dag/mor annen ordning	Mor dag/far annen ordning	Begge annen ordning	Far dag/mor ikke i arbeid	Far annen ordning/mor ikke i arbeid	Mor dag/far ikke i arbeid	Mor annen ordning/far ikke i arbeid	Begge perm, ikke yrkesaktive	Totalt	Antall par
Mors utdanning											
Videregående skole	31	19	10	8	18	8	3	1	2	100	955
Universitet - 4 år	43	14	10	7	15	4	3	2	2	100	571
Universitet 5 år +	70	9	5	3	10	1	2	-	-	100	114
Fars utdanning											
Videregående skole	33	18	12	9	16	7	3	1	2	100	1088
Universitet - 4 år	43	16	7	5	19	4	2	2	2	100	371
Universitet 5 år +	58	10	3	3	17	6	2	-	0	100	181
Utdanning for paret											
Begge vdg. skole	30	19	11	9	17	9	3	1	2	100	797
En vdg. /en universitet - 4 år	38	17	12	6	16	4	3	2	1	100	400
Begge universitet - 4 år	44	13	8	5	18	4	4	2	2	100	219
Far universitet 5 år +/- mor kortere utd.	48	12	3	4	21	10	2	-	1	100	110
Mor universitet 5 år +/- far kortere utd.	64	10	9	4	11	2	-	-	-	100	43
Begge universitet 5 år +	74	9	2	2	10	-	3	-	-	100	71

Tabell 6.5. viser kombinasjoner av foreldrenes arbeidstidsordninger i grupper for foreldrenes arbeidstid. Par med barn under ett år er holdt utenfor her. Ettersom grupperingsvariablene, mors og fars yrkestilknytning og arbeidstid, inngår i konstruksjonen av analysevariabelen, er det en del tomme celler i tabellen. Hva mors arbeidstid angår, kan vi merke oss den høye andelen par der far arbeider dagtid, mens mor har annen arbeidstidsordning, blant foreldrepar der mor har kort deltidsarbeid (1-19 timer per uke). Hele 45 prosent av parene hadde her tilpasset seg med far på dagtid og mor i annen ordning, og dette ligger klart over andelen med slike tilpasninger blant par der mor har lengre arbeidstid. Trolig er denne tilpasningen en strategi for å unngå bruk av eksternt barnetilsyn. Når mor har kort deltidsarbeid utenom vanlig dagtid, vil det være mulig å ordne det slik at far har ansvaret for barna mens mor er på jobb.

De få parene der fedre arbeider mindre enn vanlig full tid skiller seg ut ved en høy andel der mor arbeider dagtid, mens far har annen arbeidstidsordning, eller ved at begge parter har annen ordning. Muligens er også dette par som legger vekt på å være hjemme på skift slik at bruken av eksterne tilsynsordninger kan reduseres.

Tabell 6.6. viser kombinasjonen av foreldrenes arbeidstidsordninger i grupper for partenes utdanningsnivå. Par der mor har lang universitetsutdanning skiller seg klart ut fra andre par ved en høyere andel der begge parter har dagarbeid. I hele sju av ti par der mor hadde lang utdanning, var både far og mor i arbeid på dagtid. Blant par der mor hadde videregående skole var andelen 31 prosent, og blant par der mor hadde 1-4 års universitetsutdanning, var andelen 43 prosent. Når dagarbeid for både mor og far er vanligere når mor har

lang utdanning enn når hun har mindre utdanning, bunner dette både i at flere høyt utdannede mødre var i arbeid på intervjutidspunktet, og at det var mindre vanlig at mor og/eller far hadde annen arbeidstidsordning når mor hadde lang utdanning. Forskjellen reflekterer altså både den sterkere yrkestilknytningen blant de høyest utdannede mødre enn blant dem med kortere utdanning, og at de høyest utdannede mødre har andre typer jobber enn dem med kortere utdanning. Den høye andelen par der begge parter har vanlig dagarbeid tyder også på at barnehagens åpningstider passer særlig godt for de høyt utdannede foreldrenes behov for barnetilsyn.

Også når vi ser på forskjeller etter fars utdanningsnivå, og etter kombinasjoner av mors og fars utdanning, ser vi klare forskjeller i andelen par der både mor og far har vanlig dagarbeid. Forskjellene mellom utdanningsgrupper er imidlertid mindre når vi sorterer etter fars enn mors utdanning, noe som blant annet gjenspeiler at de aller fleste fedre var yrkesaktive på intervjutidspunktet, uansett utdanningsnivå.

6.3. Parets arbeidstidsordninger og arbeidstid

Hittil har vi sett på utbredelsen av ulike arbeidstidsordninger blant foreldrepar, uavhengig av foreldrenes arbeidstid. Både dagtid og turnusarbeid kan imidlertid fortone seg ganske forskjellig avhengig av om dette utføres på hel- eller deltid. I tabellene 6.7. til 6.10. kombineres opplysninger om parets arbeidstid og arbeidstidsordning. Dette gir en lang rekke kombinasjonsmuligheter, og det er derfor nødvendig med en viss forenkling. Jeg har valgt å skille mellom ni ulike kategorier. Par der en eller begge parter ikke var i arbeid på intervjutidspunktet er samlet i gruppen "Andre". Først skiller jeg mellom par der begge parter

var i arbeid på dagtid, par der far arbeidet dagtid, mens mor hadde annen ordning, par der mor arbeidet dagtid, mens far hadde annen ordning, og par der begge parter hadde en annen ordning. Innenfor hver av disse gruppene skiller jeg mellom par der begge arbeidet full tid (minst 37 timer per uke) og par der en eller begge parter arbeidet deltid (1-36 timer per uke).

Vi ser at det er forholdsvis sjelden at både mor og far har full jobb på dagtid (tabell 6.7.). For alle par med barn null til seks år under ett, gjaldt dette bare 16 prosent. Blant dem med yngste barn fem år, gjaldt det om lag en av fem par. I en like stor andel av parene arbeidet begge dagtid, men minst en av foreldrene jobbet mindre enn fulltid. Ved siden av disse to tilpasningene, er det en tilpasning der far arbeider vanlig dagtid og mor har en annen ordning, og der minst en av partene arbeider deltid, som har størst omfang. 11 prosent av alle småbarnspar hadde en slik tilpasning, og blant dem med de eldste barna var andelen 16 prosent. En tilpasning med far på dagtid og mor i annen ordning, samt begge parter i full jobb, ble praktisert av forholdsvis få, bare 2 prosent av samtlige par.

Tabell 6.8. viser kombinasjonene av parets arbeidstid og arbeidstidsordning i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. En tilpasning med både mor og far i full jobb på dagtid er klart mindre vanlig

blant dem med minst tre barn enn blant dem med bare ett barn. Når yngste barn var i alderen tre til seks år, og det var tre eller flere barn i husholdningen, var det bare 15 prosent av parene som hadde en slik tilpasning. Var det bare ett barn tre til seks år i husholdningen, hadde en av tre foreldrepar en slik tilpasning. Tilpasninger der minst en av foreldrene arbeidet deltid var derimot vanligere blant dem med flere barn.

Tabellene 6.9. og 6.10. viser kombinasjonene av arbeidstid og arbeidstidsordning i grupper for henholdsvis partenes yrkestilknytning og arbeidstid, og deres utdanningsnivå. Når mor arbeider vanlig full tid (37-44 timer per uke), er en tilpasning med begge foreldre i dagarbeid på heltid den klart vanligste ordningen. Hele to av tre par der mor arbeidet vanlig fulltid, hadde en slik tilpasning. Bare 15 prosent hadde tilpasninger der begge arbeidet fulltid, med en på dagtid og en utenom dagtid.

I tråd med mønstrene i tabeller vist tidligere i rapporten, ser vi også klare forskjeller mellom grupper med ulikt utdanningsnivå. Også her er det særlig mors utdanning som har betydning. Når mor hadde lang universitetsutdanning, hadde begge parter full jobb på dagtid i hele fire av ti par. Når mor hadde utdanning fra videregående skole, hadde bare 14 prosent en slik tilpasning.

Tabell 6.7. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Begge dagtid		Far dag, mor annen ordning		Mor dag, far annen ordning		Begge annen ordning		Andre	Totalt	Antall par
	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid			
Alle	16	15	2	11	2	6	1	5	41	100	2 154
Yngste barns alder											
0 år	1	1	0	1	0	0	-	0	96	100	464
1 år	15	14	3	11	4	6	1	5	42	100	546
2 år	18	18	3	13	2	7	1	6	31	100	461
3 år	23	24	2	12	2	7	2	4	24	100	288
4 år	20	18	4	16	2	10	2	8	22	100	186
5 år +	21	22	3	16	1	7	1	8	20	100	209

Tabell 6.8. Par med barn 0-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Begge dagtid		Far dag, mor annen ordning		Mor dag, far annen ordning		Begge annen ordning		Andre	Totalt	Antall par
	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid			
Yngste barns alder/antall barn											
0 år, ett barn	1	-	-	1	1	-	-	-	98	100	171
0 år, to barn	1	1	1	2	-	1	-	1	95	100	184
0 år, tre barn +	2	1	-	2	-	-	-	1	95	100	109
1-2 år, ett barn	22	15	2	11	2	7	1	5	35	100	365
1-2 år, to barn	17	18	3	14	4	6	1	5	32	100	405
1-2 år, tre barn +	7	14	4	12	2	6	-	7	49	100	237
3-6 år, ett barn	33	16	4	9	0	5	2	3	26	100	149
3-6 år, to barn	21	23	4	15	3	8	1	6	20	100	317
3-6 år, tre barn +	15	22	1	18	1	9	2	10	22	100	217

Tabell 6.9. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	Begge dagtid		Far dag, mor annen ordning		Mor dag, far annen ordning		Begge annen ordning		Andre	Totalt	Antall par
	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid			
Alle	19	19	3	14	2	7	1	6	29	100	1690
Mors yrkesaktivitet/ arbeidstid											
Ikke yrkesaktiv, permisjon	-	-	-	-	-	-	-	-	100	100	455
1-19 timer per uke	-	27	-	45	-	10	-	13	5	100	200
20-36 timer per uke	-	44	-	25	-	13	-	13	5	100	527
37-44 timer per uke	65	4	8	-	7	6	2	1	7	100	442
45 timer + per uke	44	-	18	2	7	6	17	-	6	100	66
Fars yrkesaktivitet/ arbeidstid											
Ikke yrkesaktiv, permisjon	-	-	-	-	-	-	-	-	100	100	101
1-36 timer per uke	-	19	-	7	-	32	-	21	21	100	161
37-44 timer per uke	24	20	4	17	2	4	1	4	24	100	888
45 timer + per uke	19	20	3	12	3	7	2	6	26	100	540
Parets arbeidstid											
0-39 timer per uke	-	1	-	0	-	-	-	2	97	100	271
40-49 timer per uke	-	3	-	8	-	2	-	5	83	100	213
50-59 timer per uke	-	22	-	29	-	11	-	11	28	100	204
60-69 timer per uke	-	42	-	31	-	11	-	11	4	100	278
70-79 timer per uke	41	23	4	13	4	9	1	4	2	100	395
80-89 timer per uke	47	19	8	5	6	7	2	6	1	100	209
90 timer per uke +	45	7	13	1	9	10	11	4	-	100	120

Tabell 6.10. Par med barn 1-6 år etter partenes arbeidstidsordning og arbeidstid, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Begge dagtid		Far dag, mor annen ordning		Mor dag, far annen ordning		Begge annen ordning		Andre	Totalt	Antall par
	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid	Begge heltid	En eller begge deltid			
Mors utdanning											
Videregående skole	14	18	3	15	2	8	1	7	32	100	955
Universitet - 4 år	24	19	2	12	3	7	1	6	26	100	571
Universitet 5 år +	40	30	4	5	1	4	2	1	13	100	114
Fars utdanning											
Videregående skole	15	17	3	15	2	9	1	8	29	100	1088
Universitet - 4 år	25	18	3	13	3	4	2	3	29	100	371
Universitet 5 år +	28	31	3	7	1	2	1	3	25	100	181
Utdanning for paret											
Begge vdg. skole	14	16	3	16	2	9	1	8	31	100	797
En vdg./en universitet - 4 år	17	21	4	14	4	7	1	5	26	100	400
Begge universitet - 4 år	29	15	1	12	3	5	2	4	30	100	219
Far universitet 5 år +/- mor kortere utd.	23	25	2	9	1	2	-	4	33	100	110
Mor universitet 5 år +/- far kortere utd.	48	16	3	7	2	7	2	2	13	100	43
Begge universitet 5 år +	35	39	4	4	1	1	1	2	13	100	71

7. Ønsker om kortere eller lengre arbeidstid

7.1. Økt fokus på spørsmål om arbeidstidspreferanser

I USA har man de siste åra sett en fornyet interesse for folks arbeidstidspreferanser. Flere forskere oppfordrer til større fokus på de subjektive sidene ved folks arbeidstid idet de understreker at en bedre forståelse av debatten om tidspress og travelhet forutsetter data om *ønsket arbeidstid* i tillegg til opplysninger om hvor mye folk faktisk jobber. Reynolds (2003) hevder for eksempel at det er viktig å studere misforholdet mellom folks faktiske og ønskede arbeidstid og utarbeider mål for det han kaller "overwork" og "underwork", dvs. at man arbeider mer eller mindre enn det man egentlig ønsker. Clarkenberg og Moen (2001) fokuserer først og fremst på dem som arbeider mer enn de ønsker og undersøker om folk over tid realiserer sine preferanser. Ettersom få ser ut til å endre sin arbeidstid i ønsket retning, hevder de at det er et utbredt problem i USA at folk har uoppfylte ønsker for kortere arbeidstid, særlig deltid, noe de ser i lys av en arbeidstidskultur og et karrieremønster som forutsetter stor innsats og lojalitet for å oppnå fremmelse. Også Jacobs og Gerson (2004) understreker nødvendigheten av å se på opplysninger om folks ønskede arbeidstid for å få en bedre forståelse av debatten om tidspress og travelhet som har rast i USA de siste åra, og særlig siden begynnelsen av 1990-tallet. Basert på flere datakilder finner også de et betydelig gap mellom folks faktiske og ønskede arbeidstid. Mens mange må ta til takke med færre arbeidstimer enn de ønsker, er en betydelig og økende andel nødt til å arbeide langt mer enn de egentlig vil.

Også i Norge har man vært opptatt av forholdet mellom folks faktiske og ønskede arbeidstid, både ved at noen gjerne vil arbeide mer enn de gjør, og ved at noen ville foretrekke kortere arbeidstid. Det ufrivillige deltidsarbeidet, såkalt undersyssetning, er nylig behandlet i en offentlig utredning (NOU 2004:29), og flere forskningsprosjekter har analysert omfang og fordeling av ulike typer deltidsarbeid (f. eks. Næsheim og Lohne 2003, Kjeldstad og Nymoene 2004). Flere undersøkelser tyder også på at det i Norge, som i USA og en rekke andre land, er mange som gjerne vil arbeide mindre enn de gjør. En undersøkelse fra 1998,

foretatt i 15 EU-land og Norge, viser f. eks. at i samtlige land ligger den gjennomsnittlige ønskede arbeidstiden klart under den gjennomsnittlige faktiske arbeidstiden både for kvinner og menn (Torp og Barth 2001, Torp 2002). Basert på spørsmål om hvilke gjøremål folk gjerne vil bruke mer eller mindre tid på viser Skjåk (1998) at det i løpet av 1990-tallet skjedde en dreining slik at færre vil bruke mer tid til yrkesarbeid, mens flere enn før ønsker å bruke mer tid til venner, familie og fritidsaktiviteter. Også levekårsundersøkelser fra SSB tyder på at en betydelig andel av de ansatte i Norge kunne tenke seg kortere arbeidstid enn de har (f. eks. Kitterød og Roalsø 1996).

7.2. Spørsmål om ønsket arbeidstid - hvordan stille dem og hvordan tolke dem?

Selv om spørsmål om arbeidstidspreferanser ofte brukes i analyser av forholdet mellom faktisk og ønsket arbeidstid, og kanskje særlig til å vise at mange ville foretrekke kortere arbeidstid, er det også en viss skepsis til bruken av slike spørsmål. Forskere tar gjerne forebehold om at slike opplysninger kan være vanskelige å tolke ettersom folk kan oppfatte spørsmålet forskjellig og svarer ut fra ulike forutsetninger. Mens noen svarer ut fra den situasjonen de faktisk er i mht. partnerens arbeidstid, prisen på barnetilsyn, økonomiske forpliktelser, tidskulturen på arbeidsplassen osv., vil andre oppgi hva de ideelt sett kunne tenke seg dersom f. eks. de økonomiske forpliktelsene var mindre og muligheten for lønnsopptrykk og interessante arbeidsoppgaver ikke ble påvirket av endringer i arbeidstiden. Videre kan svarene være påvirket av sosial ønskelighet, av generelle ideologiske strømninger i samfunnet, og av den konteksten spørsmålene inngår i. Ikke minst viser det seg å ha betydning hvilke forutsetninger som legges inn i spørsmålsteksten. Ifølge Jacobs og Gerson (2004) er det jevnt over færre som uttrykker ønsker om kortere arbeidstid når det presiseres i spørsmålet at man skal tenke seg at en nedskjæring av arbeidstiden vil innebære en reduksjon i lønna, enn hva som er tilfellet når man ikke legger inn en slik forutsetning.

Ellingsæter (2004) advarer generelt mot ukritisk bruk av folks holdninger som kunnskapsgrunnlag i politikken, og dette gjelder også opplysninger om ønsket arbeidstid. Folk har ofte motstridende holdninger, men dette fanges sjelden opp i utvalgsundersøkelser med faste svarkategorier der folk bare kan velge ett alternativ. Mange foreldre har trolig motsetningsfylte og ambivalente følelser i forhold til jobb og familie, og en del kan nok tenke seg å bruke mer tid både hjemme og på jobben. Ønsker om å bruke mye tid i yrkeslivet framstår imidlertid som lite akseptable for mange småbarnsforeldre i Norge, særlig etter den politiske debatten på 1990-tallet der det å gi foreldre mer tid med barna var en viktig målsetting. Selv om spørsmål om ønsket arbeidstid kan ha interesse i mange sammenhenger, advarer Ellingsæter mot å predikere atferd på grunnlag av slike opplysninger. Det er, sier hun, ingen enkel og direkte sammenheng mellom folks holdninger og handlinger.

I undersøkelsen *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi 2002* stilte man følgende spørsmål om ønsket arbeidstid, etter at man hadde spurt hvor mange timer deltakerne gjennomsnittlig arbeidet i uka, medregnet overtidstimer og ekstraarbeid: *Er det denne arbeidstiden som passer deg best, eller vil kortere eller lengre arbeidstid passe bedre? Vi tenker oss da at lønnen øker eller minker i tilsvarende grad.* Ulikt hva som er tilfellet i enkelte andre undersøkelser (se f. eks. Torp og Barth 2001) kartla man altså ikke nøyaktig hvor mange timer per uke deltakerne helst ville jobbe, bare om de ville arbeide mer eller mindre enn de faktisk gjorde. Videre er det verdt å merke seg at det sies klart i spørsmålet at man skal tenke seg at en endring i arbeidstiden medfører endringer i lønna, og at spørsmålet gjelder i forhold til samlet arbeidstid i hoved- og eventuelle biyrker. Et lignende spørsmål stilles ofte i SSBs levekårsundersøkelser, men der gjelder spørsmålet i forhold til arbeidstiden i hovedyrket, og det stilles bare til ansatte, ikke til selvstendig næringsdrivende (se f. eks. Kleven 2002).

Det er altså grunn til å anta at folks svar på spørsmål om ønsket arbeidstid påvirkes både av politiske og verdimeslige strømninger i samfunnet, av temaet i den konkrete undersøkelsen, og av måten spørsmålet er utformet på. Når folk ble spurt om å delta i den undersøkelsen som analyseres her, ble denne presentert som en undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger. Dette kan ha preget deltakernes svar på spørsmålet om ønsket arbeidstid selv om dette ble stilt ganske tidlig i intervjuet. Siden hovedfokus i undersøkelsen var på barn og barnetilsyn, kan det tenkes at en del foreldre ønsket å framstå i et gunstig lys overfor intervjueren ved å oppgi at de gjerne ville bruke mindre tid i yrkeslivet. Videre må folks svar sees i lys av det verdimeslige klimaet i Norge på den tiden undersøkelsen ble gjennomført, der mer tid til barna var en viktig norm (Ellingsæter 2001). Selv om fokus i

2002 (da undersøkelsen ble gjennomført) var dreid noe mot økt vekt på full barnehagedekning samt bedre kvalitet og lavere pris i barnehagene, står idealet om mye tid med barn fremdeles sterkt. Dette kan ha bidratt til at en del foreldre har vært tilbakeholdne med å si at de gjerne skulle bruke mer tid på jobben, mens tendensen til å uttrykke ønsker om kortere arbeidstid kan ha blitt forsterket. På den annen side kan understrekningen i spørsmålsteksten av at eventuell reduksjon i arbeidstiden skal innebære en reduksjon i lønna, dempe tilbøyeligheten til å svare at man ville foretrekke kortere arbeidstid. Tabellene i det følgende må tolkes i lys av disse forholdene.

I prinsippet skulle småbarnsforeldre i Norge ha gode muligheter for å få redusert arbeidstid hvis de ønsker det. Arbeidsmiljøloven åpner for at arbeidstakere som av helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner har behov for det, kan få nedsatt arbeidstid dersom dette kan gjennomføres uten særlige ulemper for virksomheten. Foreldre med små barn kan søke om redusert arbeidstid for inntil to år om gangen og har senere rett til å få tilbake sin tidligere arbeidstid. Det varierer nok en del hvordan dette blir praktisert på ulike arbeidsplasser og i hvilken grad arbeidstakere er klar over sine rettigheter. Som vi skal se nedenfor, ser det ut til at en betydelig andel småbarnsmødre og småbarnsfedre arbeider mer enn de ønsker på tross av denne lovfestede retten til nedsatt arbeidstid.

7.3. Mange vil gjerne jobbe mindre, få vil jobbe mer

Det bildet vi får av utbredelsen av ønsker om kortere og lengre arbeidstid, avhenger selvsagt av hvilken prosentueringsbasis vi velger. Eksempelvis får vi høyere prosentandel som ville ønske å jobbe mindre når vi prosentuerer på grunnlag av dem som er yrkesaktive, slik det ofte gjøres (se f. eks. Kitterød og Roalsø 1996), enn hva vi får når også ikke-yrkesaktive foreldre inngår i prosentueringsgrunnlaget. Ettersom andelen yrkesaktive er lavere for mødre enn for fedre, blir forskjellene mellom disse to framgangsmåtene større for mødre enn for fedre. I tabellene i det følgende vises hovedsakelig presenter på grunnlag av samtlige mødre, fedre og par. Avslutningsvis vises noen resultater fra multivariate analyser for dem som var i arbeid på intervjutidspunktet.

Spørsmålet om ønsket arbeidstid ble stilt til alle som formelt sett hadde en yrkestilknytning, også til dem som hadde lønnet eller ulønnet permisjon på intervjutidspunktet. De som hadde permisjon svarte da ut fra den arbeidstiden de hadde før permisjonen startet. Det er vanskelig å vite hvordan vi skal tolke ønsker om endret arbeidstid blant foreldre i permisjon. Mange har ingen erfaring med hvordan dagliglivet arter seg med den arbeidstiden de svarer ut i fra, og det antall barn de nå har. Videre kommer trolig en del, særlig mødre, til å redusere arbeidstiden når permisjonstiden utløper.

Tabell 7.1. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter om de er fornøyde med sin arbeidstid, synes kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre, eller ikke er yrkesaktive, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Denne arbeidstiden passer best	Kortere tid ville passe bedre	Lengre tid ville passe bedre	Uaktuelt (ikke yrkesaktiv)	Totalt	Antall personer
Mødre						
Alle	56	22	4	18	100	2 139
Yngste barns alder						
0 år	45	33	3	19	100	459
1 år	55	20	4	21	100	541
2 år	58	19	4	20	100	459
3 år	61	21	3	16	100	286
4 år	63	18	4	15	100	185
5 år +	60	19	7	14	100	209
Fedre						
Alle	73	21	2	4	100	2 139
Yngste barns alder						
0 år	73	22	1	3	100	459
1 år	74	19	3	4	100	541
2 år	72	22	3	3	100	459
3 år	73	22	1	4	100	286
4 år	74	18	3	5	100	185
5 år +	73	20	2	4	100	209

Tabell 7.2. Mødre og fedre med barn 0-6 år etter om de er fornøyde med sin arbeidstid, synes kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre, eller har permisjon eller ikke er yrkesaktive, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Denne arbeidstiden passer best	Kortere tid ville passe bedre	Lengre tid ville passe bedre	Uaktuelt (permisjon)	Uaktuelt (ikke yrkesaktiv)	Totalt	Antall personer
Mødre							
Alle	45	14	3	19	18	100	2 139
Yngste barns alder							
0 år	7	2	0	72	19	100	459
1 år	45	14	4	17	21	100	541
2 år	51	16	4	9	20	100	459
3 år	59	20	2	2	16	100	286
4 år	62	17	4	1	15	100	185
5 år +	58	19	7	1	14	100	209
Fedre							
Alle	70	20	2	3	4	100	2 139
Yngste barns alder							
0 år	63	19	1	14	3	100	459
1 år	72	18	3	2	4	100	541
2 år	70	22	3	2	3	100	459
3 år	70	22	1	3	4	100	286
4 år	74	18	3	1	5	100	185
5 år +	73	20	2	1	4	100	209

Tabell 7.1. viser fordelingen av arbeidstidsønsker for samtlige foreldre, i grupper for yngste barns alder, slik det ser ut når vi tar med svarene også for dem som ikke var i arbeid på intervjuetidspunktet. Noe over halvparten av samtlige mødre med barn null til seks år var da fornøyde med den arbeidstiden de hadde, 22 prosent mente kortere arbeidstid ville passe bedre, 4 prosent mente lengre arbeidstid ville passe bedre,⁸ og 18 prosent fikk ikke spørsmålet fordi de ikke hadde

⁸ Dette svaralternativet om at kortere arbeidstid ville passe bedre må ikke blandes sammen med kartleggingen av undersyssetting i SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Undersyssettsatte er der definert som deltidssyssettsatte personer som ønsker lengre arbeidstid, og som har forsøkt å få lengre arbeidstid ved å kontakte arbeidsformidlingen eller sin nåværende arbeidsgiver, annonsere selv, e.l. De må også kunne starte med økt arbeidstid innen en måned (se f. eks. Statistisk sentralbyrå 2003).

noen formell yrkestilknytning. Med unntak av dem med barn under ett år, er det lite variasjon mellom mødre med barn i ulike aldersgrupper. Mødrene med de yngste barna svarte oftere enn andre mødre at de ville foretrekke kortere arbeidstid, men ettersom de fleste av disse hadde permisjon på intervjuetidspunktet, er det vanskelig å vite hvordan vi skal tolke disse opplysningene. Blant fedre var hele 73 prosent fornøyde med arbeidstiden sin, 21 prosent mente kortere arbeidstid ville passe bedre, 2 prosent ville foretrekke lengre arbeidstid, mens 4 prosent ikke fikk spørsmålet. Det er lite variasjon med yngste barns alder.

I tabell 7.2. er de som hadde permisjon på undersøkelsestidspunktet skilt ut som en egen gruppe, slik at opplysninger om arbeidstidsønsker kun vises for dem

som faktisk var i arbeid da undersøkelsen ble gjennomført. Bildet endrer seg da noe både for mødre og fedre, og særlig for mødre med barn under ett år. Ettersom vel 70 prosent hadde permisjon, og 19 prosent ikke var yrkesaktive, får vi lave prosenttall både når det gjelder andelen som var fornøyd med arbeidstiden sin, og andelene som gjerne ville arbeide mer eller mindre. Også for fedre med barn under ett år, og for mødre med ett-åringer, avviker fordelingene i tabell 7.2. fra fordelingene i tabell 7.1. ettersom forholdsvis mange av disse foreldrene hadde permisjon. Med unntak av mødrene til de minste barna er det imidlertid også her slik at vel halvparten av mødrene var fornøyd med arbeidstiden sin, om lag en av fem ville foretrekke kortere arbeidstid, og ytterst få ønsket å jobbe mer. Med unntak av fedre med barn under ett år, ser vi også her at om lag tre av fire fedre var fornøyd med arbeidstiden sin, en av fem ønsket kortere arbeidstid, og ytterst få ønsket lengre arbeidstid. Sett i lys av at mødre gjennomgående har kortere arbeidstid enn fedre, kan det virke overraskende at ønsker om kortere arbeidstid er like vanlig blant mødre som blant fedre. Muligens har dette sammenheng med at fedre oftere enn mødre arbeider i yrker og sektorer der lang arbeidstid er vanlig og deltid er sjelden. Trolig må det også sees i lys av at de fleste fedre har en partner som arbeider mindre enn dem selv, mens få mødre har støtte hjemme av en partner med kortere arbeidstid enn dem selv (jf. kapittel fem).

I det følgende foretar jeg nærmere analyser av dem som ønsker kortere arbeidstid. I tillegg til å se på mødre og fedre hver for seg benyttes paret som analyseenhet.

7.4. Få par der begge ønsker kortere arbeidstid

Tabell 7.3. viser andel par der mor ønsker kortere arbeidstid, der far ønsker kortere arbeidstid, der minst en av foreldrene ønsker kortere arbeidstid, og der begge ønsker kortere arbeidstid. Prosentene er beregnet på grunnlag av samtlige par i undersøkelsen. De som hadde permisjon på undersøkelsestidspunktet besvarte altså spørsmålet om arbeidstidsønsker, men er, i likhet med i tabell 7.2., definert som foreldre med permisjon uansett hvilke arbeidstidsønsker de oppgav. De to første tallkolonnene i tabell 7.3., andelen mødre og fedre som ønsker kortere arbeidstid i grupper for yngste barns alder, gir dermed de samme tallene som vises i andre tallkolonne i tabell 7.2. I 30 prosent av parene ville minst en av partene foretrekke kortere arbeidstid. Andelen er lavere blant dem med barn under ett år enn blant dem med eldre barn, men utover dette er det liten variasjon med yngste barns alder. Bare i 3 prosent av parene ønsket begge parter kortere arbeidstid, og også dette varierer lite med yngste barns alder.

Tabell 7.4. viser de samme målene som tabell 7.3., men i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. For mødre er ønsker om kortere arbeidstid noe mindre utbredt blant dem med minst tre barn enn blant dem med ett eller to barn. Dette må sees i lys av at mange trebarnsmødre allerede har redusert arbeidstiden sin (jf. kapittel tre). Forskjellen mellom ett- og tobarnsmødre på den ene siden, og trebarnsmødre på den annen, i andelen som ville foretrekke kortere arbeidstid er statistisk signifikant på 0,05-nivå for dem med ett- og toåringer. For dem med tre- til seksåringer er ikke forskjellen signifikant på dette nivået, men faller godt innenfor grensen for signifikans på 0,10-nivå. For fedre er det ingen klare forskjeller i andelen som ønsker kortere arbeidstid mellom dem med ett eller to barn og dem med minst tre barn. Heller ikke når vi ser på andelen par der minst en av partene gjerne ville jobbe mindre, eller andelen par der begge ville jobbe mindre, finner vi klare forskjeller mellom grupper med ulikt barnetall.

Tabell 7.3. Andel av par med barn 0-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for yngste barns alder. Prosent

	Mor ønsker kortere arbeidstid	Far ønsker kortere arbeidstid	Mor eller far ønsker kortere arbeidstid	Begge ønsker kortere arbeidstid	Antall par
Alle	14	20	30	3	2 139
Yngste barns alder					
0 år	2	19	21	-	459
1 år	14	18	28	4	286
2 år	16	22	34	4	459
3 år	20	22	37	5	286
4 år	17	18	32	3	185
5 år +	19	20	34	4	209

Tabell 7.4. Andel av par med barn 0-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Prosent

	Mor ønsker kortere arbeidstid	Far ønsker kortere arbeidstid	Mor eller far ønsker kortere arbeidstid	Begge ønsker kortere arbeidstid	Antall par
Yngste barns alder/antall barn					
0 år, ett barn	2	15	18	-	170
0 år, to barn	2	18	19	-	181
0 år, tre barn +	-	26	26	-	108
1-2 år, ett barn	18	19	32	5	363
1-2 år, to barn	16	20	31	5	401
1-2 år, tre barn +	8	21	26	2	236
3-6 år, ett barn	21	17	37	2	149
3-6 år, to barn	22	20	37	4	315
3-6 år, tre barn +	13	22	30	5	216

7.5. Ønsker om kortere arbeidstid vanligst blant dem som jobber mye

Tabell 7.5. viser andelen par der mor, far, en av partene eller begge parter uttrykker ønsker om kortere arbeidstid, i grupper for partenes ukentlige arbeidstid. Tabellen gjelder for par med yngste barn ett til seks år. Dermed er de fleste av dem med permisjon på undersøkelsestidspunktet holdt utenfor. Som vi kunne vente er det, både for mødre og fedre, klar samvariasjon mellom den faktiske arbeidstiden og ønsker om å jobbe mindre. Andelen som ønsker å jobbe mindre er høyere for dem med lang, enn for dem med kort, arbeidstid. Sammenhengen er imidlertid sterkere for mødre enn for fedre, noe som blant annet bunner i at mødre med vanlig full jobb eller med lang ukentlig arbeidstid langt oftere enn fedre med tilsvarende arbeidstid uttrykker ønsker om å jobbe mindre. Eksempelvis sa 54 prosent av mødrene med minst 45 timers arbeidsuke at de gjerne skulle jobbe mindre, mens det samme gjaldt for 29 prosent av fedrene. Igjen må forskjellen sees i lys av at fedre oftere enn mødre er på arbeidsplasser og i yrker der lang arbeidstid er vanlig, og at mødre sjeldnere enn fedre har en partner som arbeider mindre enn dem selv. Ettersom forholdsvis få mødre har lang arbeidstid, skiller de dessuten seg mer ut fra andre mødre enn hva fedre med lang arbeidstid gjør i forhold til andre fedre. Også andelen par der begge parter ønsker kortere arbeidstid øker med mors arbeidstid.

For mødres vedkommende er det ingen klar sammenheng mellom partners arbeidstid og andelen som ønsker kortere arbeidstid. For fedres er det derimot slik at langt flere uttrykker ønsker om kortere arbeidstid når partneren har lang ukentlig arbeidstid, enn når partneren har kortere arbeidstid.

Både for mødre og fedre ser vi ellers at andelen som ønsker kortere arbeidstid øker med parets samlede arbeidstid. Dette er som forventet ettersom egen arbeidstid inngår som en del av parets arbeidstid. Videre ser vi at andelen par der begge ønsker kortere arbeidstid er klart høyere blant par som har lang samlet arbeidstid, enn blant dem med kortere arbeidstid.

Tabell 7.6. viser mors, fars og parets ønsker om kortere arbeidstid i grupper for partenes utdanningsnivå. Andelen som ønsker kortere arbeidstid øker klart med mors utdanningsnivå, og dette gjelder både for mødre og fedre. Det er derimot ingen klar sammenheng mellom fars utdanningsnivå og andelen som ønsker kortere arbeidstid. Når vi kombinerer partenes utdanningsnivå, ser vi en høyere andel mødre som ønsker kortere arbeidstid når enten bare mor, eller både mor og far, har lang universitetsutdanning, enn når begge parter har utdanning fra videregående skole. Verken andelen fedre som ønsker kortere arbeidstid, eller andelen par der en eller begge ønsker kortere arbeidstid, varierer signifikant med parets kombinerte utdanningsnivå.

Tabell 7.5. Andel av par med barn 1-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid. Prosent

	Mor ønsker kortere arbeids- tid	Far ønsker kortere arbeids- tid	Mor eller far ønsker kortere arbeids- tid	Begge ønsker kortere arbeids- tid	Antall par
Alle	17	20	33	4	1 680
Mors yrkes-aktivitet/arbeidstid					
Ikke yrkesaktiv/ permisjon	-	19	19	-	454
1-19 timer per uke	4	13	17	0	198
20-36 timer per uke	11	21	29	3	522
37-44 timer per uke	40	20	51	9	440
45 timer + per uke	54	29	67	17	66
Fars yrkes-aktivitet/arbeidstid					
Ikke yrkesaktiv / permisjon	16	-	16	-	100
1-36 timer per uke	21	12	29	4	160
37-44 timer per uke	18	14	28	4	884
45 timer + per uke	14	36	45	6	536
Parets arbeidstid					
0-39 timer per uke	5	8	13	-	269
40-49 timer per uke	2	17	19	-	213
50-59 timer per uke	4	18	22	-	204
60-69 timer per uke	7	15	21	1	277
70-79 timer per uke	30	20	43	7	390
80-89 timer per uke	32	32	55	9	209
90 timer + per uke	40	43	65	18	118

Tabell 7.6. Andel av par med barn 1-6 år der mor og / eller far synes kortere arbeidstid ville passe bedre, i grupper for foreldrenes utdanningsnivå. Prosent

	Mor ønsker kortere arbeids- tid	Far ønsker kortere arbeids- tid	Mor eller far ønsker kortere arbeids- tid	Begge ønsker kortere arbeids- tid	Antall par
Mors utdanningsnivå					
Videregående skole	13	19	30	3	950
Universitet 1-4 år	21	19	35	5	566
Universitet 5 år +	31	30	48	13	114
Fars utdanningsnivå					
Videregående skole	15	19	31	3	1 079
Universitet 1-4 år	20	21	35	6	371
Universitet 5 år +	22	26	39	10	180
Utdanning for paret					
Begge videregående skole	13	19	29	2	792
En videregående / en universitet 1-4 år	18	20	33	5	396
Begge universitet 1-4 år	22	18	36	5	219
Far universitet 5 år + / mor kortere	16	26	35	7	109
Mor universitet 5 år + / far kortere	33	34	54	14	43
Begge universitet 5 år +	30	27	44	13	71

Det er vanskelig å tolke forskjellen mellom utdanningsgrupper i andelen som ønsker kortere arbeidstid ut fra bivariate framstillinger slik som i tabell 7.6. Partenes, og særlig mors, utdanningsnivå kan tenkes å reflektere forskjeller i arbeidstid ettersom mødre med lang utdanning gjennomgående har lengre arbeidstid enn dem med kortere utdanning. En annen mulighet er at høyt utdan-

nede mødre har andre typer jobber enn dem med mindre utdanning, med mindre klare grenser mellom jobb og familie og med større krav til prestasjoner og lojalitet på arbeidsplassen. Videre kan det tenkes at høyt utdannede foreldre identifiserer seg mer med verdier som tilsier tett oppfølging av barnas skole- og fritidsaktiviteter, enn foreldre med kortere utdanning, og dermed er mer tilbøyelige til å føle at de burde jobbe mindre.

7.6. Arbeidstidens lengde stor betydning for ønsker om å jobbe mindre også i multivariate analyser

For å få en bedre forståelse av de ulike faktorenes betydning for forskjeller mellom grupper av foreldre i andelen som ønsker kortere arbeidstid, og særlig for å se om betydningen av egen arbeidstid består ved kontroll for andre forhold, vises resultater fra et par enkle multivariate analyser av mors, fars og parets ønsker om kortere arbeidstid. Analysene gjelder for par med yngste barn ett til seks år, der begge parter var i arbeid på intervju tidspunktet. Den avhengige variabelen har to mulige utfall, ønsker kortere arbeidstid, ønsker ikke kortere arbeidstid (alle andre). Analysene er foretatt ved hjelp av logistisk regresjon, og den viktigste forklaringsvariabelen er altså egen arbeidstid. Først vises resultatene fra en analyse med følgende uavhengige variabler: Mors ukentlige arbeidstid, fars ukentlige arbeidstid, parets arbeidstidsordning, parets utdanningsnivå, yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Deretter vises resultater fra en analyse der også parets inntekt inngår.

Når det gjelder parets arbeidstidsordning, kan vi på den ene siden anta at arbeid utenom vanlig dagtid for en eller begge parter stiller større krav til koordinering mellom partene og dermed fremmer ønsker om kortere arbeidstid. På den annen side kan arbeid utenom vanlig dagtid være en strategi for å lette logistikken i hverdagen og dermed redusere behovet for kortere arbeidstid. Også hva parets utdanning angår, er det uklart hvilken sammenheng det er rimelig å forvente når arbeidstiden holdes konstant. På den ene siden kan vi anta at de med kort utdanning har mindre fleksibilitet og selvbestemmelse i jobben enn dem med lengre utdanning, noe som kan fremme ønsker om kortere arbeidstid. På den annen side kan vi, som tidligere nevnt, anta at høyt utdannede par er mer påvirket av normer om tett oppfølging av barna enn dem med mindre utdanning, noe som kan bidra til at de oftere føler at de egentlig burde jobbe mindre enn de gjør. Trolig vil også høyt utdannede foreldre oftere enn andre ha jobber der de taper mye karrieremessig ved å jobbe mindre, noe som gir mindre tilbøyelighet til å realisere eventuelle ønsker om kortere arbeidstid og dermed et større gap mellom faktisk og ønsket arbeidstid. I denne sammenheng er det særlig par der en eller begge har lang universitetsutdanning som har interesse. Ettersom de høyt utdannede utgjør en liten andel av samtlige par, skal det sterke sammenhenger

til for å få statistisk signifikante utslag i analysene. Barnas alder og antall barn er tatt med i analysene ut fra en forventning om at mange barn og små barn vil trekke i retning av ønsker om å arbeide mindre, gitt samme arbeidstid. Dersom vi ikke tar hensyn til husholdningens inntekt, kan det å ha mange barn tenkes å dempe tendensen til å rapportere ønsker om kortere arbeidstid, ettersom barn medfører store utgifter og mange ikke vil ha råd til å jobbe mindre.

Mors og fars ukentlige arbeidstid behandles som kontinuerlige variabler i analysene, mens de andre variablene defineres som kategoriske. De samme modellene defineres for mors ønsker om kortere arbeidstid, fars ønsker om kortere arbeidstid, og begge ønsker om kortere arbeidstid.

Resultatene fra analysene vises i tabell 7.7. Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå eller lavere angis med uthevet skrift. For de kategoriske variablene viser de estimerte koeffisientene endringer i logaritmen til oddsforholdet når verdien på forklaringsvariabelen endres fra 0 (som er referansekategorien) til 1. Positive fortegn innebærer at oddsforholdet øker, dvs. at respondenter i den aktuelle kategorien oftere ønsker kortere arbeidstid enn respondenter i referansekategorien, mens negative fortegn innebærer at det reduseres. For de kontinuerlige variablene innebærer positive fortegn at respondenter med høye verdier på variabelen oftere uttrykker ønsker om kortere arbeidstid enn respondenter med lavere verdier, mens negative koeffisienter er uttrykk for den motsatte sammenhengen.

Når det gjelder mors ønsker om kortere arbeidstid, ser vi at også ved kontroll for fars ukentlige arbeidstid, parets arbeidstidsordning, parets utdanning, yngste barns alder og antall barn i husholdningen, er det en klar positiv sammenheng mellom egen arbeidstid og tilbøyeligheten til å ønske kortere arbeidstid. Verken partners arbeidstid eller noen av de andre uavhengige variablene i modellen har noen klar effekt. Også for fedre ser vi en klar positiv sammenheng mellom egen arbeidstid og tilbøyeligheten til å ønske kortere arbeidstid. Mors arbeidstid har ingen signifikant betydning, men det ser ut til at det at far arbeider dagtid, mens mor har en annen arbeidstidsordning, gir redusert tilbøyelighet til å ønske kortere arbeidstid for far, sammenlignet med par der begge arbeider vanlig dagtid. Videre er det en viss tendens til at far oftere ønsker kortere arbeidstid når mor har lang universitetsutdanning, mens han selv har kortere utdanning, sammenlignet med par der begge har kort utdanning. I analysen av hvorvidt begge parter ønsker kortere arbeidstid, noe som altså gjelder for forholdsvis få par, ser vi, i tråd med de bivariate tabellene, en klar positiv effekt både av mors og fars arbeidstid. Det er videre en klar negativ effekt av det at far arbeider dagtid mens mor har en annen arbeidstidsordning, og det er en klar positiv effekt av parets utdanningsnivå, slik at høyt utdannede par oftere enn andre ønsker kortere arbeidstid.

Tabell 7.7. Resultater fra logistiske regresjonsanalyser av hvorvidt mor ønsker kortere arbeidstid, hvorvidt far ønsker kortere arbeidstid og hvorvidt begge parter ønsker kortere arbeidstid. Modell 1. Analysene gjelder for par med yngste barn 1-6 år, der begge parter var i arbeid på intervju tidspunktet¹

	Mor ø. kortere tid		Far ø. kortere tid		Begge ø. kortere tid	
	Koeffisient	Chi Sq	Koeffisient	Chi Sq	Koeffisient	Chi Sq
Konstantledd	-5,27	77,33	-4,76	92,42	-7,98	80,85
Mors ukentlige arbeidstid						
Kontinuerlig	0,13	122,84	0,01	2,84	0,09	37,11
Fars ukentlige arbeidstid						
Kontinuerlig	-0,01	1,78	0,07	65,48	0,04	8,09
Parets arbeidstidsordning						
Begge arbeider vanlig dagtid (ref)						
Far dagtid, mor annen ordning	-0,01	0,00	-0,43	3,88	-1,07	4,42
Mor dagtid, far annen ordning	0,08	0,10	0,41	3,39	0,12	0,10
Begge annen ordning	-0,31	0,92	0,23	0,78	0,32	0,51
Utdanning for paret						
Begge videregående skole (ref)						
En videregående / en universitet 1-4 år	0,23	1,30	0,04	0,03	0,70	3,79
Begge universitet 1-4 år	0,40	2,83	0,00	0,00	0,54	1,54
Far universitet 5 år + / mor kortere	0,30	0,80	0,33	1,16	1,17	5,73
Mor universitet 5 år + / far kortere	0,11	0,08	0,83	4,57	1,23	5,03
Begge universitet 5 år +	0,50	2,28	0,40	1,55	1,41	9,31
Yngste barns alder						
1-2 år (ref)						
3-6 år	-0,01	0,00	0,01	0,00	-0,36	1,73
Antall barn under 18 år						
Ett barn (ref)						
To barn	0,04	0,05	-0,09	0,23	0,16	0,25
Tre barn +	-0,25	1,12	0,16	0,53	0,36	0,93
Log likelihood	-491,4		-537,5		-217,92	

¹ Estimerte koeffisienter som er statistisk signifikant på 0,05-nivå eller lavere er uthevet.

7.7. Ønsker om kortere arbeidstid vanligst blant dem med høy inntekt

I spørsmålet om ønsket arbeidstid ble det altså presisert at man skulle ta hensyn til at en endring i arbeidstiden skulle tilsvares av en endring i lønnen. Ut fra dette skulle vi forvente at par med lav inntekt sjeldnere enn andre uttrykker ønsker om kortere arbeidstid ettersom de ikke vil ha råd til å gå ned i lønn. For å se hvorvidt dette er tilfellet, vises også resultater fra multivariate analyser der parets inntekt er inkludert som forklaringsvariabel. Som inntektsmål benyttes her summen av partenes inntekt etter skatt. Dette gir et grovt bilde av husholdningens levestandard, men sier ikke nødvendigvis så mye om det økonomiske handlingsrommet i det daglige ettersom mye kan være bundet opp til nedbetaling av gjeld. Er ønskene om kortere arbeidstid sterke nok, vil imidlertid en del foreldre kunne ha mulighet til å om-disponere økonomien ved å gå ned i levestandard.⁹ I analysene er parets inntekt behandlet som en kategorisk variabel, inndelt i kvartiler. Kvartilene gjelder i forhold til de parene som inngår i analysene her.¹⁰ For øvrig inngår de samme variablene som i tabell 7.7.

⁹ Parets inntekt er her ikke justert for husholdningens størrelse og sammensetning, men ettersom det kontrolleres for antall barn i modellen, skulle dette ha liten betydning.

¹⁰ Første kvartil omfatter inntekter t.o.m. 378519 kr, andre kvartil omfatter inntekter f.o.m. 378520 kr t.o.m. 436535 kr, tredje kvartil omfatter inntekter f.o.m. 436536 kr t.o.m. 506848 kr., og fjerde kvartil omfatter inntekter f.o.m. 506849 kr.

Resultatene fra de multivariate analysene der også parets inntekt inngår, vises i tabell 7.8. Når det gjelder mors ønsker om kortere arbeidstid, er effekten av egen arbeidstid uendret i forhold til det som ble vist i tabell 7.7., og parets inntekt etter skatt har ingen signifikant betydning. Også for fars ønsker om kortere arbeidstid er effekten av egen arbeidstid uendret i modellen i tabell 7.8. i forhold til i modellen i tabell 7.7. Vi ser også en klar positiv sammenheng mellom størrelsen på parets inntekt og fars ønsker om kortere arbeidstid slik at fedre i par med inntekter i tredje og fjerde kvartil oftere enn dem med inntekter i første kvartil uttrykker ønsker om kortere arbeidstid. For øvrig har ingen av de andre uavhengige variablene i modellen i tabell 7.8. signifikant betydning for fars ønsker om kortere arbeidstid.

Når det gjelder tilbøyeligheten til at begge parter ønsker kortere arbeidstid, finner vi omtrent de samme effektene av mors og fars arbeidstid i tabell 7.8. som i tabell 7.7.. Det er ellers en klar tendens til at begge parter oftere ønsker kortere arbeidstid i par med inntekter i andre, tredje og fjerde kvartil, enn i par med inntekter i første kvartil. Dessuten er slike ønsker vanligere i par der begge parter har lang universitetsutdanning enn i par der begge har kort utdanning, og de er mindre vanlig i par der far arbeider på dagtid mens mor har en annen arbeidstidsordning, enn i par der begge arbeider dagtid.

Tabell 7.8. Resultater fra logistiske regresjonsanalyser av hvorvidt mor ønsker kortere arbeidstid, hvorvidt far ønsker kortere arbeidstid og hvorvidt begge parter ønsker kortere arbeidstid. Modell 2. Analysene gjelder for par med yngste barn 1-6 år, der begge parter var i arbeid på intervju tidspunktet¹

	Mor ø. kortere tid		Far ø. kortere tid		Begge ø. kortere tid	
	Koeffisient	Chi Sq	Koeffisient	Chi Sq	Koeffisient	Chi Sq
Konstantledd	-5,18	70,25	-4,94	85,80	-8,94	70,19
Mors ukentlige arbeidstid						
Kontinuerlig	0,13	117,56	0,01	1,22	0,10	36,89
Fars ukentlige arbeidstid						
Kontinuerlig	-0,01	2,33	0,07	60,48	0,03	7,50
Parets arbeidstidsordning						
Begge arbeider vanlig dagtid (ref)						
Far dagtid, mor annen ordning	0,01	0,00	-0,38	2,97	-1,02	4,09
Mor dagtid, far annen ordning	0,08	0,11	0,43	3,53	0,10	0,07
Begge annen ordning	-0,27	0,73	0,34	1,69	0,47	1,12
Utdanning for parets						
Begge videregående skole (ref)						
En videregående / en universitet 1-4 år	0,16	0,62	-0,14	0,47	0,59	2,57
Begge universitet 1-4 år	0,32	1,75	-2,38	0,83	0,37	0,68
Far universitet 5 år + / mor kortere	0,18	0,25	-0,03	0,01	0,98	3,57
Mor universitet 5 år + / far kortere	0,00	0,00	0,51	1,60	0,99	3,09
Begge universitet 5 år +	0,35	1,00	0,01	0,00	1,56	5,51
Yngste barns alder						
1-2 år (ref)						
3-6 år	-0,03	0,03	-0,02	0,02	-0,37	1,78
Antall barn under 18 år						
Ett barn (ref)						
To barn	0,01	0,00	-0,15	0,59	0,19	0,32
Tre barn +	-0,28	1,43	0,09	0,16	0,39	1,06
Parets inntekt etter skatt						
Første kvartil (ref.)						
Annet kvartil	0,01	0,00	0,41	2,67	1,10	3,70
Tredje kvartil	0,21	0,71	0,64	6,42	1,05	3,54
Fjerde kvartil	0,31	1,36	0,99	15,06	1,16	4,35
Log likelihood	-490,41		-529,41		-215,05	

¹ Estimerte koeffisienter som er statistisk signifikant på 0,05-nivå eller lavere er uthevet.

7.8. Ønsker om å jobbe mindre - overrapportering blant noen og underrapportering blant andre?

Spørsmål om ønsket arbeidstid brukes altså ofte både i Norge og andre land for se på forholdet mellom hvor mye folk jobber og hvor mye de ønsker å jobbe. Spørsmål om arbeidstidspreferanser stilles på forskjellige måter i forskjellige undersøkelser, men uansett spørsmålsformulering og tema for undersøkelsen viser det seg at en stor andel av de yrkesaktive uttrykker ønsker om å jobbe mindre enn de gjør. Det er også en del, særlig blant dem med kort arbeidstid, som gjerne vil jobbe mer, men dette er oftest betydelig færre enn dem som vil jobbe mindre. Ut fra dette slutter man gjerne at det er et betydelig gap mellom folks arbeidstid og arbeidstidspreferanser, og særlig at mange helst vil jobbe mindre enn de gjør.

Selv om spørsmål om arbeidstidspreferanser ofte brukes til å undersøke forholdet mellom faktisk og ønsket arbeidstid, understrekes det gjerne at opplysninger om ønsket arbeidstid er vanskelige å tolke ettersom man ikke vet sikkert hvilke forutsetninger folk legger til grunn når de svarer, og heller ikke hvor sterke preferanser det dreier seg om for dem som sier

de gjerne skulle endre sin arbeidstid. Når det gjelder materialet som benyttes her, kan vi tenke oss at noen foreldre besvarer spørsmålet om ønsket arbeidstid ut fra hva de ideelt sett kunne ønske seg, eller hva de oppfatter som samfunnets normer om den gode mor eller far, mens andre tenker mer innenfor de rammene de faktisk har mht praksis og normer på arbeidsplassen, partners arbeidstid, husholdningens økonomi osv.

Det er derfor vanskelig å vite hvordan vi skal tolke det faktum at en betydelig andel småbarnsfedre og småbarnsmødre i Norge sier de ville foretrekke kortere arbeidstid. Ettersom ønsker om kortere arbeidstid er mest vanlig blant dem med lang arbeidstid, reflekterer de utvilsomt en opplevelse av at hverdagen er vel hektisk. Vi vet imidlertid ikke hvor dypt ønskene om kortere arbeidstid stikker. Mens noen kanskje vil komme til å redusere arbeidstiden dersom forholdene legges til rette, kan ønsker om kortere arbeidstid for andre mer være uttrykk for idealer om å bruke mer tid på familie og fritidsaktiviteter. En del har trolig også ambivalente holdninger slik at de gjerne vil bruke mye tid både på jobben og hjemme. Videre analyser av materialet (ikke vist her) viser at en betydelig andel av

dem som ønsker kortere arbeidstid, mener de har god mulighet til å få redusert arbeidstid i sin nåværende jobb, og mange av disse bor også i en husholdning med forholdsvis høy inntekt (Kitterød 2005). Dette indikerer at for en del er ønsker om kortere arbeidstid mer et uttrykk for ønsker om mer luft og rom i hverdagen, og kanskje for et ideal om å bruke mer tid med barna, enn for at man virkelig vil omprioritere mellom jobb, familie og fritid dersom forholdene legges til rette. Når foreldre som ønsker kortere arbeidstid ikke skjærer ned på arbeidstiden til tross for at de har rimelig god inntekt og en arbeidsgiver som ser positivt på kortere arbeidstid, kan det skyldes at kortere arbeidstid vil innebære mindre interessante arbeidsoppgaver eller senere karriereutvikling i forhold til kolleger eller egne målsettinger. På den annen side er det utvilsomt en del foreldre som av ulike grunner er tvunget til å jobbe mer enn de ønsker. Det at vi finner en positiv sammenheng mellom parets inntekt og ønsker om kortere arbeidstid indikerer dessuten at en del foreldre med lave og middels inntekter unnlater å svare at kortere arbeidstid skulle passe bedre, selv om de gjerne ville arbeide mindre. Det at det ble presisert i spørsmålet at man skal forutsette at en endring i arbeidstiden følges av en endring i lønnen, innebærer muligens en viss underrapportering av ønsker om kortere arbeidstid blant foreldre med stram økonomi. Trolig ville vi ha fått et litt annet bilde av arbeidstidønsker blant grupper med lave og middels inntekter dersom presiseringen av at kortere arbeidstid skulle følges av lavere lønn, ble utelatt.

8. Mye tid på jobb - lite tid til husarbeid?

8.1. Måling av husarbeid

I dette kapitlet ser vi foreldres tid til husarbeid og yrkesarbeid i sammenheng. For å få et mer fullstendig bilde av hvor mye tid foreldrepar samlet sett bruker til arbeid ute og hjemme skulle vi gjerne hatt opplysninger også om tid bruk til andre typer familiearbeid, slik som omsorgsarbeid for barn, handling, andre ærend og vedlikeholdsoppgaver. Slike opplysninger finnes dessverre ikke i det datamaterialet vi ser på her. Den eneste typen familiearbeid man registrerte tidsbruk for, var vanlig husarbeid. Både mødre og fedre ble bedt om å besvare følgende spørsmål: *Omtrent hvor mange timer bruker du vanligvis til husarbeid i uken? Som husarbeid regner vi matlaging, rengjøring, vask og stell av tøy, men ikke pass av barn, syke o.l.* Begge parter fikk i tillegg spørsmål om hvor mange timer per uke deres partner brukte til husarbeid. I tabellene i det følgende vises tall basert på respondentenes anslag for sin egen husarbeidstid.¹¹ Vi ser på gjennomsnittet for hver av partene samt gjennomsnittet for paret, og på samlet tid til yrkesarbeid og husarbeid. Dette gir altså ikke noe fullstendig bilde av parets samlede arbeidsinnsats ute og hjemme ettersom vi ikke har opplysninger om tidsinnsatsen til andre typer familiearbeid. Ifølge SSBs Tidsbruksundersøkelse 2000-01 går i gjennomsnitt om lag en tredel av småbarnsforeldres samlede tidsinnsats i familiearbeidet til vanlig husarbeid (Vaage 2002). Tidsbruksundersøkelsen viser dessuten at fedre bidrar relativt mer i omsorgen for barna enn i husarbeidet, og at fedre står for hovedtyngden av vedlikeholdsarbeidet. Tallene i det følgende

¹¹ Dette gir et noe høyere anslag for tiden til husarbeid enn vi ville fått dersom vi tok utgangspunkt i foreldrenes opplysninger om partnerens husarbeidstid. I gjennomsnitt gir mødre noe høyere anslag for sin egen innsats i husarbeidet enn hva fedre gir for mødres husarbeid, og omvendt, fedre gir noe høyere anslag for hvor mye tid de selv bruker til husarbeid, enn hva mødre gir for dem (Kitterød 2004c). Et annet alternativ ville være å bruke gjennomsnittet av de to partenes anslag. I tabellene vises altså tiden til husarbeid basert på respondentenes opplysninger om sin egen tidsbruk ettersom dette er i tråd med måten tiden til yrkesarbeid er presentert på ellers i rapporten. Det var dessuten ganske mange fedre som ikke besvarte spørsmålet om partnerens husarbeidstid. En del observasjoner ville dermed måtte holdes utenfor i beregningene dersom vi skulle basere oss på gjennomsnittet av partenes anslag.

gir derfor ikke et riktig bilde av foreldrenes relative innsats i arbeidet hjemme.

Vanligvis regnes tidsbruksstudier basert på dagbøker som en bedre måte å kartlegge tid til ulønnet arbeid på enn vanlige spørreskjema slik vi har her (Robinson 1985). Ettersom f. eks. husarbeid gjerne utføres i kortvarige bolker av ulik varighet fra gang til gang, kan det være vanskelig å gi noe godt anslag for dette i et stilisert spørsmål om gjennomsnittlig tidsbruk per uke. De fleste metodestudier som sammenligner estimerer fra dagbøker og spørreskjema finner gjerne at vanlige spørreskjema, slik vi har her, gir noe høyere anslag for tid til husarbeid enn hva dagbøker gjør (f. eks. Marini og Shelton 1993). Ved å sammenligne tid til husarbeid målt i dagbokdelen og spørreskjemadelen i SSBs Tidsbruksundersøkelse 2000-01 finner Kitterød og Lyngstad (2005) at forskjellen mellom de to metodene er ganske beskjedne når vi ser hele den voksne befolkning under ett, men at det er stor variasjon mellom aldersgrupper og familiefaser. For gifte/samboende mødre og fedre med barn null til seks år er det noe høyere anslag for tiden til husarbeid i spørreskjemadelen enn i dagbokdelen. Det relative forholdet mellom partenes innsats blir imidlertid det samme med begge metoder. Det er derfor grunn til å anta at de tallene som presenteres i det følgende kan gi et noe overdrevet bilde av foreldres husarbeidstid, men at forholdet mellom mors og fars innsats er ganske riktig. Tidsbruksundersøkelsen er en unik datakilde når det gjelder å studere yrkes- og familiearbeid i sammenheng, men ettersom den norske undersøkelsen er basert på et utvalg av individer, og ikke av par, kan vi ikke vise mors og fars tidsbruk i sammenheng på parnivå slik vi kan i den undersøkelsen som analyseres her.

8.2. Mor står for omtrent 70 prosent av husarbeidet uansett barnas alder

Tabell 8.1. viser gjennomsnittlig tid til husarbeid per uke for paret sett under ett og for mødre og fedre hver for seg, samt mors gjennomsnittlige andel av husarbeidstiden. I tillegg vises parets gjennomsnittlige tid til yrkesarbeid samt mors andel av dette. Dette er de samme tallene som ble vist i kapittel 3 (tabell 3.3.).

Tabell 8.1. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 0-6 år i grupper for yngste barns alder

	Yrkesarbeid		Husarbeid				Yrkesarbeid + husarbeid, gjennomsnitt, par	Antall personer/ par
	Gjennomsnitt, par	Mors andel	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel		
Alle	58,4	33	24,3	16,9	7,4	70	82,7	2 154
Yngste barns alder								
0 år	37,4	7	25,5	18,0	7,5	70	62,9	464
1 år	58,4	32	24,3	16,9	7,4	70	82,7	546
2 år	62,1	35	23,9	16,9	7,0	71	86,0	461
3 år	65,6	40	23,7	16,4	7,4	69	89,3	288
4 år	65,5	40	24,7	16,9	7,7	68	90,2	186
5 år +	66,3	40	23,7	16,3	7,4	69	90,0	209

Tabell 8.2. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 0-6 år etter yngste barns alder og antall barn i husholdningen

	Yrkesarbeid		Husarbeid				Yrkesarbeid + husarbeid, gjennomsnitt, par	Antall personer/ par
	Gjennomsnitt, par	Mors andel	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel		
Yngste barns alder/antall barn								
0 år, ett barn	34,5	7	22,9	15,4	7,5	67	57,4	171
0 år, to barn	39,6	7	25,6	18,1	7,6	71	65,2	184
0 år, tre barn	38,4	7	29,5	22,0	7,5	75	57,9	109
1-2 år, ett barn	60,5	36	21,3	14,5	6,8	68	81,8	365
1-2 år, to barn	62,0	35	24,0	16,6	7,4	69	86,0	405
1-2 år, tre barn	56,4	26	28,6	21,1	7,5	74	85,0	237
3-6 år, ett barn	65,9	43	22,1	14,5	7,7	65	88,1	149
3-6 år, to barn	66,8	40	23,5	16,2	7,3	69	90,3	317
3-6 år, tre barn	64,3	37	26,0	18,3	7,7	71	90,3	217

Når de er tatt med også i tabellene her, er det for å vise tid til yrkes- og husarbeid i sammenheng. I tabell 8.1. inngår også en kolonne som viser summen av tid til yrkes- og husarbeid for paret. Tallene vises for foreldre med barn null til seks år år, i grupper for yngste barns alder.

Ser vi alle gifte/samboende foreldre med barn null til seks år under ett, bruker paret i gjennomsnitt 24,3 timer per uke til husarbeid. Mødre står for 70 prosent av denne innsatsen med 16,9 timer per uke, mens fedre i gjennomsnitt bruker 7,4 timer per uke. Til sammenligning står mødre altså for 33 prosent av yrkesarbeidet. Ser vi yrkes- og husarbeidet i sammenheng, bruker småbarnsforeldre i gjennomsnitt nærmere 83 timer per uke. Mens tiden til yrkesarbeid øker klart med yngste barns alder, varierer husarbeidstiden forholdsvis lite med barnas alder, noe som er i tråd med resultater fra tidsbruksundersøkelsene (Kitterød og Lyngstad 2005).

Tabell 8.2. viser de samme målene som tabell 8.1., men fordelt etter yngste barns alder og antall barn i husholdningen. Mens tiden til husarbeid varierer lite med yngste barns alder, er det klare forskjeller etter antall barn i husholdningen. Par med minst tre barn bruker mer tid enn par med færre barn. Det er mødres, og ikke fedres, husarbeidstid som varierer, noe som må sees i lys av at det særlig er mødres tid i yrkeslivet som varierer med antallet barn i husholdningen.

8.3. Minst husarbeid når mor har lang arbeidstid og lang utdanning

Tabell 8.3. viser foreldres tid til hus- og yrkesarbeid i grupper for partenes arbeidstid. Som vi kunne vente, bruker paret mindre tid til husarbeid når mor har lang arbeidstid enn når mor har kortere arbeidstid, og det er først og fremst mors husarbeidstid som avtar når hun selv bruker mer tid i yrkeslivet. Også dette mønsteret stemmer med analyser fra tidsbruksundersøkelsene (ibid). Men selv om mødre med lang arbeidstid i yrkeslivet bruker mindre tid til husarbeid enn dem med kortere arbeidstid, oppveier denne forskjellen i husarbeidstid på langt nær forskjellen i tid til yrkesarbeid. Selv om husarbeidet kan effektiviseres og skjæres ned til et minimum, er en del husarbeid nødvendig i alle husholdninger, og særlig når man har barn. Mødre som jobber minst 45 timer per uke bruker i gjennomsnitt nesten 14 timer på husarbeid, og fedre i disse parene bruker 8,3 timer. Sammenlagt blir dette om lag 22 timer per uke, mot vel 26 timer i par der mor ikke var i arbeid på intervjuetidspunktet. Par der mor har lang ukentlig arbeidstid bruker altså betydelig mer tid til yrkes- og husarbeid sammenlagt enn par der mor har kortere arbeidstid eller ikke er i arbeid. Mødre som ikke er i arbeid har imidlertid i gjennomsnitt flere barn enn dem med lang arbeidstid slik at de gjerne bruker mer tid til omsorgsarbeid for barn.

Parets tid til husarbeid varierer lite med fars ukentlige arbeidstid. Fedre med lang ukentlige arbeidstid bruker

imidlertid noe mindre tid til husarbeid enn dem kortere arbeidstid, men denne forskjellen oppveies langt på vei av at mødre bruker mer tid til husarbeid når far har lang arbeidstid, enn når far har kort arbeidstid. Parets tid til husarbeid varierer også lite med parets samlede arbeidstid.

tendens til at høyt utdannede mødre bruker mindre tid til husarbeid enn dem med mindre utdanning, noe som må sees i lys av at de bruker betydelig mer tid i yrkeslivet. Vi finner imidlertid et motsatt mønster for fedres vedkommende slik at forskjellene mellom par i ulike utdanningsgrupper er mindre klare når vi ser på parets samlede husarbeidstid.

Tabell 8.4. viser foreldres tid til hus- og yrkesarbeid i grupper for partenes utdanningsnivå. Det er en klar

Tabell 8.3. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes yrkestilknytning og arbeidstid

	Yrkesarbeid		Husarbeid				Yrkesarbeid + husarbeid, gjennomsnitt, par	Antall personer/par
	Gjennomsnitt, par	Mors andel	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel		
Alle	63,1	37	24,1	16,7	7,4	69	87,1	1 690
Mors yrkesaktivitet / arbeidstid								
Ikke yrkesaktiv / permisjon	39,8	0	26,3	19,5	6,8	74	66,1	455
1-19 timer per uke	54,9	27	25,2	18,9	6,3	75	80,1	200
20-36 timer per uke	68,8	41	23,7	16,2	7,4	69	92,4	527
37-44 timer per uke	76,8	50	22,3	14,1	8,1	63	99,0	442
45 timer + per uke	92,5	54	22,2	13,9	8,3	63	114,6	66
Fars yrkesaktivitet / arbeidstid								
Ikke yrkesaktiv / permisjon	23,5	100	25,6	15,6	10,0	61	49,1	101
1-36 timer per uke	54,6	44	23,3	15,1	8,2	65	78,9	161
37-44 timer per uke	62,3	37	23,9	16,4	7,5	69	86,1	888
45 timer + per uke	74,5	31	24,3	17,8	6,5	73	98,8	540
Parets arbeidstid								
0-39 timer per uke	31,1	26	25,4	17,3	8,1	68	56,5	271
40-49 timer per uke	43,3	9	25,9	19,5	6,4	75	69,2	213
50-59 timer per uke	54,4	24	24,8	18,0	6,8	72	79,2	204
60-69 timer per uke	64,4	37	23,6	16,7	6,9	71	88,0	278
70-79 timer per uke	74,8	45	23,0	15,3	7,7	66	97,8	395
80-89 timer per uke	83,2	44	23,2	15,5	7,7	67	106,3	209
90 timer per uke +	99,0	42	23,1	15,4	7,6	67	122,1	120

Tabell 8.4. Gjennomsnittlig antall timer til yrkesarbeid og husarbeid per uke blant par og blant mødre og fedre, samt mors andel av parets tid til yrkes- og husarbeid. Tall for foreldre med barn 1-6 år i grupper for foreldrenes utdanningsnivå

	Yrkesarbeid		Husarbeid				Yrkesarbeid + husarbeid, gjennomsnitt, par	Antall personer/par
	Gjennomsnitt, par	Mors andel	Gjennomsnitt, par	Gjennomsnitt, mor	Gjennomsnitt, far	Mors andel		
Mors utdanningsnivå								
Videregående skole	61,3	43	24,6	17,7	7,0	72	85,9	955
Universitet 1-4 år	64,7	39	23,3	15,7	7,6	67	88,0	571
Universitet 5 år +	73,0	44	23,0	13,7	9,2	60	95,9	114
Fars utdanningsnivå								
Videregående skole	62,3	36	24,6	17,5	7,2	71	87,0	1088
Universitet 1-4 år	64,2	38	22,5	14,9	7,6	66	86,7	371
Universitet 5 år +	67,2	38	23,8	15,7	8,1	66	91,0	181
Utdanning for paret								
Begge videregående skole	61,2	35	25,0	17,9	7,1	72	86,2	797
En videregående / en universitet 1-4 år	64,4	38	23,4	16,3	7,1	70	87,9	400
Begge universitet 1-4 år	63,4	39	22,4	14,6	7,8	65	85,8	219
Far universitet 5 år + / mor kortere	63,8	33	24,1	16,5	7,5	69	87,9	110
Mor universitet 5 år + / far kortere	74,1	46	22,1	12,5	9,6	57	96,2	43
Begge universitet 5 år +	72,3	44	23,5	14,5	9,0	62	95,8	71

For å få bedre innsikt i de ulike faktorenes betydning for hvor mye tid foreldre bruker til husarbeid, har jeg foretatt noen multivariate analyser. Jeg ser både på mors tid til husarbeid, fars tid til husarbeid, og parets tid til husarbeid. Ettersom de avhengige variablene er kontinuerlige, målt i antall timer per uke, bruker jeg vanlig regresjonsanalyse med minste kvadraters metode. Analysene gjelder for alle gifte/samboende foreldre med barn null til seks år. Følgende uavhengige variabler inngår: Mors og fars arbeidstid, parets utdanningsnivå, yngste barns alder, antall barn under 18 år i husholdningen, samt hvorvidt man har privat rengjøringshjelp eller ikke. Bruk av rengjøringshjelp er tatt med ut fra en antakelse om at de som kjøper slike tjenester bruker mindre tid til husarbeid enn dem som ikke har slike tjenester. Ettersom sammenhengen mellom partenes arbeidstid og mors, fars og parets tid til husarbeid ikke er lineære, behandles partenes tid til yrkesarbeid som kategoriske variabler i analysene. Inndelingen av de uavhengige variablene framgår av tabell 8.5.

Resultatene fra regresjonsanalysene vises i tabell 8.5. For mødre ser vi at den negative sammenhengen mellom husarbeidstid og egen tid i yrkeslivet består også ved kontroll for de andre variablene i analysen. Det er også en positiv sammenheng mellom fars tid til yrkesarbeid og mors husarbeidstid slik at mødre med partnere som har lang arbeidstid bruker mer tid til husarbeid enn mødre med partnere med kortere arbeidstid. Videre ser vi at mødre i par med lang utdanning bruker litt mindre tid til husarbeid enn mødre i par der begge har videregående skole som høyeste utdanning. I tråd med resultatene i de bivariate analysene (tabellene 8.1. og 8.2.) er det dessuten en positiv sammenheng mellom mors tid til husarbeid og antall barn i husholdningen, mens yngste barns alder ikke har betydning for mors husarbeidstid. Det er heller ingen forskjell i tiden til husarbeid mellom mødre med og uten privat rengjøringshjelp.

I tråd med resultatene i de bivariate analysene ser vi en negativ sammenheng mellom fedres arbeidstid og deres tid til husarbeid. Fars husarbeidstid øker noe når mor bruker mer tid i yrkeslivet, men bare opp til et visst punkt. Videre er det en positiv sammenheng mellom parets utdanningsnivå og fars husarbeidstid slik at fedre i par der begge parter, eller bare mor, har lang universitetsutdanning, bruker mer tid til husarbeid enn fedre i par der begge har kort utdanning. Ingen av de øvrige variablene i modellen har noen klar betydning for fars husarbeidstid.

De to høyre kolonnene i tabell 8.5. viser resultatene av regresjonsanalysen for summen av mors og fars tid til

husarbeid. Det er en negativ sammenheng mellom mors tid i yrkeslivet og parets tid til husarbeid, men forskjellen i husarbeidstid mellom par der mor arbeider minst 45 timer per uke, og par der mor ikke var i arbeid på intervjuetidspunktet, er mindre enn vi kanskje kunne vente, bare 3,76 timer per uke i gjennomsnitt. Fars ukentlige arbeidstid har ingen signifikant effekt i denne modellen. Det er en negativ sammenheng mellom parets utdanningsnivå og parets husarbeidstid, slik at par der begge har kort universitetsutdanning, eller der en har videregående og en har kort universitetsutdanning, bruker mindre tid til husarbeid enn par der begge har videregående. Det er derimot ingen signifikant forskjell mellom par der minst en av partene har lang universitetsutdanning, og par der begge har videregående skole. Mindre husarbeid for mor oppveies her til en viss grad av mer husarbeid fra fars side. Flere barn innebærer mer husarbeid for paret, mens yngste barns alder ikke har noen betydning. Det er heller ingen klar forskjell i tid brukt til husarbeid mellom par med og uten rengjøringshjelp.

Tabell 8.6. viser resultater fra regresjonsanalyser av mors, fars og parets tid brukt til husarbeid, der parets samlede tid til yrkesarbeid brukes som forklaringsvariabel i stedet for mors og fars tid til yrkesarbeid. Dette gir et bedre bilde av sammenhengen mellom pars tid til yrkesarbeid og husarbeid. Verken for mødre eller fedre er det noen klar lineær sammenheng mellom parets tid til yrkesarbeid og egen tid til husarbeid. Når det gjelder parets samlede tid til husarbeid, finner vi en negativ sammenheng med parets tid til yrkesarbeid, men denne sammenhengen er ikke lineær. Basert på de målene vi benytter her, er det altså ingen klar tendens til at mer tid i yrkeslivet for paret innebærer mindre tid hjemme når vi sammenligner par med like gamle barn, samme antall barn, samme utdanningsnivå og samme bruk av rengjørings tjenester.

Både de modellene som presenteres i tabell 8.5. og de som presenteres i tabell 8.6. har imidlertid liten forklaringskraft (lav R^2). Dette innebærer at det er andre faktorer enn dem som inngår i modellene her, som forklarer det meste av variasjonen i både mors, fars, og parets husarbeidstid.

En bedre forståelse av sammenhengen mellom småbarnsforeldres tid til yrkes- og hjemmearbeid forutsetter opplysninger om andre typer familiearbeid i tillegg til husarbeidet. Spesielt vil opplysninger om tid til ulike typer barneomsorg være viktig ettersom en stor del av foreldrenes innsats hjemme består i å ta seg av barna. Særlig er dette tilfelle når barna er helt små.

Tabell 8.5. Resultater fra regresjonsanalyser av mors tid til husarbeid, fars tid til husarbeid, og parets tid til husarbeid. Timer per uke. Modell 1¹

	Husarbeid mor		Husarbeid far		Husarbeid par	
	Koeffisient	t-verdi	Koeffisient	t-verdi	Koeffisient	t-verdi
Konstantledd	14,40	18,37	8,72	18,19	23,11	24,7
Mors yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon (ref)						
Yrkesaktiv, 1-19 timer per uke	-0,84	-1,28	-0,29	-0,74	-1,13	-1,45
Yrkesaktiv, 20-36 timer per uke	-3,11	-6,24	0,71	2,34	-2,39	-4,03
Yrkesaktiv, 37-44 timer per uke	-4,12	-7,86	1,25	3,91	-2,86	-4,58
Yrkesaktiv, 45 timer + per uke	-4,81	-4,83	1,05	1,72	-3,76	-3,16
Fars yrkesaktivitet / arbeidstid						
Ikke yrkesaktiv / permisjon (ref)						
Yrkesaktiv, 1-36 timer per uke	-0,38	-0,45	-1,36	-2,63	-1,74	-1,72
Yrkesaktiv, 37-44 timer per uke	0,96	1,43	-2,23	-5,47	-1,28	-1,60
Yrkesaktiv, 45 timer + per uke	2,04	2,91	-2,98	-6,94	-0,94	-1,12
Utdanning for paret						
Begge videregående skole (ref)						
En videregående / én universitet 1-4 år	-1,47	-3,43	0,09	0,35	-1,38	-2,69
Begge universitet 1-4 år	-2,65	-4,91	0,45	1,36	-2,20	-3,41
Far universitet 5 år + / mor kortere	-1,69	-2,43	0,68	1,60	-1,01	-1,22
Mor universitet 5 år + / far kortere	-3,36	-3,27	1,87	2,97	-1,49	-1,22
Begge universitet 5 år +	-2,48	-2,84	1,55	2,90	-0,94	-0,90
Yngste barns alder						
0 år (ref)						
1-2 år	0,56	1,01	-0,46	-1,37	0,10	0,15
3-6 år	0,21	0,35	-0,30	-0,82	-0,09	-0,13
Antall barn under 18 år, kontinuerlig (1-7)	2,07	10,60	0,22	1,83	2,29	9,81
Privat rengjøringshjelp						
Ja	-1,40	-1,89	0,12	0,26	-1,28	-1,45
Justert R ²	0,13		0,04		0,07	

¹Estimerte koeffisienter som er statistisk signifikant på 0,05-nivå eller lavere er uthevet.

Tabell 8.6. Resultater fra regresjonsanalyser av mors tid til husarbeid, fars tid til husarbeid, og parets tid til husarbeid. Timer per uke. Modell 2¹

	Husarbeid mor		Husarbeid far		Husarbeid par	
	Koeffisient	t-verdi	Koeffisient	t-verdi	Koeffisient	t-verdi
Konstantledd	14,28	22,42	7,52	19,35	21,81	29,02
Parets ukentlige arbeidstid						
0-39 timer (ref)						
40-49 timer	1,76	3,02	-1,29	-3,64	0,46	0,68
50-59 timer	0,57	0,86	-0,85	-2,11	-0,28	-0,36
60-69 timer	-0,72	-1,15	-1,10	-2,88	-1,82	-2,47
70-79 timer	-1,47	-2,50	-0,31	-0,88	-1,78	-2,57
80-89 timer	-1,00	-1,44	-0,36	-0,85	-1,36	-1,66
90 timer +	-0,88	-1,06	-0,58	-1,14	-1,46	-1,49
Utdanning for paret						
Begge videregående skole (ref)						
En videregående / en universitet 1-4 år	-1,56	-3,59	0,14	0,52	-1,42	-2,77
Begge universitet 1-4 år	-2,87	-5,23	0,56	1,66	-2,31	-3,57
Far universitet 5 år + / mor kortere	-1,64	-2,33	0,61	1,43	-1,03	-1,24
Mor universitet 5 år + / far kortere	-3,90	-3,76	2,05	3,24	-1,85	-1,51
Begge universitet 5 år +	-3,01	-3,39	1,79	3,31	-1,21	-1,16
Yngste barns alder						
0 år (ref)						
1-2 år	-0,29	-0,54	-0,27	-0,83	-0,57	-0,89
3-6 år	-0,99	-1,75	0,07	0,19	-0,92	-1,38
Antall barn under 18 år, kontinuerlig (1-7)	2,24	11,38	0,12	1,00	2,36	10,17
Privat rengjøringshjelp						
Ja	-1,43	-1,90	0,03	0,08	-1,39	-1,57
Justert R ²	0,10		0,02		0,06	

¹Estimerte koeffisienter som er statistisk signifikant på 0,05-nivå eller lavere er uthevet.

9. Oppsummering og videre analyser

9.1. Opplysninger om par gir bedre innsikt i barnefamiliers tidsmønster

Det meste av statistikk og forskning om foreldres arbeidsmarkedsatferd har hatt individet som enhet. Man har sett på endring og variasjon i yrkestilknytning og arbeidstid blant grupper av fedre og grupper i mødre. Både i Norge og andre land argumenterer forskere for at analyser av mødre og fedre bør suppleres med analyser med paret som enhet. Slik kan vi få en bedre forståelse av tidsproblematikken i barnefamiliene og av mødres og fedres ulike forhold til yrkes- og familiearbeid. Eksempelvis kan vi da se hvor mange par som samlet sett har lang ukentlig arbeidstid, hvor ofte mor har lengre arbeidstid enn far og hvor vanlig det er at minst en av foreldrene arbeider utenom vanlig dagtid. Imidlertid er det få datakilder som gir gode opplysninger om arbeidstid fra begge parter i samme par. Denne rapporten belyser arbeidstid, arbeidstidsordninger og arbeidstidsønsker blant par av småbarnsforeldre i Norge, basert på en utvalgsundersøkelse fra 2002. Formålet med undersøkelsen var i første rekke å gi en oversikt over foreldres bruk av, og ønsker om, ulike typer barnetilsyn, og å kunne evaluere de mer langsiktige virkningene av ordningen med kontantstøtte. Undersøkelsen inneholdt også en del opplysninger om foreldrenes arbeidstid, og det er disse som analyseres her. Rapporten er i hovedsak deskriptiv. Målet er ikke å forklare hvorfor foreldrepar innretter seg som de gjør, men å gi en bred oversikt over arbeidsmarkedstilpasningene blant foreldre slik dette ser ut når paret er analyseenhet. Det er også et ønske å inspirere til videre analyser på feltet.

Analysene i rapporten er basert på vel 2000 foreldrepar. Såpass mange observasjoner gir god mulighet til å se på undergrupper av par. Tabellene i rapporten er delt inn i grupper for yngste barns alder, antall barn i husholdningen, foreldrenes arbeidstid og foreldrenes utdanningsnivå. Ettersom høyt utdannede foreldre har vært mye framme i den offentlige debatten i Norge, og ofte skiller seg fra dem med kortere utdanning både i verdier og praksis når det gjelder arbeid ute og hjemme, skilles de med lang universitetsutdanning ut som en egen gruppe selv om dette dreier seg om en

liten andel av alle par. I det følgende oppsummeres noen hovedtrekk fra hvert av kapitlene i rapporten.

9.2. Arbeidstid blant par av foreldre

Ser vi alle par med barn null til seks år under ett, bruker mor og far sammenlagt i gjennomsnitt 58,4 timer til yrkesarbeid per uke. I gjennomsnitt står mødrene for en tredel av denne innsatsen. Ettersom de fleste mødre har permisjon i barnets første leveår, har par med barn under ett år betydelig lavere samlet arbeidstid enn dem med eldre barn, og mor står da i gjennomsnitt for bare 7 prosent av parets yrkesinnsats. Ser vi på par med barn ett til seks år, er den gjennomsnittlige arbeidstiden for paret om lag 63 timer per uke, og mors andel av dette er 37 prosent. 20 prosent av parene med ett- til seksåringer arbeider sammenlagt minst 80 timer per uke, og 7 prosent arbeider minst 90 timer per uke. I 25 prosent av parene har både mor og far full jobb (minst 37 timer per uke), men bare i 2 prosent av parene har begge lang ukentlig arbeidstid (minst 45 timer). Småbarnsforeldre i Norge bruker altså jevnt over forholdsvis mye tid i yrkeslivet, men sjenerøse permisjonsordninger kombinert med tilbud om kontantstøtte for ett- og toåringer gir mulighet for pustehull i den tidlige småbarnsfasen. Det er først og fremst mødre som reduserer yrkesinnsatsen når barna er helt små, men også blant fedre er det slik at de med helt små barn bruker noe mindre tid i yrkeslivet enn dem med noe eldre barn.

Par der mor har lang utdanning har i gjennomsnitt klart lengre samlet arbeidstid enn par der mor har kortere utdanning, og det er særlig variasjonene i mors arbeidstid som ligger bak variasjonene i parets arbeidstid. Andelen par med lang ukentlig arbeidstid er derfor betydelig høyere blant par der mor har lang utdanning enn blant andre par, og en større andel har to fulle jobber. Ser vi på par med barn ett til seks år, har både mor og far full jobb i nesten halvparten av parene der mor har lang universitetsutdanning, mot bare 20 prosent av parene der mor har videregående skole.

9.3. Endringer i arbeidstid blant par av småbarnsforeldre

Vi har ikke tidligere undersøkelser som er direkte sammenlignbare med den undersøkelsen som analyseres her når det gjelder arbeidstid for par av småbarnsforeldre. På grunnlag av tidligere publiserte analyser av ektefelleutvalget fra SSBs Levekårsundersøkelse 1980 er det imidlertid mulig å få et visst inntrykk av endringer siden begynnelsen av 1980-tallet.

Det har vært en klar økning i andelen par som sammenlagt har lang ukentlig arbeidstid. I 1980 brukte 24 prosent av foreldreparene minst 71 timer per uke til yrkesarbeid, mens dette gjaldt 34 prosent i 2002. Det har også vært en betydelig økning i andelen par der både mor og far har full jobb, definert som minst 35 timer per uke, og i andelen par der mor står for mellom en tredel og halvparten av parets yrkesarbeid. Det ser imidlertid ikke ut til å ha blitt mer vanlig at mor står for mer enn halvparten av parets yrkesarbeid.

Dagens foreldrepar bruker altså mer tid i yrkeslivet enn foreldrepar i 1980, og denne utviklingen henger i hovedsak sammen med at flere enn før har to fulle jobber. Økningen i foreldres samlede arbeidstid er imidlertid mindre enn vi kanskje kunne vente ut fra all oppmerksomheten som har vært om tidspres og travelhet i barnefamiliene de siste åra, men romslige permisjonsordninger i barnas første leveår kan ha bidratt til større forskjell enn før mellom par med helt små barn og dem med noe større barn.

9.4. Forholdet mellom mors og fars arbeidstid

Partnerens arbeidstid er en viktig rammebetingelse når foreldre med små barn skal avgjøre hvor mye tid de selv skal bruke i yrkeslivet. Med en partner som ikke er yrkesaktiv eller arbeider deltid, er det lettere å bruke mye tid i yrkeslivet dersom man ønsker det. På den annen side kan partnerens ønske om deltid eller fulltids hjemmearbeid gjøre at enkelte må jobbe mer enn de ønsker for å skaffe tilstrekkelige inntekter.

Mors arbeidstid viser seg å variere forholdsvis lite med fars arbeidstid. Ser vi på par med barn ett til seks år, finner vi at uansett fars yrkestilknytning og arbeidstid, er det mellom 20 og 30 prosent av mødre som ikke er yrkesaktive eller har permisjon, få arbeider kort deltid, få har lange arbeidstid, og majoriteten arbeider 20-44 timer per uke. Fedre som bruker mye tid i yrkeslivet har nesten alltid en partner som arbeider mindre enn dem selv.

Fedres yrkestilknytning og arbeidstid varierer også forholdsvis lite med mors yrkestilknytning og arbeidstid. Uansett hvor mye tid mor bruker i yrkeslivet, arbeider det store flertallet av fedre minst 37 timer per uke, og en betydelig andel arbeider minst 45 timer per

uke. Mødre med full jobb har altså sjelden en partner som bruker mindre tid i yrkeslivet enn dem selv.

Ser vi alle foreldrepar med barn ett til seks år under ett, har far lengre arbeidstid enn mor i 77 prosent av parene, mens mor har lengre arbeidstid enn far i 12 prosent av parene. Når far har lengre arbeidstid enn mor, er forskjellen mellom partenes arbeidstid ofte ganske betydelig. Når mor har lengre arbeidstid enn far, er forskjellen mellom partenes arbeidstid som regel ganske beskjeden.

9.5. Arbeidstidsordninger blant foreldrepar

Ser vi alle par med yngste barn ett til seks år under ett, er begge foreldre i arbeid på vanlig dagtid i 38 prosent av parene. I 16 prosent av parene arbeider far vanlig dagtid, mens mor har en annen arbeidstidsordning, i 9 prosent av parene arbeider mor vanlig dagtid, mens far har en annen ordning, og i 7 prosent av parene har begge parter en annen arbeidstidsordning enn dagtid. I resten av parene er en eller begge foreldre på permisjon eller ikke yrkesaktive.

En tilpasning med far i arbeid på vanlig dagtid og mor i en annen arbeidstidsordning er mer utbredt når mor har kort deltidsarbeid enn i andre par. Trolig er denne tilpasningen her en strategi for å unngå bruk av eksternt barnetilsyn. Når mor jobber kort deltid utenom vanlig dagtid, kan far ha ansvar for barna mens mor er på jobb.

Par der mor har lang universitetsutdanning skiller seg ut med en høy andel der begge parter har vanlig dagarbeid. Dette reflekterer at høyt utdannede mødre oftere er yrkesaktive enn mødre med mindre utdanning, og at de ofte har andre typer jobber. Det har vært hevdet at barnehager er en mer anvendelig tilsynsordning for høyt utdannede foreldre enn for dem med mindre utdanning ettersom barnehagens åpningstider passer med arbeidstiden til høyt utdannede foreldrepar. Analysene i denne rapporten støtter opp om dette.

Ved å kombinere opplysningene om partenes arbeidstidsordninger og arbeidstid, kan vi f. eks. se hvor vanlig det er med to fulle jobber på dagtid. Ser vi alle par med barn ett til seks år under ett, er det bare 19 prosent som har en tilpasning der begge parter har full jobb på vanlig dagtid. Også her er det store forskjeller mellom utdanningsgrupper. Blant par der mor har lang universitetsutdanning har hele 40 prosent en slik tilpasning.

9.6. Ønsker om kortere eller lengre arbeidstid

Forskere i flere land har de siste åra oppfordret til større fokus på folks arbeidstidspreferanser idet de understreker at en bedre forståelse av debatten om travelhet og tidspres forutsetter analyser av ønsket arbeidstid i tillegg til analyser av hvor mye folk faktisk

jobber. Særlig i USA, men også i Norge, har man vist at en stor del av de yrkesaktive gjerne skulle arbeide mindre enn de gjør, mens noen ønsker seg lengre arbeidstid. Spørsmål om ønsket arbeidstid kan være vanskelige å tolke ettersom vi ikke vet hvilke forutsetninger folk legger til grunn når de svarer. Svarene kan også være påvirket av sosial ønskelighet, av ideologiske strømninger i samfunnet, og av den konteksten spørsmålet inngår i. Ikke minst viser det seg å ha betydning hvorvidt det sies i spørsmålsteksten at en endring i arbeidstiden skal innebære en endring i lønna eller ikke.

I den undersøkelsen som analyseres her, spurte man hvorvidt deltakerne syntes at den arbeidstiden de hadde var den som passet best, eller at kortere eller lengre arbeidstid ville passe bedre. Det ble presisert at en eventuell endring i arbeidstiden skulle følges av en endring i lønna. Ifølge den norske arbeidsmiljøloven har småbarnsforeldre i Norge gode muligheter for å få redusert arbeidstid dersom de ønsker det. Likevel er det en betydelig andel som uttrykker ønsker om kortere arbeidstid. Det er få som gjerne skulle arbeide mer, mens det store flertallet, både av mødre og fedre, er fornøyde med sin nåværende arbeidstid. Selv om en del ønsker kortere arbeidstid, er det sjelden at begge foreldre i samme par gjerne vil jobbe mindre.

Både for mødre og fedre er det en klar sammenheng mellom lengden på arbeidstiden og ønskene om kortere arbeidstid, slik at ønsker om kortere arbeidstid er vanligere blant dem med lang arbeidstid enn blant dem med kortere arbeidstid. Denne sammenhengen er imidlertid sterkere for mødre enn for fedre. Mødre med lang ukentlig arbeidstid uttrykker altså oftere ønsker om kortere arbeidstid enn hva fedre med lang arbeidstid gjør. Dette har trolig sammenheng med at fedre oftere enn mødre er på arbeidsplasser og i yrker der lang arbeidstid er vanlig, at mødre sjeldnere enn fedre har en partner som tar hovedtyngden av familiearbeidet, og at mødre med lang arbeidstid skiller seg mer ut fra andre mødre enn hva fedre med lang arbeidstid gjør i forhold til andre fedre.

Blant par med barn ett til seks år, er det bare 4 prosent der begge parter ønsker kortere arbeidstid. Andelen øker imidlertid klart med foreldrenes ukentlige arbeidstid, og mors arbeidstid ser ut til å ha større betydning enn fars.

Det er vanskelig å vite hvordan foreldres ønsker om kortere arbeidstid skal tolkes. Mange av dem som sier de gjerne skulle arbeide mindre, har en arbeidsgiver som er positiv til kortere arbeidstid, samtidig som de har forholdsvis høy husholdningsinntekt. Dette tyder på at for en del kan slike ønsker like mye være et uttrykk for at de ideelt sett kunne tenke seg å ha mer tid til familie og fritidsaktiviteter, som for at de faktisk vil skjære ned på arbeidstiden hvis de får mulighet til

det. Trolig er det derfor en viss overrapportering av ønsker om kortere arbeidstid i en undersøkelse som denne, særlig blant dem med lang arbeidstid og forholdsvis høy inntekt. På den annen side kan understrekningen i spørsmålsteksten av at kortere arbeidstid skal følges av lavere lønn, innebære en viss underrapportering av ønsker om kortere arbeidstid blant dem med lav inntekt.

9.7. Tid til husarbeid, tid til yrkesarbeid

Det ville være ønskelig å se foreldrepars tid til familie- og yrkesarbeid i sammenheng for bl. a. å undersøke i hvilken grad par med lang arbeidstid bruker mindre tid til familiearbeid enn dem med kortere arbeidstid. Den undersøkelsen som analyseres her inneholder imidlertid få spørsmål om tid til familiearbeid. Man spurte hvor mye tid foreldre brukte til vanlig husarbeid, men ikke til omsorg for barna eller til handling og vedlikeholdsaktiviteter. Vi vet fra andre undersøkelser at fedre gjerne tar en større del av omsorgs- og vedlikeholdsarbeidet enn av husarbeidet. Derfor får vi et galt bilde av fedres innsats hjemme ved bare å se på tiden til husarbeid.

Ser vi alle foreldrepar med barn null til seks år under ett, bruker paret i gjennomsnitt vel 24 timer per uke til husarbeid. Mødre står for 70 prosent av denne innsatsen, mens de står for 33 prosent parets yrkesarbeid. Mens parets tid til yrkesarbeid øker klart med yngste barns alder, varierer husarbeidstiden lite med barnas alder. Derimot varierer tiden til husarbeid med antall barn i husholdningen slik at par med flere par bruker mer tid enn dem med færre barn.

Det er en klar negativ sammenheng mellom foreldrepars tid til husarbeid og mors tid til yrkesarbeid, men forskjellen i husarbeidstid mellom par der mor har lang arbeidstid, og par der mor har permisjon eller ikke er yrkesaktiv, er likevel forholdsvis beskjeden. Når vi kontrollerer for fars arbeidstid, parets utdanning, antall barn, yngste barns alder og hvorvidt man har rengjøringshjelp eller ikke, utgjør forskjellen i underkant av fire timer per uke. Selv om husarbeidet kan effektiviseres og reduseres, er det altså en del ting som med nødvendighet må gjøres, særlig når det er barn i husholdningen. Mødre med lang arbeidstid bruker betydelig mindre tid til husarbeid enn dem som er hjemme eller arbeider deltid, men denne forskjellen oppveies til en viss grad av mer husarbeid fra fars side. Par som bruker mye tid i yrkeslivet bruker betydelig mer tid til hus- og yrkesarbeid samlet enn par med mindre tid i yrkeslivet.

9.8. Videre analyser av pars tidsmønster

Denne rapporten viser arbeidstid, arbeidstidsordninger og arbeidstidsønsker blant par av foreldre. Dette gir et bedre inntak til å forstå barnefamiliers tidsmønster, tidsklemma i barnefamilier, og mødres og fedres ulike forhold til yrkes- og familiearbeid enn hva vi får ved å

studere tidsmønsteret blant mødre som gruppe og fedre som gruppe. Foreldrenes opplevelse av tidspress og travelhet har selvsagt med flere faktorer å gjøre enn dem vi ser på i denne rapporten slik som parets samlede tid til yrkesarbeid og partenes arbeidstidsordninger. Store krav til oppfølging av barnas fritidsaktiviteter og skolearbeid kan legge sterke føringer på foreldrenes innsats når de har fri fra jobben og kan også virke forstyrrende inn på måten de utfører yrkesarbeidet på. Videre kan store forventninger til egne fritidsaktiviteter bidra til at dagliglivet blir hektisk. Gifte og samboende småbarnsforeldre har fått bedre økonomi enn tidligere, og dette gir rom for større forbruk både av varer og tjenester. Dette er selvsagt berikende, men kan også bidra til økt travelhet. I framtidige analyser av pars tidsmønster bør opplysninger om yrkesarbeid suppleres med opplysninger om familiearbeid og fritidsaktiviteter i større grad enn det som gjøres i denne rapporten.

Foreldrenes opplevelse av tidspress kan dessuten henge sammen med andre sider ved yrkesarbeidet enn dem vi har opplysninger om i den undersøkelsen vi ser på her. Eksempelvis vil trolig muligheten for fleksibel arbeidstid ha betydning i denne sammenheng. Når en eller begge parter ikke må møte på arbeidet til fastsatt tid, men kan avpasse arbeidstidagens begynnelse og slutt innenfor en tidsramme på et par timer, gir dette muligheter for en smidigere koordinering av dagliglivets ulike gjøremål. Også gode muligheter for opparbeiding og avspasering av arbeidstid vil gi økt fleksibilitet. Dessverre er det ikke opplysninger om slike forhold i det datamaterialet som analyseres her. Andelen par der en eller begge parter har fleksibel arbeidstid, og hvordan dette varierer mellom grupper av par, bør stå sentralt i senere analyser av foreldrepar. Også andre sider ved foreldrenes arbeidstidsorganisering, som f. eks. muligheten for å arbeide hjemme, og omfanget av hjemmearbeid blant par i ulike grupper, er aktuelle problemstillinger for framtidige analyser på feltet.

Utvalget til undersøkelsen som analyseres i denne rapporten, omfatter par av småbarnsforeldre. Mødre bruker ofte mer tid til yrkesarbeid etter hvert som barna blir eldre. I framtidige analyser av pars arbeidstid er det derfor ønskelig å ha opplysninger også om par med eldre barn. Trolig vil vi da få et litt annet bilde av partenes relative innsats i yrkesarbeidet og av parets samlede tid til yrkesarbeid enn hva vi får når vi bare ser på småbarnsforeldre. En mulighet for å se på dette har vi gjennom SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Her intervjues begge parter i gifte par om sin avtalte/vanlige arbeidstid og sin faktiske arbeidstid, samt om en rekke andre sider ved sin yrkestilknytning. Denne parinformasjonen utnyttes imidlertid ikke i den løpende rapporteringen fra AKU, der man lager statistikk for individer, og ikke for husholdninger eller par. Dessverre intervjuer man ikke begge parter i AKU blant samboende par. Dermed mister vi informasjon

om en del foreldrepar, særlig blant dem som har små barn, der relativt mange foreldre er samboende. For de med eldre barn er andelen gifte høyere, og parinformasjonen i AKU kan gi et godt inntak til å studere arbeidstid og arbeidstidsordninger blant par av foreldre. Med sitt store utvalg og sin hyppige gjennomføring gir AKU dessuten gode muligheter for å bryte ned materialet i undergrupper, og å studere endringer over tid.

I videre analyser av arbeidstid og arbeidstidsordninger blant par av foreldre vil det være aktuelt å bryte ned materialet etter andre bakgrunnsfaktorer enn det som er gjort i denne rapporten. I tillegg til å se på variasjon etter barnas alder, antall barn i husholdningen, partenes arbeidstid og utdanning slik det er gjort her, kan man f. eks. se på betydningen av yrke, sektor og næring, av partenes lønnsforhold og av husholdningens inntekt. Den undersøkelsen som er benyttet i denne rapporten, gir mulighet for å foreta en del slike analyser for par av småbarnsforeldre. AKU kan gi mulighet for slike analyser også for gifte foreldrepar med eldre barn.

Litteratur

Abrahamsen, B. og Aa. E. Storvik (2002): Hvem opplever tidsklemma? Barnefamilienes lønnsarbeid og foreldrenes yrke. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 19 (2): 233-242.

Bittman, M. (2004): "Parenting and employment: What time-use surveys show." I: N. Folbre og M. Bittman (red): *Family Time. The social organization of care*, s. 152-170. London og New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Brandth, B. og E. Kvande (2003): *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, fleksibilitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bungum, B., Brandth, B. og Kvande, E. (2001): *Ulik praksis - ulike konsekvenser. En evaluering av kontantstøttens konsekvenser for likestilling i arbeidsliv og familieliv*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse IFIM og Institutt for statsvitenskap og sosiologi, NTNU.

Bø, T. P. (2005): *Ulike arbeidskontrakter og arbeidstidsordninger. Rapport fra tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 2. kvartal 2004*. Rapporter 2005/5. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Bø, T. P. og T. H. Molden (2000): "Arbeid". I *Sosialt Utsyn 2000*, s. 81-100. Statistiske analyser 35. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Bø, T. P. og I. Håland (2002): *Dokumentasjon av Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)*. Notater 2002/24. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Clarkenberg, M. og P. Moen (2001): Understanding the Time Squeeze. Married Couples' Preferred and Actual Work-Hour Strategies. *American Behavioral Scientist*, 44 (7): 1115-1135.

Ellingsæter, A. L. (1991): "Hvorfor jobber pappa overtid? Om årsaker til og konsekvenser av fedres lange arbeidstid." I R. Haukaa (red): *Nye kvinner, nye menn*, s.143-166. Oslo: Ad Notam.

Ellingsæter, A. L. (2001): Tidsregimer under omforming. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 42 (3): 347-372.

Ellingsæter, A. L. (2004): Familie, arbeidsmarked og politikk. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 21 (2): 197-203.

Ellingsæter, A. L. og G. Iversen (1984): *Endringer i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger*. SØS 55. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Ellingsæter, A. L., T. Noack og M. Rønsen (1994): Likestilling - et ideal for velutdannede kvinner? *Samfunnsspeilet*, 8 (4): 7-10.

Ellingsæter, A. L., T. Noack og M. Rønsen (1997): Sosial ulikhet blant kvinner: Polarisering, utjevning eller status quo? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 38 (1): 33-69.

Gulbrandsen, L. og M. Hoel (1986): *Norske kvinners yrkesdeltakelse på 80-tallet. Kontinuitet og nye tendenser*. INAS-rapport nr. 7. Oslo: Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.

Hellevik, T. (2000): *Småbarnsforeldres yrkesdeltakelse og valg av barnetilsyn før og etter kontantstøttens innføring*. Rapport 2/00. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Hochschild, A. (1997): *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Metropolitan Books.

Hougen, H. C. (2004): *Samordnet levekårsundersøkelse 2003 - tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2004/49. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Håkonsen, L., T. Kornstad, K. Løyland og T. O. Thoresen (2001): *Kontantstøtten - effekter på arbeidstilbud og inntekstfordeling*. Rapporter 2001/5. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Iversen, G. (1986): *Arbeidsmarkedstilpasninger blant ektepar. En oversiktsrapport*. Rapporter 83/3. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Jacobs, J. og K. Gerson (1998): Who Are the Overworked Americans? *Review of Social Economy*, LVI: 442-459.
- Jacobs, J. og K. Gerson (2001): Overworked Individuals or Overworked Families? Explaining Trends in Work, Leisure, and Family Time. *Work and Occupations*, 28: 40-63.
- Jacobs, J. A. og K. Gerson (2004): *The Time Divide. Work, Family and Gender Inequality*. Harvard University.
- Jacobs, J. og J. C. Gornick (2001): *Hours of Paid Work in Dual Earner Couples: The U.S. in Cross-National Perspective*. Luxembourg Income Study Working Paper Series, Working Paper No. 253.
- Jensen, R. S. (2000): *Kvinner og jobb etter småbarnsfasen*. Rapport 10:2000. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Kitterød, R. H. (2004a): Ulikhet i familiers tid til yrkesarbeid. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 21 (2): 205-216.
- Kitterød, R. H. (2004b): Hvem gjør mest hjemme? Hva sier mor og hva sier far? *Samfunnsspeilet*, 18 (6): 39-48.
- Kitterød, R. H. (2004c): *Consistency or Discrepancy in Partners' Reporting of Family Work?* Paper to be presented at the 26th IATUR Conference on Time Use Research - Time Use: What's New in Methodology and Application Fields? in Rome, 27-29 October 2004.
- Kitterød, R. H. (2005): *Preferanser for kortere arbeidstid - uttrykk for faktiske ønsker om endring eller idealer om et roligere liv?* Paper til seminar om forskning om familie- og arbeidsliv: Tid, involvering, idealer og praksis. Sosialforskningsinstituttet, København, 11.-12. april 2005.
- Kitterød, R. H. og K.-M. Roalsø (1996): Arbeidstid og arbeidstidsønsker blant foreldre. *Samfunnsspeilet*, 10 (1): 12-23.
- Kitterød, R. H. og R. Kjeldstad (2003): A new father's role? Employment patterns among Norwegian fathers 1991-2001. *Economic Survey*, 13: 39-51.
- Kitterød, R. H. og R. Kjeldstad (2004): *Foreldres arbeidstid 1991-2001 belyst ved SSBs arbeidskraftundersøkelser, tidsbruksundersøkelser og levekårsundersøkelser*. Rapporter 2004/6. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R. H. og T. H. Lyngstad (2005): Diary versus questionnaire information on time spent on housework. The case of Norway. Accepted for publication in *eIJTUR* (Electronic Journal of Time Use Research).
- Kjeldstad, R. (1991): Småbarnsmødrenes ti-år på arbeidsmarkedet. *Samfunnsspeilet*, 5 (3): 16-19.
- Kjeldstad, R. og E. H. Nymoen (2004): *Kvinner og menn i deltidsarbeid. Fordelinger og forklaringer*. Rapporter 2004/29. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Kleven, Ø. (2002): *Samordnet levekårsundersøkelse 2000 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport*. Rapporter 2002/41. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Knudsen, K. (2001): *Hvem lot seg påvirke? Kontantstøtten og mødres yrkesaktivitet*. Rapporter 11/01. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Lande, S. (2001): *Småbarnsmødres varierende utbytte av barnehager og kontantstøtte*. Universitetsforlaget i Oslo. Hovedoppgave i sosiologi.
- Lappegård, T. (2003): Pappa til hjemmetjeneste - hvilke fedre tar fødselspermisjon? *Samfunnsspeilet*, 17 (5): 49-54.
- Marini, M. M. og B. A. Shelton (1993): Measuring Household Work: Recent Experience in the United States. *Social Science Research*, 22: 361-382.
- NOU 2004:29: *Kan flere jobbe mer? - deltid og undersysseting i norsk arbeidsliv*. Utredning til et utvalg oppnevnt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 17. november 2003. Avgitt til Arbeids- og sosialdepartementet 6. desember 2004.
- Næsheim, H. N. og Y. Lohne (2003): *Kartlegging av bruken av deltid i arbeidslivet*. Rapporter 2003/22. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Pettersen, S. V. (2003): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 2002*. Rapporter 2003/9. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Pettersen, S. V. (2004): Arbeidsdeling hjemme blant foreldrepar: Mer likedelt med ulik arbeidstidsordning? *Samfunnsspeilet*, 18 (6): 31-38.
- Reynolds, J. (2003): You Can't Always Get the Hours You Want: Mismatches between Actual and Preferred

Work Hours in the U.S. *Social Forces*, 81 (4): 1171-1199.

Robinson, J. P. (1985): "The Validity and Reliability of Diaries versus Alternative Time Use Measures". I F. T. Juster og F. P. Stafford (red): *Time, Goods and Well-being*. Ann Arbor, Institute for Social Research, University of Michigan, 33-62.

Rønsen, M. (2001): *Market work, child care and the division of household labour. Adaptations of Norwegian mothers before and after the cash-for-care reform*. Rapport 2001/3. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Rønsen, M. (2004a): Kontantstøtten og mødres arbeidstilbud: Større virkninger på lengre sikt. *Samfunnsspeilet*, 18 (6): 24-30.

Rønsen, M. (2004b): Fertility and family policy in Norway - A reflection on trends and possible connections. *Demographic Research*, Vol. 10: Article 10. Tilgjengelig på: www.demographic-research.org/Vol10/10.

Rønsen, M. og M. Sundström (1996): Maternal employment in Scandinavia: A comparison of the after-birth employment activity of Norwegian and Swedish women. *Journal of Population Economics*, 9 (3): 267-285.

Schor, J. (1992): *The Overworked American: The Unexpected Decline of Leisure*. New York: Basic Books.

Schøne, P. (2002): Kontantstøtten og effekter på arbeidstilbudet: Hva er en god sammenligningsgruppe? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 19 (1): 23-30.

Skjåk, K. K. (1998): *Intervjuundersøking om arbeidsforhold og arbeidserfaringar*, NSD Brukermelding.

Statistisk sentralbyrå (2003): *Arbeidskraftundersøkelsen 2001*. NOS C748. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Sture, K. K. og C. Koren (2004): *Mødre med barn i kontantstøttealder. Yrkestilknytning, arbeidstid og barnetilsyn*. Skriftserie 3/03. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Torp, H. (2002): Faktisk og ønsket arbeidstid i Europa: Forskjeller mellom kvinner og menn. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 19 (1): 11-22.

Torp, H. og E. Barth (2001): *Actual and Preferred Working Time. Regulations, incentives and the present debate on working time in Norway*. Rapport 3:2001, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Vaage, O. F. (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*. Statistiske analyser 52. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Tidligere utgitt på emneområdet*Previously issued on the subject***Norges offisielle statistikk (NOS)**

- C10: Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90
 C43: Levekårsundersøkelsen 1991
 C148: Arbeidsmarkedsstatistikk 1993 Hefte I Hovedtall
 C256: Arbeidsmarkedsstatistikk 1994 Hefte I Hovedtall
 C301: Levekårsundersøkelsen 1995
 C325: Arbeidsmarkedsstatistikk 1995 Hefte I Hovedtall
 C467: Arbeidsmarkedsstatistikk 1996-1997
 C720: Tidsbruksundersøkelsen 2000/2001
 C748: Arbeidskraftundersøkelsen 2001

Notater

- 1993/9: Bø, Tor Petter, Tone Hobæk og Helge Nome Næsheim: Statistikk om overtid og biarbeid. En vurdering av mulige datakilder.
 2002/24: Bø, Tor Petter og Inger Håland: Dokumentasjon av arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Rapporter (RAPP)

- 2001/5: Håkonsen, Lars, Tom Kornstad, Knut Løyland og Thor Olav Thoresen: Kontantstøtten - effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling.
 2001/3: Marit Rønsen: Market work, child care and the division of household labour. Adaptations of Norwegian mothers before and after the cash for care reform.
 2001/7: Sollie, Marthe og Ingvild Svendsen: En økonometrisk studie av arbeidstilbudet i Norge.
 2003/22: Næsheim, Helge Nome og Ylva Lohne: Kartlegging av bruken av deltid i arbeidslivet.
 2004/6: Kitterød, Ragni Hege og Randi Kjeldstad: Foreldres arbeidstid 1991-2001 belyst ved SSBs arbeidskraftundersøkelser, tidsbruksundersøkelser og levekårsundersøkelser.
 2004/29: Kjeldstad, Randi og Erik H. Nymoen: Kvinner og menn i deltidsarbeid. Fordeling og forklaringer.
 2005/5: Bø, Tor Petter: Ulike arbeidskontrakter og arbeidstidsordninger. Rapport fra tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 2. kvartal 2004

Statistiske analyser (SA)

- 35: Sosialt utsyn 2000. Bø, Tor Petter og Thomas Hugaas Molden: Kap. 5. Arbeid
 2002/49: Kjeldstad, Randi og Marit Rønsen: Enslige forsørgere på arbeidsmarkedet 1980-1999. En sammenligning med gifte mødre og fedre.

- 2002/ 52: Vaage, Odd Frank (2002): Tid alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000.

Samfunnsspeilet (SSP)

- 1991/3: Kjeldstad, Randi: Småbarnsmødrenes tiår på arbeidsmarkedet.
 1992/1: Barstad, Anders: Arbeidsmarkedet på 1980-tallet: Utjevning mellom kjønnene, økende ulikhet mellom generasjonene.
 1994/3: Bø, Tor Petter: Flere kvinner i arbeid i Norge enn i EU
 1996/1: Kitterød, Ragni Hege og Kari Mette Roalsø: Arbeidstid og arbeidstidsønsker blant foreldre.
 1997/1: Rønsen, Marit: Nordiske mødres inntog på arbeidsmarkedet.
 2002/4-5: Rønning, Elisabeth: Jakten på den moderne arbeider.
 2002/4-5: Kitterød, Ragni Hege og Randi Kjeldstad: Strammere tidsklemme? Endringer i mødres og fedres arbeidstid på 1990-tallet.
 2002/4-5: Kitterød, Ragni Hege: Store endringer i småbarnsforeldres dagligliv.
 2002/4-5: Kitterød, Ragni Hege: Hjemmearbeid blant foreldre - stor oppmerksomhet, men beskjedent omfang.
 2003/6: Daugstad, Gunnlaug: Den kjønnsdelte arbeidsmarknaden.
 2004/6: Rønsen, Marit: Kontantstøtten og mødres arbeidstilbud: Større virkninger på lengre sikt

Økonomiske analyser (ØA)

- 2001/1: Arbeidsmarkedet
 2002/1: Arbeidsmarkedet
 2003/1: Arbeidsmarkedet
 2004/1: Arbeidsmarkedet
 2005/1: Arbeidsmarkedet
 2003/5: Håkonsen, Lars, Tom Kornstad, Knut Løyland og Thor Olav Thoresen: Politikken overfor familier med førskolebarn - noen veivalg.
 2003/6: Lohne, Ylva og Helge Nome Næsheim: Omfanget av deltidsarbeid.
 2004/1: Bø, Tor Petter: Høy yrkesdeltakelse blant kvinner i Norden.

Economic Survey

- 2003/1: Kitterød, Ragni Hege og Randi Kjeldstad (2003): A new father's role? Employment patterns among Norwegian fathers 1991-2001.

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter*Recent publications in the series Reports*

- 2004/17 B. Olsen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2002. 2004. 29s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6601-7
- 2004/18 K.M. Heide, E. Holmøy, L. Lerskau og I. Foldøy Solli: Macroeconomic Properties of the Norwegian Applied General Equilibrium Model MSG6. 2004. 55s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6650-5
- 2004/19 D. Ellingsen: Krigsbarns levekår. En registerbasert undersøkelse. 2004. 51s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6655-6
- 2004/20 B.K. Wold, S. Opdahl, E. Rauan, R. Johannessen og I. T. Olsen: Tracking Resource and Policy Impact Incorporating Millennium Development Goals & Indicators and Poverty Reduction Strategy Paper monitoring across sectors. 2004. 129s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6657-2
- 2004/21 G.I. Gundersen: Bruk av plantevernmidler i jordbruket i 2003. 2004. 97s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6663-7
- 2004/22 A. Snellingen Bye, G.I. Gundersen, T. Sandmo og G. Berge: Jordbruk og miljø. Resultatkontroll i jordbruk 2004. 2004. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6677-7
- 2004/23 H. Nome Næsheim og T. Pedersen: Permittering og sykefravær. 2004. 95s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6690-4
- 2004/24 J.I. Hamre: Sesongjustering av hovedsreiene i AKU . Dokumnetasjon av ny metode og resultater. 2004. 53s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6692-0
- 2004/25 T.P. Bøe: Funksjonshemmede på arbeidsmarkedet. Rapport fra tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 2. kvartal 2004. 2004. 29s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6694-7
- 2004/26 M. Bråthen og K. Vetvik: Sykefravær og uførepensjon blant innvandrere ansatt i storbykommuner. 2004. 29s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6696-3
- 2004/27 K. Flugsrud, G. Haakonsen og K. Aasestad: Vedforbruk, og fyringsvaner i Trondheim og 2003 Bergen. 2004. 100s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6699-8
- 2004/28 M.I. Kirkeberg og J. Epland: Økonomi og levekår for ulike grupper, 2004. 2004 99s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6708-0
- 2004/29 R. Kjeldstad og E.H. Nymoen: Kvinner og menn i deltidsarbeid. Fordeling og forklaringer. 2004. 126s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6710-2
- 2005/1 J.E. Finnvold, J. Svalund og B. Paulsen: Etter innføring av fastlegeordning -brukervurderinger av allmennlegetjenesten. 2005. 91s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6716-1
- 2005/2 D. Fredriksen, K. M. Heide, E. Holmøy og I. Foldøy Solli: Makroøkonomiske virkninger av pensjonsreformer. Beregninger basert på forslag fra pensjonskommisjonen. 2005. 50s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6719-6
- 2005/3 E. Eng Eibak: Konsumprisindeks for Svalbard 2004. 2005 37s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6722-6
- 2005/4 B. Olsen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2003. 2005. 30s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6724-2
- 2005/5 T.P. Bø. Ulike arbeidskontrakter og arbeidstidsordninger. Rapport fra tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelse (AKU). 2. kvartal 2004. 2005. 33s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6735-8
- 2005/6 G. Berge, T. Kirkemo, R. Straumann og J.K. Undelstvedt: Ressursinnsats, utslipp og rensing i den kommunale avløpssektoren 2003. 2005. 82s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6737-4
- 2005/7 E. Ugreniov: Levekår blant alenemødre. 2005. 37s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6745-5
- 2005/8 B. Halvorsen, B.M. Larsen og R. Nesbakken: pris- og inntektsfølsomhet i ulike husholdningers etterspørsel etter elektrisitet, fyringsoljer og ved. 2005. 38s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6752-8